

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH

DIPLOMOVÁ PRÁCE

KAPITOLY ZE ŽIVOTA LADISLAVA MALÉHO (1862-1956)

Autor práce: Bc. Barbora Černotíková

Studijní obor: Archivnictví navazující

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc.

Ročník: Třetí

2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval/a samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Sedlčanech

Barbora Černotíková

Poděkování

V první řadě bych ráda poděkovala paní doc. PhDr. Marii Ryantové, CSc., vedoucí této práce, za nasměrování a mnohé cenné rady. Další poděkování patří zaměstnancům Státního okresního archivu v Příbrami, především paní ředitelce PhDr. Věře Smolové, za možnost nahlédnutí do neinventarizovaných fondů a za rychlé předkládání archiválií, které jsou momentálně uloženy mimo hlavní budovu archivu. Velký dík za konzultace a možnost procházet dokumenty Hornického muzea v Příbrami náleží řediteli muzea panu PaedDr. Josefu Velflovi. Neméně důležité poděkování vyjadřuji i své rodině, jež mě vždy podporovala ve studiu.

Anotace

Hlavním cílem této kvalifikační práce je přiblížit čtenáři osobnost Ladislava Malého (1862-1956), učitele, spisovatele, cestovatele a vlastivědného pracovníka, který se zasloužil o založení příbramského městského muzea. Práce se také pokusí zasadit život Ladislava Malého do kontextu doby a zhodnotit, jaký byl jeho význam v dějinách Příbrami, příbramského regionu a habsburské monarchie, respektive Československé republiky. Třetím úkolem práce bude posoudit, nakolik Ladislav Malý do tohoto kontextu zapadá a jestli, případně jakým způsobem, z něj vybočuje.

Vyprávění o Ladislavu Malém není řazeno striktně chronologicky. Jak naznačuje název „*Kapitoly ze života Ladislava Malého*“, jsou jednotlivé stránky jeho života (práce učitele, psaní, cestování aj.) popisovány postupně, aby bylo snazší se v nich orientovat, pochopit je a zasadit je do celkového obrazu období od 60. let 19. století až do poloviny 20. století.

Annotation

The main aim of this thesis is to describe the personality and life of Ladislav Malý (1862-1956), a teacher, writer, traveller and amateur national historian, who put forward the foundation of the Museum of Příbram. The thesis also tries to situate Ladislav Malý's life into the context of the era and to assess his importance in the history of Příbram, the Příbram region and the Habsburg monarchy, respectively the Czechoslovak Republic. The third task of the thesis is to assess if Ladislav Malý fits in this context and whether or not, in some way, he is out of it.

The story about Ladislav Malý is not strictly chronological. As the title "Chapters from Ladislav Malý's Life" says, the individual aspects of his life (teacher's work, writing, traveling, etc.) are described separately to make them easier to understand and to place them in the overall picture of the era of second half of the 19th century till the middle of the 20th century.

Obsah

Úvod.....	7
1. Dětství a studia.....	13
1.1 Školní léta.....	16
1.2 Otcova smrt	19
1.3 Setkání s Vojtou Náprstkem.....	20
1.4 Pedagogická studia.....	22
2. Pedagog a řídicí učitel.....	26
2.1 Podučitel na Dobříši	26
2.2 Podučitel a učitel na Březových Horách	27
2.3 Řídicí učitel ve Staré Huti	31
3. Spisovatel a autor pamětí.....	37
3.1 Beletrie	40
3.2 Autobiografické texty.....	42
4. Cesty	47
4.1 Cestopisy	48
4.2 Konkrétní cesty	52
5. Vlastivědná činnost.....	58
5.1 Literární vlastivědná činnost	58
5.2 Hračky	60
5.3 Příbramské muzeum.....	63
6. Penze a závěr života.....	71
Závěr	77
Seznam použité literatury a pramenů.....	81
Seznam příloh	87
Přílohy.....	88

Úvod

Začněme krátkým zamyšlením, co jsou to vlastně dějiny. Dějiny tvoří příběhy lidí, kteří žili v minulosti. Můžeme znát historii s jejími válkami a míry, hospodářskými vzestupy a pády, kulturními obraty a dalšími aspekty, ale teprve studiem příběhů a osudů konkrétních lidí se před námi historie zhmotňuje – tím, že se seznamujeme s prožitky těchto osob a prožíváme je s nimi. Pro nás jako pro jednotlivce je jednodušší představovat si také dějiny na příběhu jednotlivce. Navíc emoce, které v nás vyvolá konkrétní příběh, ať už pozitivní či negativní, v nás vzbuzují pocity sounáležitosti, ba dokonce vlastenectví, které jsou v jakékoli době pro společnost nezbytné.

Předkládaná diplomová práce si klade za cíl přiblížit život a působení Ladislava Malého, jenž se narodil roku 1862 v Příbrami a zemřel roku 1956 tamtéž. Šlo o člověka neobyčejně aktivního v mnoha oborech, který po sobě zanechal obsáhlé písemné svědectví. Můžeme tak studovat jeho život, práci, názory a postoje a pokusit se je zasadit do kontextu doby.

Ladislav Malý studoval na učitelském ústavu v Příbrami, absolvoval v Praze. Mezi lety 1881-1883 působil jako podučitel na Dobříši, mezi lety 1883-1897 jako podučitel a později učitel na Březových Horách a od roku 1897 až do penzionování roku 1923 byl řídícím učitelem obecné školy ve Staré Huti u Dobříše. Zároveň byl činným členem několika kulturních a osvětových spolků v místech svého působení a vždy se tak podílel na dění v obci, kde bydlel. Byl vášnivým cestovatelem, cestoval po českých zemích i do zahraničí. Ve vlasti byl členem „Klubu českých turistů“, podílel se na značení turistických tras v příbramském okrese a propagoval turistiku mnohými přednáškami a články v časopisech. S tím souvisí i jeho vlastivědná práce, vydával regionální průvodce a inicioval vznik městského muzea v Příbrami, sám byl od mládí sběratelem různých předmětů, především nerostů z místních dolů a hraček a her pro děti. Psal povídky a pohádky pro mládež, část vycházela v nejrůznějších časopisech, část se dočkala samostatného vydání.

Všechny tyto obory činnosti Ladislava Malého jsou popsány v následujících kapitolách, každý obor zvlášť, aby bylo jednodušší se v informacích orientovat. První kapitola popisuje dětství a mládí Malého a jeho studia až do absolvování pražského učitelského ústavu. Následuje kapitola věnující se jeho učitelské kariéře, třetí kapitola

spisovatelské činnosti, čtvrtá kapitola přibližuje cestování Malého a podobu a obsah cestopisů, které sepsal, pátá kapitola seznamuje s jeho vlastivědnou činností a poslední část popisuje období života Ladislava Malého po penzionování, kdy byl stále aktivním v mnoha činnostech. Práce by tak měla podat celkový obraz života venkovského učitele od 60. let 19. století do poloviny 20. století, zároveň přibližuje některé velké dějinné události, jichž byl Malý svědkem. Záměrem je tedy přiblížit čtenáři prožitky individua a tím osvětlit alespoň malou část dějin. Jednou z otázek, na něž se tato diplomová práce pokusí odpovědět, je, zda byl Ladislav Malý výjimečný jen rozsahem svědectví, které o sobě sám zanechal, nebo také svou činností, zájmy a chováním.

Ke studiu života a myšlenkového světa individua nejlépe slouží prameny osobní povahy nebo též ego-dokumenty. Tyto dva pojmy se v literatuře většinou považují za synonyma, avšak není tomu tak zcela. Písemné prameny v zásadě dělíme do tří skupin, a to na prameny institucionálního (úředního) původu, prameny osobní (soukromé) povahy a prameny literární. Podíváme-li se však na definici ego-dokumentů, jak je chápali např. nizozemští historikové druhé poloviny 20. století Jacques Presser a Rudolf Dekker nebo později německý historik Winfried Schulze, totiž že se jedná o písemnosti, které dobrovolně, ale i nedobrovolně vypovídají o člověku,¹ a zahrneme-li tedy do skupiny ego-dokumentů také např. právní písemnosti, jako jsou zápisy soudních výslechů, testamenty, supliky aj., bezpochyby uznáme, že se nejedná o prameny původu soukromého, ale institucionálního. Musíme si tedy uvědomit, že termín „ego-dokumenty“ označuje více kategorií písemností než termín „prameny osobní povahy“. Pro potřeby této práce se můžeme spokojit s užitím užšího pojmu „prameny osobní povahy“ (německy *Selbstzeugnisse*), protože poznatky o životě Ladislava Malého, o kterém pojednává tato práce, vychází především z jeho rukopisů, v nichž vědomě a dobrovolně odhalil informace o sobě, navíc v českém prostředí není pojem „ego-dokumenty“ zdaleka tolik rozšířen, jako třeba právě v německé historiografii.

Klasifikace osobních pramenů je značně problematická vzhledem k velkému množství různých druhů dochovaných textů. Obecně jsou osobní prameny takové texty, které obsahují svědectví soukromého charakteru a vysoké vypovídací hodnoty o životě

---

¹ Winfried SCHULZE (ed.), *Ego-Dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte*, Berlin 1996, s. 28.

a myšlenkovém světě pisatele.² Do jedné ze skupin osobních dokumentů řadíme především autobiografie, deníky a paměti,³ které mají množství shodných znaků, odlišnou skupinou je osobní korespondence.

Jak se čtenář dozví později, Ladislav Malý o sobě zanechal obsáhlé písemné svědectví, skládající se z desítek svazků jeho rukopisů, a právě jejich rozřídění do přesně vymezených tříd není snadné. V osobní pozůstalosti Ladislava Malého uložené ve Státním okresním archivu v Příbrami (dále SOkA Příbram) najdeme např. autobiografii, která vznikala v průběhu života autora, jak je to u vlastních životopisných děl obvyklé. Dále je v pozůstalosti několik svazků pamětí věnujících se určitým tématům – učitelské kariéře, literární činnosti, podobě rodného města, rodinným příslušníkům nebo přátelům apod., tyto paměti vznikaly zpravidla ve stáří autora, kdy autor shrnul danou oblast svého života. Objevuje se zde také rodinná kronika, jež je na pomezí pramene osobního a literárního, ta se věnuje životům blízkých předků Ladislava Malého, počínaje pradědečkem Matějem Houskou. Dále je zde množství cestopisů, které byly sepsány vždy až po návratu z cesty. Nakonec zmiňme nepočetnou osobní korespondenci Malého, která je ve většině případů vložena do autobiografie či pamětí.

Vzhledem k širší svědectví, které o sobě Ladislav Malý zanechal, co do množství textů i jejich různorodosti, se informace v těchto pramenech samozřejmě opakují. Při výběru vhodného pramene pak záleží, co hledáme. Pro podrobné, ale obecné seznámení s osobností Ladislava Malého, jeho životem, prací, názory a zájmy, sáhne badatel primárně po *Životopise*.⁴ Zajímá-li se však badatel o konkrétnější téma, třeba o dějiny města Příbram, o dějiny školství, o cestování ve druhé polovině 19. století a první polovině 20. století, je lepší studovat svazky pamětí, které se těmto tématům věnují podrobněji než celá rozsáhlá autobiografie. Optimální je ovšem poznatky z různých textů, byť z pera stejného autora, porovnat mezi sebou.

Tato kvalifikační práce využívá všech druhů textů Ladislava Malého. Záměrem je sice seznámit čtenáře s osobností Malého, ale jednotlivé stránky jeho života jsou

---

² Benigna von KRUSENSTJERN, *Was sind Selbstzeugnisse? Begriffskritische und quellenkundliche Überlegungen anhand von Beispielen aus dem 17. Jahrhundert*, Historische Anthropologie 2, 1994, s. 462-471.

³ Při bližším studiu bychom byli schopni rozlišit více typů dokumentů – např. cestovní deníky, ženské deníky, rodinné kroniky atd.

⁴ Státní okresní archiv Příbram (dále SOkA Příbram), Písemná pozůstalost Ladislava Malého (dále L. M.), *Životopis*, inv. č. 3-6, kart. 1.

popisovány odděleně pro snazší pochopení a uvedení do souvislostí. Proto byly základní informace čerpány z *Životopisu*, doplněny z dalších textů Malého a případně porovnány s dalšími archivními prameny, pokud to bylo možné – především se školní kronikou obecné školy ve Staré Huti u Dobříše z fondu ZŠ Stará Huť uloženého v SOkA Příbram, s dokumenty fondu Archiv města Příbram tamtéž a také s dokumenty uloženými v Hornickém muzeu v Příbrami.

Osobní prameny z per učitelů z druhé poloviny 19. století a první poloviny 20. století jsou poměrně běžnou záležitostí, řada z nich se dočkala zpracování a publikace.⁵ Písemná pozůstalost Ladislava Malého by si též zasloužila ediční zpracování, ovšem množství jeho výpovědí předpokládá pro takovou práci vytvoření vhodného výběru jen části pozůstalosti – podle jakých kritérií takový výběr učinit, aby byla práce dostatečně vypovídající, je však otázka velmi těžká.

Přestože byl Ladislav Malý osobností významnou a zajímavou, v odborné historické literatuře se jeho jméno objevuje málo. Vydáno bylo jen několik článků ve sbornících a periodikách, které jen velmi stručně přibližují jeho život, muzejní práci apod.⁶ Obsáhlejším, ale také velmi specificky zaměřeným je článek Hany Pátkové popisující vztah Ladislava Malého k příslušníkům německé národnosti.⁷

Pro uvedení jednotlivých témat, objevujících se v autobiografických dílech Ladislava Malého a souvisejících s jeho životem, do širšího kontextu je odborné literatury dostatečné množství. K seznámení se s dobou, v níž Ladislav Malý žil a působil, a jejími specifiky poslouží např. příslušný svazek syntézy *Velké dějiny zemí Koruny české*.⁸ Dějinám každodennosti se věnuje práce s názvem *Z dějin české každodennosti*,⁹

---

⁵ Např. František PRAŽÁK, *Půl století*, Praha 1946; Marie KOŤÁTKOVÁ, *Cesta životem Václava Dlouhého, učitele, písmáka a dobrého člověka*, Praha 1948; Adolf KOŽÍŠEK, *Kytice vzpomínek řídicího učitele, Kladno 2011*; Věra LINHARTOVÁ, *Rodinná kronika Františka Kyselky aneb Paměti z minulých století (1859-1949)*, Brno 2013.

⁶ Např. Jana ČERMÁKOVÁ, *Život a dílo Ladislava Malého, zakladatele muzea*, Vlastivědný sborník Podbrdsko 30, 1986, s. 29-34; Daniel DOLEŽAL, *Ladislav Malý (17. 3. 1862 – 5. 3. 1956)*, Podbrdsko XIII, 2006, s. 262-263; Rastislav KORENÝ, *Sto padesát let od narození Ladislava Malého*, Podbrdsko XIX, 2012, s. 288-289; Josef VELFL, *130 let příbramského muzea*, Podbrdsko XXIII, 2016, s. 111-133.

⁷ Hana PÁTKOVÁ, *Pan učitel mezi Němci*, in: Petr Kopicčka (ed.), *Fontes ipsi sitiunt*. Sborník prací k sedmdesátinám archiváře a historika Eduarda Mikuška, Praha 2016, s. 213-227.

⁸ Michael BOROVIČKA – Jiří KAŠE – Jan P. KUČERA – Pavel BĚLINA, *Velké dějiny zemí Koruny české XIIa-XIIb*, Praha-Litomyšl 2012-2013; Antonín KLIMEK, *Velké dějiny zemí Koruny české XIII-XIV*, Praha-Litomyšl 2000-2002; Jan GEBHART – Jan KUKLÍK, *Velké dějiny zemí Koruny české XVa-XVb*, Praha-Litomyšl 2006-2007.

⁹ Milena LENDEROVÁ – Tomáš JIRÁNEK – Marie MACKOVÁ, *Z dějin české každodennosti*, Praha 2013.

s podobou rodiny a jejími proměnami v důsledku změn v 19. století seznamuje Jack Goody.¹⁰ Podobu měst obecně v daném období přibližuje sborník *Město a městská společnost v procesu modernizace 1740-1918*,¹¹ dějinám konkrétních měst a obcí, kde trávil část života Ladislav Malý, se věnují především regionální historici. V Příbrami to byl dlouholetý ředitel SOKA Příbram Stanislav Polák,¹² velmi cennou je nově vydaná práce pod taktovkou dnešní ředitelky SOKA Příbram Věry Smolové.¹³ Historii města Příbram, ale také hornické obce Březové Hory a místních dolů osvětlují práce ředitele Hornického muzea Příbram Josefa Velfla.¹⁴ Dějiny města Dobříš přibližuje *Dobříš v proměnách*,¹⁵ příspěvkem k dějinám Staré Huti u Dobříše budiž jmenován *Památník obce Stará Huť u Dobříše* z pera Ladislava Malého.¹⁶ K doplnění některých informací poslouží syntéza *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*.¹⁷ O dějinách českého školství pojednávají starší práce Oldřišky Kodedové a Zdeňka Uherka nebo práce Miroslava Somra.¹⁸ Vhodným příspěvkem k dějinám cestování je kniha Kristýny Kosinové (roz. Ulmanové) s názvem *Cestování před sto lety*,¹⁹ která přibližuje nejprve podmínky a aspekty cestování ve 2. polovině 19. století, v další části se soustředí na cestování spojené s návštěvou světových výstav. Cestováním mezi světovými válkami se zabývá Jan Štemberk.²⁰ K dějinám muzejnictví obecně vyšlo několik prací, zmiňme alespoň syntézu Jiřího Špěta *Přehled vývoje českého muzejnictví*,²¹ dějiny příbramského muzea byly zatím stručně popsány v několika článcích, autorem většiny z nich je opět Josef Velfl, dále např. Jiří Majer v minulosti působící v Národním

---

¹⁰ Jack GOODY, *Proměny rodiny v evropské historii*, Praha 2006.

¹¹ Pavel KLADIVA – Aleš ZÁŘICKÝ (edd.), *Město a městská společnost v procesu modernizace 1740-1918*, Ostrava 2009.

¹² Božena KOPIČKOVÁ – Stanislav POLÁK (edd.), *Privilegia města Příbramě*, Vlastivědný sborník Podbrdská 11/12, 1977; S. POLÁK, *Vývoj městské správy v Příbrami do roku 1850*, Vlastivědný sborník Podbrdská 1, 1966, s. 35-73.

¹³ Věra SMOLOVÁ a kol., *Příbram*, Praha 2016.

¹⁴ Josef VELFL, *Příbram v průběhu staletí*, Příbram 1998; Týž, *Zmizelé Čechy. Příbram*, Praha 2010.

¹⁵ Petr KADLEC, *Dobříš v proměnách*, Dobříš 2010.

¹⁶ Ladislav MALÝ, *Památník obce Stará Huť u Dobříše*, Stará Huť 1947.

¹⁷ Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I-VIII*, Praha 1999-2008.

¹⁸ Oldřiška KODEDOVÁ – Zdeněk UHEREK, *Kapitoly z dějin českého učitelstva*, Písek 1972; Miroslav SOMR a kol., *Dějiny školství a pedagogiky*, Praha 1987.

¹⁹ Kristýna ULMANOVÁ, *Cestování před sto lety aneb Všude dobře, doma nejlépe*, Praha 2011.

²⁰ Jan ŠTEMBERK, *Fenomén cestovního ruchu*, Pelhřimov 2009.

²¹ Jiří ŠPĚT, *Přehled vývoje českého muzejnictví I (do roku 1945)*, Brno 2003.

technickém muzeu v Praze.²² V souvislosti s muzeologií uveďme také literaturu věnující se národopisné výstavě v Praze roku 1895, např. *Mýtus českého národa aneb Národopisná výstava československá 1985* nebo časopis Národního zemědělského muzea *Prameny a studie*.²³

Na mnoha místech v textu této diplomové práce jsou pro ilustraci vloženy citace z autobiografických děl Ladislava Malého, v příloze jsou další ukázky z jeho prací a také ukázky z dobového tisku. Přepis všech těchto úryvků byl proveden v souladu se zásadami ediční práce.²⁴ Vzhledem k tomu, že se jedná o relativně mladé texty, bylo využito metody transkripce a na několika místech byla doplněna interpunkce a upraven pravopis podle dnešních pravidel (např. u slov *blízsko*, *sprostředkování*), pravopis byl upraven také u slov cizího původu (*museum* na *muzeum*). Některé zvláštnosti v pravopise však byly ponechány, potom jsou označeny vykřičníkem (př. *na tétěž [!] skále*, *družstvenému [!]*). Záměrně užitá francouzská slova v úryvku z cestopisu do Francie byla ponechána, bylo však sjednoceno jejich vepisování do uvozovek, které psal autor nedůsledně, stejně tak byly sjednoceny uvozovky pro nápisy a názvy francouzských ulic a podniků a velká písmena v názvech („*Boulevard de Strassburg*“). Číslovky v textu byly přepsány slovně kromě finančních obnosů, čísel domů a měř (1 *fr.*, 25,60 *m*). Zkratky byly rozepsány do hranatých závorek (*p[an]*), ovšem dnes běžně užívané zkratky byly ponechány, případně upraveny podle dnešních pravidel (*tak zv.* změněno na *tzv.*). Vynechání části textu z originálu je označeno třemi tečkami (...).

---

²² Jiří MAJER, *Koncepce a příprava hornického skanzenu na Březových Horách*, in: Sborník přednášek a referátů semináře k problematice asanace likvidovaného historického revíru a vybudování Hornického skanzenu na Březových Horách, Příbram-Praha 1973, s. 21-35; J. VELFL, *130 let příbramského muzea*, Podbrdsko XXIII, 2016, s. 111-133; TÝŽ, *Školní rok v Hornickém muzeu Příbram*, in: Jana Bukačová – Anna Komárková (edd.), *Muzeum a změna IV. Sborník příspěvků z mezinárodní muzeologické konference*, Praha 2014, s. 151-159.

²³ Stanislav BROUČEK – Jan PARGAČ – Ludmila SOCHOROVÁ – Irena ŠTĚPÁNOVÁ, *Mýtus českého národa aneb Národopisná výstava československá 1895*, Praha 1996; *Prameny a studie LVI. Odkaz Národopisné výstavy československé 1895 v oblasti etnografie, muzejnictví a památkové péče*, 2015.

²⁴ Ivan ŠŤOVÍČEK, *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.-20. století pro potřeby historiografie*, Praha 2002.

1. Dětství a studia

Dne 17. března 1862 slavila rodina Malých a Housků v domě č. p. 57 v Plzeňské ulici v Příbrami příchod nového člena, prvorozeného syna učitele Šebestiána Malého a jeho ženy Jany,²⁵ rozené Houskové. Šebestián, velký vlastenec, prosadil pro syna jméno Ladislav po českém politikovi Františku Ladislavu Riegrovi, s jehož politickými názory se ztotožňoval.²⁶

Plzeňská ulice (dříve Březohorská) se nacházela při centru města – vedla od hlavního náměstí s kostelem sv. Jakuba (dnes Náměstí T. G. Masaryka) severozápadním směrem kolem Horní a Dolní obory, kde končilo město, pak se cesta stáčela k Březovým Horám.²⁷ Přesto to byla ulice relativně klidná. Nejrušnější ulicí bývala Pražská, vedoucí od náměstí na východní okraj města k silnici směřující dále na sever k Praze. Pražská ulice byla zaplněna hlavními obchody, menšími podniky i několika hostinci. Plzeňskou ulicí projížděly jen občas vozy sedláků naložené senem, obilím nebo hnojem, případně od Březových Hor sjížděly vozy s olovem či stříbrem. Díky klidu a malému provozu bývala celá ulice hřištěm dětí rodin bydlících v nejbližším okolí.

Šebestián Malý, původem z Berouna, a Jana Housková byli oddáni v dubnu roku 1861 v příbramském kostele sv. Jakuba. Po svatbě bydleli s Janinými rodiči ve zmíněném domě č. p. 57 v Příbrami, později však dostali jako věno nově postavený dvoupatrový dům na téže pozemku (č. p. 57b). K původnímu domu navíc náležel kuksovni podíl (podíl na zisku z těžby rud na Březových Horách) a váreční podíl. Šebestián, jenž se aktivně účastnil kulturně osvětového dění v Příbrami, postavil u domu na zahradě klenutou místnost, již se říkalo „Lapák“ a kde se scházeli přátelé a kolegové k zábavě – pro dospělé zde byly kuželky a pro děti hostů houpačka.

V tomto domě prožil Ladislav Malý většinu svého dětství, obklopen rodinou – rodiči, prarodiči Houskovými, strýcem Václavem Houskou a později mladšími sourozenci (Václavem, Marií, která ovšem zemřela ve věku čtyř let, a Janem). Všichni tito příbuzní bezpochyby sehráli důležitou roli v Ladislavově životě, někteří jen v letech jeho dětství, někteří i později.

---

²⁵ V pramenech též jako Johana či Žanyanka.

²⁶ Více o F. L. Riegrovi např. Robert SAK, *Rieger. Příběh Čecha devatenáctého věku*, Semily 1993; Milan VOJÁČEK, *František Ladislav Rieger a velkostatek Maleč*, Praha 2013.

²⁷ Březové Hory vznikly roku 1526 jako hornická osada spadající pod správu města Příbram. Později se osamostatnily a od roku 1953 jsou opět součástí Příbrami. Viz Barbora ČERNOTÍKOVÁ, *Paměti Ladislava Malého*, Příbram 2015, s. 23-26 (bakalářská práce).

Nejsilnějším vzorem byl pro Ladislava otec Šebestián, přestože zemřel mlád stížen mrtvicí (roku 1876 ve věku 44 let), když byl Ladislav čtrnáctiletý, a nemohl tedy syna ovlivňovat svou péčí po celé jeho dospívání. Lásku a obdiv k otci můžeme vyčíst z řady zápisů biografických prací Ladislava Malého: „*Nuže, na důkaz uznání a lásky k učiteli vzornému, vlastenci nezištnému, příteli a rádci dobrému, muži charakteru pevného, bojovníku osvěty, otci laskavému, jehož synem se býti honosím, třeba rukou neumělou, ale za vděčného srdce, knihou touto skromný památník života jeho, mnohými útrapami stíhaného, jako vzor sobě a rodině své vyličím.*“²⁸ Ladislav Malý často vyzdvihoval vlasteneckou povahu svého otce, který se zajímal o českou politiku (byl zastáncem staročechů), býval častým hostem besed příbramských kulturně osvětových spolků, jako byla Měšťanská beseda, a jako učitel hlavní a reálné školy v Příbrami působil na své žáky tím, že jim vyprávěl o českých dějinách a zpíval s nimi české národní písně. Obdobným způsobem samozřejmě působil i na své děti, Ladislava často brával na výlety po pamětihodnostech, kde mu líčil historické události spjaté s těmito místy, a společně navštěvovali nejrůznější výstavy v českých zemích i mimo ně.

Šebestián Malý vzbudil též ve svém synovi zájem o zachovávání paměti, inspiroval jej třeba k zapisování zážitků a událostí, díky čemuž dnes můžeme studovat v archivním fondu čítajícím deset kartonů plných biografických, cestopisných, vlastivědných a jiných spisů, inspiroval jej také ke sbírání předmětů a založení muzea, když mu jako osmiletému chlapci svěřil péči o tzv. „Fričovo muzeum“²⁹ – školní skříň se sbírkou nerostů, mušlí, semen a dalších drobných předmětů.

Matka Jana působila na svého syna úplně jiným způsobem než otec. Otec byl chlapci vzorem chování a jednání, vedl ho k tomu, aby byl správným mužem a hrdým Čechem. Jana však zahrnula Ladislava péčí a láskou tak, jak je to vlastní jen ženám. Na matčinu péči vzpomínal Ladislav Malý třeba roku 1949: „*Píšu tedy o Tobě, kteráž jsi mne tak sladce ukonejšiti dovedla, když jsem já mnohdy zcela bezdůvodně ječel, pištěl, ba i k nesnesení řval, kteráž jsi byla mou první dobrou vychovatelkou a vůdkyní v prvních dobách života. A teď ve svém stáří vzpomínám vděčně vši Tvé dobroty a usilovné snahy*

---

²⁸ SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Nástin života a působení Šebestiána Malého, řídicího učitele v Příbrami*, inv. č. 16, kart. 2, s. 16.

²⁹ Pojmenované podle Antonína Friče, českého zoologa a paleontologa, popularizátora přírodních věd, působícího v Národním muzeu, viz *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí IX*, Praha 1895, s. 697-699.

zpříjemniti mi ten krušný život pozemský, což konala jsi vždy tak něžně a vždy s milým úsměvem na rtech Tvé krásné tváře.“³⁰

Ladislav Malý se nepovažoval jen za pokračovatele rodu Malých po svém otci, matčinu rodinu chápal jako část vlastní identity stejnou měrou. Svědčí o tom rukopis s názvem *Paměti rodiny Housků*,³¹ v němž přibližuje osudy příslušníků matčiny rodiny od okamžiku, kdy se jeho pradědeček Matěj Houska přestěhoval z vesnice Drahlín do Příbrami a povýšil tak ze sedláka na měšťana. Semknutí s rodinou Housků pomohlo jistě to, že Houskovi bydleli ve vedlejším domě na společném pozemku – nejdříve dědeček Václav Houska s babičkou Terezií a strýc Václav Houska, který si později přivedl manželku Annu.

S dědečkem Václavem Houskou měl Ladislav blízký vztah, jak se dočteme v textu *Paměti rodiny Housků* i na jejich konci, kde je dědečkovi věnován samostatný několikastránkový dodatek. Jak bylo řečeno, Václavův otec Matěj byl první z rodiny, kdo bydlel v Příbrami. Václav Houska si v Příbrami zařídil dostavníkovou živnost – udržoval pravidelné dostavníkové spojení Příbrami s Prahou, a to i několik let poté, co byla do Příbrami zavedena železnice (roku 1875). Rodina Housků se tak díky Václavovu prosperujícímu podnikání řadila k významným a bohatým příbramským rodinám. Václav Houska se po smrti Šebestiána Malého stal poručníkem Janiných dětí, svých vnoučat.

Jako druhorozený se roku 1865 Janě a Šebestiánovi narodil syn Václav. Starší Ladislav zprvu žárlil, že se náhle všichni věnují novému členu rodiny, brzy si ale bratra zamiloval. S Václavovým životem se můžeme seznámit z mnoha Ladislavových zápisů. Václav studoval reálku v Praze, pak se vyučil zlatníkem. Po vyučení se vrátil do Příbrami, kde si zařídil malý zlatnický obchůdek v Pražské ulici a později druhý u Svaté Hory.³² Mnoho času prý věnoval studiu hub a své známé učil sbírat druhy, které do té doby neznali. Zemřel ve věku 80 let.³³

---

³⁰ SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Z našeho života*, inv. č. 10, kart. 2, s. 4.

³¹ TAMTÉŽ, *Paměti rodiny Housků*, inv. č. 19, kart. 2.

³² Svatá Hora u Příbrami byla významným poutním místem. První kaplička zasvěcená Panně Marii byla zřejmě postavena na vrchu nad Příbramí v době, kdy město vlastnil arcibiskup Arnošt z Pardubic (1297-1364). Od roku 1647 vlastnili kapli jezuité, kteří zde vybudovali honosný chrám a pořádali zde velkolepé náboženské slavnosti. Po zrušení jezuitského řádu roku 1773 přešel chrám pod správu světských proboštů a ztratil dřívější atraktivitu. Přesto se zde v době poutí či slavností výročí korunovace svatohorské sošky scházely tisíce poutníků až do 1. poloviny 20. století. Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI*, Praha 2004, s. 199-200.

³³ SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Přátelské paměti*, inv. č. 17, kart. 2, s. 136-137.

Na jaře 1869 se narodila Marie. Sestru měl Ladislav velmi rád, nespátrával v ní konkurenci jako v bratrovi. Těšil se, že ji bude provádět po městě a chránit před útoky.³⁴ Stihl ji však zánět mozkových blan a jako čtyřletá zemřela. Celá rodina truchlila, nejvíc otec Šebestián, který často chodil k jejímu hrobu.³⁵

Nejmladším Ladislavovým sourozencem byl Jan, narozený roku 1871. O něm se Ladislav rozepisoval nejméně. Nejsdílnější byl asi v *Přátelských pamětech*. Zmiňuje, že po smrti otce Šebestiána se bratrovi říkalo „Šebo“ (celým jménem byl Jan Šebestián Malý). Po absolvování hospodářské školy v Klatovech se stal hospodářským adjunktem Thurn-Taxisů na zámku Loučeň. Později pracoval v továrně v ruském Petrohradu, jejímž majitelem byl známý z Dobříše. V Rusku se mu ale nelíbilo, proto se záhy vrátil do Příbrami, za což se na něj Ladislav zlobil. Jan pak vypomáhal v hospodářství strýce Václava Housky, jenž se rozhodl mu hospodářství přenechat, ovšem s podmínkou, že se Jan ožení. Vzal si Růženu Kudějovou z Tochovic, měli dceru Andělku, která však brzy zemřela. Zanedlouho zemřel i Jan, roku 1907 ve věku 36 let.³⁶

1.1 Školní léta

Roku 1867 nastoupil Ladislav Malý do hlavní školy v Příbrami, sídlící na severní straně hlavního náměstí, kde působil jeho otec Šebestián. Do školy se těšil, právě díky otci učiteli, který synovi vysvětlil, co se ve škole naučí a k čemu mu to bude dobré. První třídu učil tehdy mladý učitel Alois Wenig. S ním se už Ladislav znal ze zábav pořádaných otcem v „Lapáku“. Ve svých zápisech jej popsal jako laskavého člověka s příjemným hlasem. Ladislav ve škole také rád poslouchal biblické příběhy z úst katechety Antonína Vojáčka.

Dobře se znal také s učitelem druhé třídy Josefem Langem, neboť bydlel v domě Houskových v podnájmu. Ten Ladislavovi tolik k srdci nepřiřostl, protože „*jeho pohled byl příliš zamračený a slova ani zdaleka tak vlídná jako pana Weniga.*“³⁷ Ani s Langovým synem Prokopem si nerozuměl, zato s jeho dcerami si často hrával na zahradě za domem. Ve třetí třídě učil Ladislava Jan Auer, jenž zajímavě vykládal přírodopis. Byl ale velmi přísný a rád vyplácel nezbedné hochy rákoskou: „*Někdy se oháněl rákoskou při hromadném trestu, jako druhdy Jan Lucemburský u Kresčaku*

³⁴ TAMTÉŽ, *Životopis I*, inv. č. 3, kart. 1, s. 35.

³⁵ TAMTÉŽ, *Přátelské paměti*, inv. č. 17, kart. 2, s. 65-66.

³⁶ TAMTÉŽ, s. 62-64

³⁷ SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis I*, inv. č. 3, kart. 1, s. 33.

*mečem, ba také jednou sám notně se švihnul, když mu kterýs neposeda ucuknul.*³⁸ Ladislav býval však jako syn milého kolegy ran ušetřen. Tuto výhodu ztratil o rok později, když vstoupil do třídy čtvrté ke svému otci. Těšil se, že otec ho bude šetřit co do úkolů i trestů, jaké však bylo jeho překvapení, když mu dal otec najevo, že jako syn učitele má jít ostatním chlapcům příkladem, a k výprasku ve škole přidán byl vždy i výprask doma.

Otec svěřil Ladislavovi ve čtvrté třídě péči o již zmíněné „Fričovo muzeum“. Inspirován sbírkou ve škole, začal Ladislav sbírat všemožné věci, které mu přišly pod ruku – získával je od přátel, spolužáků, učitelů a dalších. A tak měl brzy mnoho vzorků nerostů, dřev, semen, hmyzu či mincí. Vše schovával v komoře pod schody, kde si vytvořil jakousi laboratoř: *„V laboratoři páchali jsme s přítelem Kličkou rozličné čarodějné pokusy; vzpomínám si, že div byl, když i s ohněm tu robeno, dům jsme nevypálili. Nemohu popřítí vsutku velkou obezřelost, již jsme s ohněm, ba i výbušnými látkami si počínali.*“³⁹ Již v tomto dětském věku Ladislava Malého můžeme spatřit počátky příbramského muzea založeného roku 1886,⁴⁰ některé předměty z Ladislavovy sbírky se později staly součástí sbírek muzea.

Šebestián Malý usoudil, že je jeho syn ještě mladý a nedostatečně připravený pro vstup do reálného gymnázia, které se toho roku (1871) vytvořilo z reálky, jež původně tvořila celek se školou hlavní, a proto si ho i v dalším školním roce nechal ve své třídě. To Ladislava nepotěšilo, protože všichni jeho kamarádi postoupili na gymnazisty. Na druhou stranu byl rád, že už učivo z větší části zná a jen si je zopakuje.

Roku 1871, když Ladislav Malý nastoupil znovu do čtvrté třídy, začal se učit u Jiřího Skočdopole hře na housle. Nejdříve se cvičil ve znalosti not a ve zpěvu, teprve později mohl vzít do ruky housle a hrát jednoduché písně a etudy. Ladislavovi se ale nelíbil přístup učitele, jenž ho často nazýval „oslem“, a tak přestoupil k učiteli dívčí školy Křečanovi, jehož vyučování si mnozí známí chválili.⁴¹ Křečan se však dopustil na dívčí škole nějakého „nemravného skutku“ a byl zatčen. Šebestián Malý našel tedy synovi nového učitele, již penzionovaného Tomáše Hrbka, který se ujal i mladšího Václava

³⁸ TAMTÉŽ, *Kluk Láda Malých*, inv. č. 7, kart. 1, s. 43.

³⁹ TAMTÉŽ, *Životopis I*, inv. č. 3, kart. 1, s. 52.

⁴⁰ Dějiny muzea přibližuje pátá kapitola této práce.

⁴¹ SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Paměti starého Příbramana I*, inv. č. 41, kart. 4, s. 32.

Malého a učil jej hře na piano. Ladislavovi se piano též zalíbilo, proto stával u bratra při jeho hodinách a učil se sám, až otec svolil k řádným hodinám klavíru i pro Ladislava.⁴²

Během letních prázdnin připravoval obvykle Šebestián Malý některé žáky pro vstup do reálného gymnázia v tzv. „privátech“ konaných buď v domě, nebo v altánu na zahradě. Těchto privátů se v létě 1872 účastnil i Ladislav.⁴³ Přes důkladnou otcovu přípravu se Ladislav přijímacích zkoušek bál, neměl ale žádný větší problém a byl přijat.⁴⁴

Třídním učitelem Ladislavovy třídy se stal František Prusík, vyučující latinu a češtinu. Latina byla pro mladé studenty novinkou, podle slov Ladislava Malého překvapovala hochy především jinou výslovností oproti jazykům, s nimiž se zatím setkali. Na každou hodinu dostali studenti za úkol přeložit několik vět. Na plnění Ladislavových povinností dohlížel otec Šebestián, a tak si Ladislav brzy osvojil záludnosti latinských deklinací a konjugací. Milou povinností byl pro Ladislava sběr brouků a v druhém ročníku sběr květín a pořádání herbáře pro hodiny přírodopisu, neboť tvorba sbírek jakéhokoli druhu byla už nějakou dobu jeho koníčkem.⁴⁵

Období svých gymnaziálních studií popisuje Ladislav Malý jako přerod dítěte v mladého muže. Z vypravování je znát zápolení hochy, který si chce hrát s vrstevníky, toulat se a „páchat nezbednosti“, s mladíkem, jenž by se rád svým ušlechtilým chováním a zájmy zařadil mezi dospělé. Touze dospět napomáhali gymnaziální profesori nabádající studenty, aby se více nezhazovali s těmi, kdo nestudují, ale hleděli si vyšších cílů.

Prázdniny roku 1873 se nesly ve znamení cestování. V červenci vzal Šebestián Malý celou rodinu do rodného Berouna a prováděl své milé po místech, jež mu byla blízká od dětství. Seznámil je např. s hradem Karlštejn nebo s jeskyní u obce Svatý Jan pod Skalou, kde podle pověsti přebýval svatý Ivan. Ve druhé polovině prázdnin navštívil Ladislav s otcem světovou výstavu ve Vídni a při té příležitosti si udělali několik menších výletů po jejím okolí.⁴⁶ Další léto cestoval Šebestián Malý sám na Moravu a do Polska, s Ladislavem se vypravil jen na dvoudenní pěší výlet

---

⁴² TAMTÉŽ, *Životopis I*, inv. č. 3, kart. 1, s. 102-103.

⁴³ TAMTÉŽ, *Kluk Láda Malých*, inv. č. 7, kart. 1, s. 71.

⁴⁴ TAMTÉŽ, *Životopis I*, inv. č. 3, kart. 1, s. 73-74.

⁴⁵ TAMTÉŽ, s. 74-80.

⁴⁶ TAMTÉŽ, s. 83-100.

do Březnice.⁴⁷ Cestování se hlavně v letech dospělosti stalo další vášní Ladislava Malého.

V tercii se studenti rozhodovali, zda budou pokračovat v oddělení klasického gymnázia, nebo v oddělení gymnázia reálného. Většina Ladislavových spolužáků se rozhodla pro klasické studium, Ladislav s menším počtem spolužáků si vybral reálné. Přibyly mu opět nové předměty, mezi nimi třeba francouzský jazyk a fyzika.⁴⁸ Buď byly nové předměty pro Ladislava příliš těžké, nebo pozbyl dřívější pílě – jeho konečné známky neopravňovaly pro postup do dalšího ročníku. Rozloučil se s třídou profesora Prusíka a vstoupil znovu do třetího ročníku k profesoru Říhovi, o němž napsal: *„Na špatnou odpověď v lavici – kam nedosáhl – zavření po škole; stalo-li se tak před lavicí, následoval pohlavek, neb rýpnutí do žeber. Pišícímu u tabule podrážel za chybu kolena, neb přišlápl na noze prsty, šhubaje při tom za ucho i vlasy; běda nepozorovi v lavici – trefnou rukou vymrštil třeba Caesarovými ‚Comentary‘, aby kleply do čela. Na odmluvu, ba i na omluvu rád ‚uvil celou kytici‘ facek, jen tvář hořela. Opovázil-li se kdo dříve skládati, musil učení v napřažené ruce držeti – a klesající ruce nějakým pohlavkem vždy posily se dostalo. Mimo to úštěpačné poznámky, nadávky a přezdívky byly jeho koníčkem. Mně kupříkladu říkal někdy ‚sládek‘, jindy ‚bačkoranda‘ neb i ‚buchtáčijo‘.“⁴⁹ Třídní učitel nejpřísněji pohlížel na Ladislava, že propadl.*

1.2 Otcova smrt

Největší rána osudu pro celou rodinu přišla koncem ledna 1876. Ladislav vzpomínal: *„Zajisté nápadnou je předtucha, již tatínek před svojí smrtí měl. Přišel totiž jednou ze hřbitova, kdež u hrobu Márinčina pobyl, domů a usednuv v pokoji u kamen, vzal malého Jana na klín; Věna si vedle hrál a já něco opakoval. Tatínek mezi řeči prohodil: ‚Byl jsem u Márinky – ona je tam v hrobečku, já tam k ní brzo půjdu – nebudeš pro mne také plakati?‘ Ohlédl jsem se po tatínkovi a pak běžel mamince povědít, co tatínek řekl – byloť mi to věru nápadné...“⁵⁰ A vskutku k ránu 30. ledna stížen mrtvicí Šebestián zemřel. Velkolepý byl jeho pohřeb dne 1. února, smutečního průvodu se zúčastnili zástupci příbramských osvětových spolků, kolegové učitelé i žáci ze Šebestiánovy třídy. Ladislav si k této události poznamenal, že neplakal. Mladý hoch si zřejmě nedokázal*

⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 111-112.

⁴⁸ SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Paměti starého Příbramana I*, inv. č. 41, kart. 4, s. 56.

⁴⁹ TAMTÉŽ, *Životopis I*, inv. č. 3, kart. 1, s. 120.

⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 123.

připustit, co úmrtí otce pro něj samého i pro rodinu znamená. V mnoha svých poznámkách, ať v mladém či starším věku, se však ke vzpomínkám na otce vracel.

Čtvrtý ročník gymnázia byl poznamenán Ladislavovou nemocí, poležel si čtrnáct dní v posteli a školu zameškal. Do učení se mu po nemoci nechtělo, a tak brzy přišel matce dopis o Ladislavových nepěkných výsledcích.⁵¹ Mezi špatnými známkami bylo zajisté několik známek velmi dobrých, z předmětů, které Ladislava bavily, třeba z počtů nebo chemie. Veškeré chemické pokusy školní si Ladislav opakoval doma ve svém kabinetu, proto rozšiřoval své sbírky o chemické látky. Profesor Grüner, pozorující Ladislavův zájem, jmenoval jej svým pomocníkem, na což byl Ladislav právem hrdý. „*Jednou jsem ale pěknou věc mu vyvedl – vyleštil jsem mu jímací kouli u elektriky – šmirglem! Tuť jsem ale slízl svůj podíl; hněval se na mne dlouho.*“⁵²

Třídní profesor Říha očividně nebyl typem učitele, který by žáky motivoval k většímu úsilí při studiu. Ladislav choval naději, že bude buď muzikantem, nebo učitelem. Profesor Říha však svými poznámkami a ústrky Ladislava od konzervatoře zrazoval, dokonce při závěrečném zkoušení z latiny slíbil dát Ladislavovi dostatečnou jen pod podmínkou, že se mu čestným slovem zaručí, že nepůjde nikam dál studovat. Ladislav se odvážil požádat o to, aby mohl vstoupit alespoň na učitelský ústav, na což se mu dostalo od profesora odpovědi: „*Tam jde všecka pakáž, tak si tam jděte také.*“⁵³

1.3 Setkání s Vojtou Náprstkem

Letní prázdniny roku 1877 se zdály být podobné těm předchozím, Ladislav se opět vydal na cesty – do jižních Čech, kde přebýval u strýce Františka Housky a navštívil Písek, Bechyni a Tábor, poté putoval do Prahy ke strýci Jindřichu Malému.⁵⁴ Druhého dne po příjezdu přizval strýc Ladislava na výlet do Chuchle, pořádaný Vojtou Náprstkem.⁵⁵ Ladislav se tak dostal do vzdělané společnosti, jakou do té doby nepoznal. Snažil se potlačit své klukovské chování a jednat dostatečně vhodně pro tuto příležitost. Mohl tak i v dalších letech trávit čas s manžely Náprstkovými a některými jejich hosty,

---

⁵¹ TAMTÉŽ, s. 144-146.

⁵² TAMTÉŽ, s. 148.

⁵³ SOkA Příbram, Pisemná pozůstalost L. M., *Paměti starého Příbramana I*, inv. č. 41, kart. 4, s. 78.

⁵⁴ Jindřich Malý, bratranec Ladislavova otce Šebestiána, působil v Praze jako právník a překladatel. TAMTÉŽ, *Přátelské paměti*, inv. č. 17, kart. 2, s. 81-84.

⁵⁵ TAMTÉŽ, *Životopis II*, inv. č. 3, kart. 1, s. 14-17. Vojta Náprstek (1826-1894): národopisec a bojovník za pokrok, zakladatel Českého průmyslového muzea (dnes Náprstkovo muzeum), více viz Milena SECKÁ, *Vojta Náprstek: vlastenec, sběratel, mecenáš*, Praha 2011.

například spisovatelem Jaroslavem Vrchlickým, spisovatelkou Žofií Podlipskou a dalšími.

Seznámení s Náprstkem ovlivnilo život a působení Ladislava Malého, získal totiž přítele a rádce v otázkách muzejních. Při všech návštěvách Prahy si mohl sám prohlédnout oddělení Náprstkova muzea, která chtěl, vzít do ruky exponáty, jichž se běžní návštěvníci nesměli dotýkat, a strýc Jindřich i sám Vojta Náprstek vždy ochotně vysvětlili, co Ladislava zajímalo, ale nebylo mu jasné. Ladislav získal rozhled a zároveň praktické zkušenosti a především byly tyto návštěvy průmyslového muzea impulzem k tomu, aby Ladislav, ač zatím velmi mladý chlapec, vážně uvažoval o založení muzea v rodném městě.

Ladislav pohlížel na Vojtu Náprstka celý život s úctou, nejen pro jeho zásluhy v oblasti muzejnictví a podporu pokroku, ale vážil si také jeho povahy. „*Poznav osobně jak slavného syna Anny Náprstkové [...], tak i jeho manželku, připomínám vděčně milého a upřímného zacházení s mou maličností, jež vyklouznuvši z urputného zacházení gymnaziálního, domnívala se, že celý svět je k mladému člověku tak surový, jakými ti páni à la Říha se vyznamenávali. I z této příčiny byl mi dům U Halánků⁵⁶ hojivým balzámem na život příští – lepší, protože zotavení po otrockém jhu a bestiálním zacházení nadmíru jsem potřeboval. V přívětivém hovoru páně Náprstkové a jeho výtečné manželky byl jsem poctěn a povznesen tak, že s hrdostí sám jsem se přiznával, že s takovými lidmi co živ jsem nemluvil.*“⁵⁷ Životu a působení Vojty Náprstka věnoval Ladislav Malý krátký medailonek ve svém *Životopise*⁵⁸ – zmínil se o Náprstkově rodině (manželce Josefě a schovankách), o jeho působení v muzeu, o „Americkém klubu dam“,⁵⁹ vyjmenoval osobnosti, které se u Náprstků scházely apod.

Téhož léta 1877 strávil ještě Ladislav nějaký čas u strýce Františka Malého v Kadani. Podivoval se, že bratr jeho otce, českého vlastence a bojovníka proti germanizaci, založil rodinu čistě německou – oženil se s Němkou Marií Fochtmanovou a ani své děti k češtině nevedl. Marie se snažila Františka přesvědčit, aby děti českému jazyku naučil,

---

⁵⁶ Rodný dům Vojty Náprstka na Betlémském náměstí v Praze. Stal se sídlem Náprstkova muzea (dodnes je jeho sídlem) a centrem, kde se scházela česká obrozenecká elita i Americký klub dam.

⁵⁷ SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis II*, inv. č. 3, kart. 1, s. 17-18.

⁵⁸ TAMTÉŽ, nestránkováno.

⁵⁹ Americký klub dam byl ženský osvětový spolek, který vznikl roku 1865 z iniciativy Vojty Náprstka po jeho návratu z Ameriky. Více např. Milena SECKÁ, *Americký klub dam. Krůček k ženské vzdělanosti*, Praha 2013.

když žijí v české zemi, leč František se raději přizpůsobil německému prostředí a jeho synové se češtině přiučili až během studií v Praze. Sám strýc František po dlouhém soužití s Němci mluvil česky špatně.⁶⁰

1.4 Pedagogická studia

Po bohatých letních prázdninách čekal Ladislava učitelský ústav. Šebestián Malý, dokud žil, svého syna od povolání učitele zrazoval – velmi dobře věděl, jaké byly pracovní a platové podmínky a že práce učitelů byla málokdy po zásluze oceněna. Jednou Ladislavovi řekl: „*Než bych tě viděl učitelem, raději bych ti pověsil kámen na hrdlo a hodil tě do Obory.*“⁶¹ Po jeho smrti však Ladislavovi nikdo další v učitelské dráze nebránil, naopak strýc František Malý se u matky Jany přimluvil, aby synovi nebránila studovat, co si přál. Po dlouholeté praxi Ladislav uznal, že otcovy obavy o synovo živobytí byly oprávněné, celá léta bojoval o zvýšení svého platu a často nesouhlasil s příkazy školských komisí týkajících se jeho práce. Nikdy však svého rozhodnutí stát se učitelem nelitoval.

Těžko říci, co bylo hlavním důvodem k výběru pedagogického studia. Faktorů bylo jistě několik. Víme, že Ladislav vzhlížel ke svému otci, obdivoval jeho vlasteneckého ducha i působení na vlasteneckého ducha jeho žáků a dost možná se podvědomě toužil otci vyrovnat. Zvláště ve chvíli, kdy Šebestián zemřel a Ladislav viděl, kolik lidí – přátel, kolegů a žáků – se s ním přišlo rozloučit a uctít jeho památku, musel si plně uvědomovat, jakou měrou ovlivňoval a inspiroval lidi kolem sebe. Svou úlohu při výběru povolání sehrál také tyranský profesor Říha, jenž se všemožně snažil zamezit některým žákům v dosažení vyššího vzdělání. Ladislav byl ale zajisté ovlivněn všemi svými pedagogy, ať už těmi hodnými v pozitivním slova smyslu, neboť v jejich laskavém a trpělivém přístupu viděl tu správnou cestu výchovy dětí, nebo těmi špatnými, jejichž ústrků zakusil také dost, aby si uvědomil, že nadávky žáky k lepším výkonům nemotivují. V neposlední řadě hrála roli Ladislavova láska k vlasti, její přírodě a historii a touha předávat tuto lásku a vědomosti dalším generacím.

Třídním učitelem prvního ročníku učitelského ústavu se stal příjemný Jan Řezníček vyučující češtinu. Studenti měli rádi také tělocvik s profesorem Krulišem. Ladislav se stal respektovaným hlavně v hudební výchově, protože na celé škole bylo jen málo

---

⁶⁰ SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Přátelské paměti*, inv. č. 17, kart. 2, s. 67-70.

⁶¹ TAMTÉŽ, *Učitel*, inv. č. 14, kart. 2, s. 3.

chlapců ovládajících hru na piano. Školní koncert toho roku se vydařil podle Ladislava znamenitě.⁶² Dobrým přítelem Ladislavovým se stal Hanuš Lašek,⁶³ jehož rodina se přistěhovala do Příbrami do podnájmu k rodině Malých počátkem roku 1878. „*Pobyt Laškův u nás má pro mne význam nemalý. Bylť Lašek tehda rutinovanějším pianistou, k jehož výkonu s obdivem jsem pohlížel, ač mohl jsem snadno stupně toho také dosáhnouti, bylo třeba přece jen povzbuzujícího pokynu – a toho se mi Laškem dostalo. ‚Vždyť bys to také zahrál, kdybys to několikrát prohrál‘, říkával mi. Když jsem poslouchal ‚Am Abend‘ z Litolffova ‚Perles harmoniques‘, jež s oblibou hrával. I zkusil jsem to a hle, šlo dosti dobře; nabyl pak jsem větší chuti k studování klavírních skladeb...*“⁶⁴ Vysvědčení na konci prvního ročníku dopadlo oproti posledním rokům na gymnáziu velmi dobře, a tak přivítal Ladislav letní prázdniny nadmíru spokojen.

Ve druhém ročníku příbramského ústavu zůstal Ladislav jen do pololetí. Jeho bratr Václav vymyslel jakési neslušné verše se jmény učitelů gymnázia, kde studoval, a protože se mu na příbramském gymnáziu nelíbilo, přemýšlel o změně studia. Vybral si reálku v Praze a tu přišel za matkou i Ladislav, že mu příbramská škola nevyhovuje – někteří učitelé nutili žáky jen k nesmyslnému biflování a pohlíželi na ně jako na neschopné. Zato na pražském učitelském ústavu, kde studoval Ladislavův bratranec Václav Nový,⁶⁵ údajně jednali pedagogové se studenty jako s budoucími kolegy. Matka s pomocí známých vyjednala tedy přestup obou chlapců na pražské školy už v pololetí. Sehnali byt u městského rady na Královské třídě v Karlíně (dnes Sokolovská ulice) a matka s oběma chlapci se přestěhovala.⁶⁶ Později se přesunuli do většího bytu v ulici Na Struze, nedaleko Národního divadla.⁶⁷

Po příchodu do nové školy⁶⁸ se Ladislav sám přesvědčil o pravdivosti slov svého bratrance. Na své učitele z pražské školy i po letech rád vzpomínal, charakteristiky jednotlivých kantorů najdeme v *Životopise*. Ředitelem ústavu byl František Lepař,

⁶² TAMTÉŽ, *Životopis II*, inv. č. 3, kart. 1, s. 39-45.

⁶³ Hanuš Lašek (1860-1937) narozen v Plasích u Plzně, absolvent příbramského učitelského ústavu, později tenorista Národního divadla v Praze. Více např. *Československý hudební slovník osob a institucí I*, Praha 1963, s. 814.

⁶⁴ SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis II*, inv. č. 3, kart. 1, s. 47.

⁶⁵ Václav Nový byl synem Marie, sestry Šebestiána Malého. Viz SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Přátelské paměti*, inv. č. 17, kart. 2, s. 77-78.

⁶⁶ TAMTÉŽ, *Paměti starého Příbramana I*, inv. č. 41, kart. 4, s. 95-96.

⁶⁷ TAMTÉŽ, *Životopis II*, inv. č. 3, kart. 1, s. 157-158.

⁶⁸ Šlo o C. k. český ústav ku vzdělání učitelů v Praze v Panské ulici 3, později Amerlingův státní mužský ústav učitelský. Eva HOFFMANNOVÁ, *Karel Slavoj Amerling*, Praha 1982, s. 80-95.

třídním učitelem II. B, kam byl Ladislav přiřazen, byl Filip Gustav Müller. Za zmínku stojí také učitel dějepisu František Káhlík – český vlastenec, který spolupracoval s historikem Antonínem Gindelym, bádal v archivech a rád vykládal svým žákům, co se z pramenů dozvěděl. Jednou se však stalo, že poznámky z jeho přednášky o předbělohorském období zůstaly ve třídě a dostaly se do rukou řediteli. „*Prof[esor] Káhlík, dostav důtku, přišel usazen ke stolku a pravil, že již nám nesmí dějiny vykládati, jak skutečně se sběhly, ale tak, jak by se to ‚nahore‘ líbilo [...] Pravá bouře strhla se po tomto prohlášení, vyskočili jsme z lavic a shrnuli se k němu s voláním: ‚Pane profesore, nechceme lež, chceme pravdu, vykládejte nám zase jako dříve.‘ Po slibu, že nebude již nikdo více stenografovat, aby písmo nestalo se zase zrádcem, slíbil nám miláček náš výklad věrný.*“⁶⁹

O prázdninách nezapomněl Ladislav na své rodné město, přebýval u prarodičů ve starém domě. Navštívil příbuzné a přátele, ba dokonce bývalé pedagogy, aby se jim pochlubil s vysvědčením s polepšenými známkami. Po návratu do Karlína věnoval Ladislav čas poznávání hlavního města. Se strýcem Jindřichem Malým opět navštívil dům Náprstkových, kde se setkal např. s básníkem Boleslavem Jablonským a cestovatelem Antonínem Steckerem.⁷⁰

Ve třetím ročníku si Ladislav poprvé mohl vyzkoušet práci učitele - strýc Trojánek (otcův švagr) mu domluvil soukromé hodiny piana u lékárníka Nerada, měl učit dvě jeho schovanky, Emmu a Marii. Dívky byly asi v Ladislavově věku, což ho zpočátku přivádělo do rozpaků, snažil se s nimi jednat velmi zdvořile. Docházel však na hodiny velmi rád. Učil dívky třikrát týdně za honorář čtyř zlatých měsíčně.⁷¹

V létě Ladislav Malý opět navštívil Příbram a Březové Hory, kde byl na prohlídce dolů. Potkal se tu s přítelem Emanuele Kubcem, který se chystal na Šumavu, a dohodli se, že vyrazí společně. Cestovali pěšky, došli až na německou stranu na Velký Javor, nejvyšší horu Šumavy. Prohlédli si po cestě hrady jako Rabí nebo Kašperk, prošli boubínský prales a další zajímavá místa.⁷²

---

⁶⁹ SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis II*, inv. č. 3, kart. 1, s. 108.

⁷⁰ TAMTÉŽ, s. 132-135. Boleslav Jablonský (vlastním jménem Karel Tupý, 1813-1881) byl katolickým knězem a obrozeneckým básníkem, více např. Zdenka MARŠIKOVÁ, *Těžko jest slavíku. Monografie básníka Jablonského*, Jindřichův Hradec 2012. Antonín Stecker (1855-1888) byl přírodovědec, podnikl několik cest do Afriky, především do Libye a Etiopie, jeho sbírky jsou umístěny v Náprstkově muzeu, více např. Vladimír PLEŠINGER, *Na střeše Afriky – Habeší za války, Etiopii v míru*, Brno 2011.

⁷¹ SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Paměti starého Příbramana I*, inv. č. 41, kart. 4, s. 110.

⁷² TAMTÉŽ, s. 115-116.

Jana Malá usoudila, že je bydlení v Praze příliš drahé, vrátila se do Příbrami a synové byli ubytováni v menších bytech. Ladislav se tak ocitl u svých bratranců v Krakovské ulici v bytě, který byl na svou bídnou kvalitu dosti drahý. Vydržel tam pouze měsíc a přestěhoval se na Malou Stranu.⁷³

Ve čtvrtém ročníku se studenti pilně připravovali na maturitní zkoušku, podle doporučení profesorů už od prosince. Ve druhém pololetí se podíleli na vyučování hluchoněmých v ústavu ve Faustově domě na Karlově náměstí. V Ladislavovi zanechala tato zkušenost silný dojem, do té doby netušil, že je vůbec možné se s takto postiženými dorozumět.⁷⁴

Mezi 18. a 21. květnem 1881 byly odbyty písemné maturitní zkoušky, ty Ladislav složil bez větších obtíží a úspěšný byl také u ústních zkoušek 17. a 24. června.⁷⁵ Brzy se přesvědčil o tom, že najít po škole práci nebude úplně jednoduché. Už před maturitou se zajímal o volná místa na školách v okolí Příbrami. V příbramské chlapecké škole B se mělo uvolnit místo podučitele, a tak Ladislav neváhal kontaktovat řídícího, „*jenž také hned mi odvětil a poradil, ke komu bych se měl v Příbrami o protekci obrátiti, byli to tehda v místní školní radě všemohoucníci: purkmistr pan Hail, děkan Vojáček, pan Mixa, Klauda, Vlasák, Braniš a Vácha mlynář!*“⁷⁶ *Odporčuje dokonce, aby je maminka včas poprosila, neboť jen ,pak si můžete velikou naději dělat na to místo. Že chtějí býti prošeni, to vám je známo. Svět to žádá‘ ...*“⁷⁷ K takovému jednání se však Ladislav snižovat nechtěl, přál si místo získat vlastní silou.

Po maturitě zamířil se svým vysvědčením k inspektoru Josefu Bízkovi, který mu poradil, aby si zažádal všeobecně o místo v okrese, že se pro něj určitě časem něco najde. Navštívil i děkana Antonína Vojáčka, jenž mu slíbil svou přímluvu v okresní školní radě.⁷⁸ V srpnu, po návratu z několikadenní cesty na Moravu, z níž se vracel rozčarován zprávou o požáru Národního divadla v Praze, se Ladislav dozvěděl, že byl jmenován prozatímním podučitelem na Dobříši.⁷⁹

⁷³ SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis III*, inv. č. 3, kart. 1, s. 10-23.

⁷⁴ TAMTÉŽ, *Učitel*, inv. č. 14, kart. 2, s. 6; TAMTÉŽ, *Životopis III*, inv. č. 3, kart. 1, s. 38-39.

⁷⁵ TAMTÉŽ, *Životopis III*, inv. č. 3, kart. 1, s. 62-69.

⁷⁶ Karel Hail, Antonín Vojáček, Blažej Mixa (příbramský radní, později starosta), Josef Klauda (příbramský radní), Josef Braniš (příbramský radní). Viz SOkA Příbram, Státní učitelský ústav Příbram, *Kronika*, inv. č. 1, kniha 1.

⁷⁷ SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis III*, inv. č. 3, kart. 1, s. 54-55.

⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 76.

⁷⁹ SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Paměti starého Příbramana I*, inv. č. 41, kart. 4, s. 126.

2. Pedagog a řídicí učitel

„K povolání učitelskému díval jsem se už v mládí ze stránky velice světlé, byť můj tatínek velmi váženým učitelem, chodil si čistě, žáci i na privátech ho poslouchali, rodičové z uznalosti tu a tam posílali různé dárky a naproti tomu jiní v domě – havíři chodili v ošumělém šatě – řemeslníky vídal jsem pomazané tekutinami svého řemesla, a tak vznikala ve mně představa, že jen učitel má se ve světě nejlépe.“⁸⁰

2.1 Podučitel na Dobříši

Jak Ladislav Malý napsal, nečekal, že by hned po studiích získal tak pěkné místo, jako bylo na obecné škole na Dobříši. Velmi se na svou práci těšil, až se vrhne „před škamna, hlavičkami dětí přeplněná, abych jim zvěstoval poselství všech těch věd, jimiž nám v ústavě hlavu naplnili.“⁸¹ Původně měl nastoupit až 1. ledna 1882, dostal však nabídku od řídicího Jindřicha Skřivana nastoupit dříve, již v listopadu 1881, ovšem bez nároku na mzdu, jen s příslibem malé náhrady od místní školní rady. Ladislav neváhal, svolil a dne 10. listopadu 1881 byl uveden do první třídy dívčí.

Ladislav učil své žáčky čist jen pomalým tempem, podle pokynů ze studií na učitelském ústavu i podle osnov opsaných od kolegy Bohumila Fidlera působícího v Příbrami. Nicméně inspektor Josef Bízek nabyl v únoru toho názoru, že by děti měly umět mnohem víc a že je Ladislav lenoch nepřipravující se dostatečně na své hodiny. Podobných výtek se Ladislavovi dostalo také na konci školního roku, protože měl delší dobu svou třídu spojenou s třídou nemocného řídicího Jindřicha Skřivana a děti, kterých bylo celkem sto padesát, nedosahovaly kýžených výsledků.⁸²

První zima na Dobříši přinesla Ladislavu Malému seznámení s jeho budoucí manželkou Kamilou Herrmanovou. Dceru knížecího lesního správce Vojtěcha Herrmana prvně potkal během bruslení na Hut'ském rybníku mezi Dobříší a Starou Hutí. „Dojem, jaký na mne tehdy učinila, zaznamenal jsem si Kollárovou znělkou: Oči, oči, modré milostivé, ó vy perly v květu rozvitém, v nichž se zem i nebe s blankytem, jako v řece svítí zrcadlivé.“⁸³ Po prvním setkání na ledě se Ladislav s Kamilou setkávali jen

⁸⁰ TAMTÉŽ, *Učitel*, inv. č. 14, kart. 2, s. 1.

⁸¹ TAMTÉŽ, *Životopis III*, inv. č. 3, kart. 1, s. 113.

⁸² TAMTÉŽ, *Učitel*, inv. č. 14, kart. 2, s. 9-12.

⁸³ TAMTÉŽ, *Životopis III*, inv. č. 3, kart. 1, s. 145. Jedná se o úvodní část sonetu č. 86 prvního zpěvu poslední verze díla Jana KOLLÁRA, *Slávy dcera v pěti zpěvích*.

náhodně a vcelku zřídka, většinou jen v doprovodu dalších osob. O podrobnostech vývoje vztahu se mnoho nedozvídáme, je však jisté, že přátelství přerostlo v lásku dříve, než byl Ladislav přeložen na obecnou školu na Březových Horách. V souvislosti s odchodem z Dobříše v dopise ze dne 21. května 1883 Kamile napsal: „*Nevzpomínej, prosím, na dobu, kdy nám bude se rozloučiti – vždyť to bude na čas – a kdo ví, k čemu to dobré? Piši ti s dobrým svědomím, že nechci, jak ti rozmarná myšlenka se vloudila, lásku v srdci tvém vypěstovati a pak ji zničiti. [...] Pamatuj ale na slib, že mi náležíš!*“⁸⁴ V době Ladislavova působení mimo Dobříš udržovali milenci kontakt skrze korespondenci a čas od času se navštěvovali.

Ve druhém roce své praxe dostal Ladislav Malý druhou třídu chlapeckou, tytéž hochy, které několik měsíců vyučoval v předešlém školním roce za nemocného řídícího. Pomůcek bylo na škole poskrovnu, a tak Ladislav sám sestavil funkční model tkalcovského stavu a na vlastní náklady nechal sestavit stereoskop, v němž ukazoval obrázky pilným a hodným žákům. Podobně jako při studiích v Praze vyučoval na Dobříši několik dětí hře na piano, mezi nimi i děti řídícího Jindřicha Skřivana, Marii a Jaroslava. Kromě toho doučoval některé děti třeba češtinu nebo němčinu.⁸⁵

Od nového školního roku, tedy od září 1883, se mělo uprázdnit podučitelské místo na Březových Horách, a tak se Ladislav Malý přihlásil a byl přijat. Zprvu váhal, na Dobříši se mu dařilo, vedl mnoho klavírních hodin, angažoval se v kulturním dění a s kolegy i dalšími místními si rozuměl, měl mezi nimi mnoho přátel. Nicméně převládla touha být blíže rodnému městu a rodině.⁸⁶

2.2 Podučitel a učitel na Březových Horách

Řídícím obecné školy chlapecké a dívčí na Březových Horách byl Jan Chotaš, dříve dobrý přítel Ladislavova otce Šebestiána Malého. Byl prý přirozenou autoritou, ke všem svým podřízeným však laskavý a spravedlivý. Ladislavu Malému, jako milovníku sbírek, svěřil péči o kabinet se školními pomůckami, jež označovali jako „muzeum“.⁸⁷ Ladislav si pochvaloval především dobré vztahy a kolegiální v učitelském sboru, každému ze spolupracovníků věnoval několik slov ve spisu *Učitel*.⁸⁸ Březohorští učitelé

⁸⁴ SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis III*, inv. č. 3, kart. 1, nestránkováno.

⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 215-217.

⁸⁶ SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis IV*, inv. č. 4, kart. 1, s. 4-5.

⁸⁷ TAMTÉŽ, s. 24-25.

⁸⁸ SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Učitel*, inv. č. 14, kart. 2, s. 16-18.

si vzájemně půjčovali časopisy, z nichž každý po jednom předpláceli, často také chodili na vycházky a rozmlouvali o místním dění a politice. Vůbec celá březohorská společnost byla přátelská. Stejně jako na Dobříši také na Březových Horách měl Ladislav brzy množství žáků na doučování a hru na piano.

V březnu roku 1884 skládal Ladislav Malý v Praze zkoušky způsobilosti, které i s nedělní přestávkou zabraly osm dní – otázky si zaznamenal.⁸⁹

V pondělí 24. května 1886 proběhla na Dobříši za účasti rodiny a mnohých přátel svatba Ladislava a Kamily. Po hostině odjeli novomanželé do nově pronajatého a zařízeného dvoupokojového bytu na Březových Horách, nedaleko dolu Marie. Dne 19. dubna 1887 se manželům narodil syn Ladislav, o rok později, dne 25. května přišla na svět Jarmila, která však oslabená chronickými střevními problémy zemřela ve věku třinácti měsíců na zánět průdušek. Později se narodila Marie, dne 8. září 1896. Ladislav doufal po svatbě v brzké povýšení z podučitele na učitele, žádal i o učitelská místa v okolí, leč marně.⁹⁰ Jako pouhý podučitel působil ještě dalších devět let, do poloviny roku 1895.

Kvůli nedostatku peněz plynoucího z pouhého podučitelského platu, jenž dlouho činil čtyři sta zlatých ročně, a rozšíření rodiny o nového člena omezoval Ladislav Malý své milované cestování spíše na krátké výlety po okolí svého bydliště, často vyrazil pěšky nebo se svezl dostavníkem svého děda Václava Housky. Svě menší cesty však také zaznamenával a buď zpracoval samostatný cestopis jako v případě větších cest, nebo se o cestě alespoň zmínil ve svém *Životopise*, případně v dalších spisech.

Jak už bylo zmíněno, aby si Ladislav Malý přilepšil ke svému skrovnému platu, dával hodiny piana nebo soukromě doučoval. Další malé přivýdělnky mu přinášela spisovatelská činnost, ať už to byly samostatně vydané práce jako *Hračky dětí českoslovanských*⁹¹ nebo články do časopisů nejrůznějšího zaměření.⁹² Přesto finanční situace tížila mysl Malého, jak si zapsal: „*Starosti o rodinu rostly a v jedenáctém roce služby neměl jsem nejmenší naděje, že bych v dohledné době dočekať se mohl místa učitelského [...]. Stával jsem se záduchčivým a zdálo se mi, že život můj nemá už ceny a že bych jej měl – zkrátiti.*“⁹³

---

⁸⁹ Viz příloha – Text č. 1.

⁹⁰ SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis IV*, inv. č. 4, kart. 1, s. 82-84.

⁹¹ Ladislav MALÝ, *Hračky dětí českoslovanských*, Praha 1895.

⁹² Blíže o spisovatelské činnosti Ladislava Malého v následující kapitole této práce.

⁹³ SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis V*, inv. č. 4, kart. 1, s. 116.

Na nízký plat si Ladislav ve svých zápisech stěžoval často. Citelnou se stala potřeba peněz především po rozšíření rodiny a se sílícími projevy chronického onemocnění manželky Kamily.⁹⁴ Po řadě neúspěšných pokusů získat v širším okolí učitelské místo se Ladislav Malý s dalšími podučiteli působícími více než deset let rozhodl vyvíjet nátlak na školní rady a poslance zemského sněmu za schválení zásady povýšení podučitelů po více než desetileté praxi. Na stranu podučitelů se v zemském sněmu postavili poslanci Friedrich Legler a Josef Herold.⁹⁵ Zákon byl roku 1894 schválen, nicméně jeho nejasná formulace zcela neřešila daný problém. Po ostré intervenci Ladislava Malého jako zástupce příbramských podučitelů v zemské školní radě však byli tito mezi prvními skutečně povýšeni, a to s platností od 1. června 1895.⁹⁶ Nesouhlasný postoj projevoval Ladislav také v záležitosti nerovných platů a možností učitelů a učitelek. Ve svých statistikách si poznamenal platy obou pohlaví a také počty konkurzů na prázdná místa určená pro učitele a učitelky. Platy žen byly v průměru o dvě stě zlatých vyšší a taktéž pracovní místa ve vyšší platové třídě bývala častěji nabízena ženám, přičemž žen hlásících se na jedno místo učitelky bylo poměrně méně než mužů přihlášených na jedno místo učitele.⁹⁷

Chmurné myšlenky se Ladislav Malý snažil zahnat, a tak se stále vrhal do nové práce. Například při tělocviku zaváděl podobná cvičení jako v Sokole, kdy děti ve skupinkách prováděly různé cviky a měnily figury, nebo učil děti pochodovat kolem budovy školy a měnit dvojstup ve čtyřstup a opačně, což sám znal z vojenských cvičení. Hochy prý tato cvičení tak bavila, že si Ladislav udržel kázeň i mezi staršími žáky, kteří byli jinak „postrachem“ pro ostatní učitele.⁹⁸ Ladislavovi žáci nosili ke zvelebení a zútulnění třídy do školy květiny v květináčích, o něž se starali, a na jaře pak sbírali luční květiny, které ve škole společně určovali a ve zkumavkách vystavovali na chodbách školy.⁹⁹ Občas bral Ladislav Malý své žáky na návštěvy příbramských podniků, třeba cihelny nebo tiskárny, aby se seznámili s jejich provozem.¹⁰⁰ Stejně tak chodily děti na vycházky, aby jim Ladislav Malý vykládal o zeměpisu a krajině. Tento

---

⁹⁴ Není zcela jasné, jakou nemocí Kamila Malá trpěla, jednalo se však o problémy trávicího systému.

⁹⁵ *Sněmovní komise*, Národní listy XXXIV, 1894, č. 19, s. 1.

⁹⁶ SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis VI*, inv. č. 4, kart. 1, s. 89-90.

⁹⁷ TAMTÉŽ, *Životopis IV*, inv. č. 4, kart. 1, s. 33-34, 51-52.

⁹⁸ TAMTÉŽ, *Učitel*, inv. č. 14, kart. 2, s. 20-22.

⁹⁹ TAMTÉŽ, *Životopis V*, inv. č. 4, kart. 1, s. 17-18.

¹⁰⁰ TAMTÉŽ, s. 67-68; SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis VI*, inv. č. 4, kart. 1, s. 139.

styl výuky shrnul Ladislav ve své přednášce *Návštěvou při zeměpise*,¹⁰¹ již pronesl na okresní školní konferenci v lednu roku 1894. Za svou práci se dočkal pochvalných uznání jak od řídícího, tak od okresní školní rady a učitelské jednoty „Budeč“.

Ne všechny plány však Malému vycházely. Roku 1897 připravoval s podporou „Klubu českých turistů“ a jeho tehdejšího předsedy Vratislava Pasovského¹⁰² turistický kurz pro studenty, za tím účelem zorganizoval několik přednášek o turistice, ale také o zdravotnictví, kontaktoval školy v okrese, které projevovaly o kurz zájem, nicméně zemská školní rada studentský kurz zakázala.¹⁰³

Ladislav Malý se v mnoha ohledech staral i o své učitelské kolegy, respektive o pedagogický rozvoj obecně. Často býval řečníkem na schůzích učitelské jednoty „Budeč“ a na učitelských konferencích, kde přednášel o cestování – buď nabádal ostatní učitele, aby cestovali a tím nabývali zkušenosti a vědomosti, které by později předali dětem, nebo aby též pro své žáky organizovali výlety, kde by si samy děti vytvořily představu o všem, co se učily na hodinách zeměpisu, přírodopisu, dějepisu a dalších.¹⁰⁴ Zasloužil se však také o konání kurzů pro učitele, např. jednota „Budeč“ pořádala na popud Malého v květnu a červnu roku 1897 kurz o elektřině, který vedl profesor Josef Theurer.¹⁰⁵ Sám Ladislav Malý se účastnil mnoha dalších kurzů pro učitele i širokou veřejnost, např. štěpařského či včelařského kurzu. Roku 1894 se podílel na organizaci sjezdu českého učitelstva v Příbrami, byl jmenován předsedou „vycházkového komitétu“, a tak plánoval exkurze návštěvníků do březohorských dolů a do nedaleké huti.¹⁰⁶

---

¹⁰¹ Celou přednášku viz TAMTÉŽ, *Hračky, přednášky, poznámky*, inv. č. 79, kart. 9, s. 242-267.

¹⁰² Vratislav Pasovský (1854-1924), architekt, jeden ze zakládajících členů Klubu českých turistů. *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí XIX*, Praha 1902, s. 295.

¹⁰³ SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis VI*, inv. č. 4, kart. 1, s. 177-178.

¹⁰⁴ Seznam přednášek Ladislava Malého najdeme TAMTÉŽ, *Hračky, přednášky, poznámky*, inv. č. 79, kart. 9, s. 241. Většinu přednášek si Malý sepsal a jsou součástí různých svazků jeho písemné pozůstalosti.

¹⁰⁵ TAMTÉŽ, *Životopis VI*, inv. č. 4, kart. 1, s. 173-174. Josef Theurer (1862-1928), matematik a fyzik, profesor na příbramské báňské akademii, později rektor Vysoké školy báňské v Příbrami. Václav TRANTINA, *Josef Theurer, první rektor Vysoké školy báňské v Příbrami*, in: Hornická Příbram ve vědě a technice, Příbram 2009.

¹⁰⁶ SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis VI*, inv. č. 4, kart. 1, s. 49-50, 59-60.

2.3 Řídící učitel ve Staré Huti

Roku 1897 se mluvilo o otevření nové školy ve Staré Huti u Dobříše. Ladislava lákala představa jistého osamostatnění a také přihlédl k radám lékaře, aby se nemocná Kamila vrátila do mírnějšího prostředí, z něž pocházela, a přihlásil se na místo řídícího nové školy. Svou žádost postavil na mnoha znalostech a zkušenostech, které získal během cestování a návštěv výstav a muzeí. Při návštěvě místní školní rady se mu zdála situace marná, neboť většina členů se stavěla pro Emanu Humla, „*jemuž tady už říkali: náš pan řídící.*“¹⁰⁷ Malého žádost údajně ani nečetli. Okresní školní rada však většinou jednoho hlasu zvolila Malého a místní školní radě nepomohl ani rekurz podaný k zemské školní radě.¹⁰⁸

Aniž by tak Ladislav Malý úmyslně proti někomu vystupoval, zajistil si nepřívětivé přijetí v obci. Ustanoven byl kvůli podanému rekurzu až 9. října 1897 a seznámení se starostou Staré Huti Josefem Cihelkou a předání školy bylo více než chladné. Vztah s místní školní radou se ani po letech nezlepšil, mnohé žádosti Malého ohledně financí na inventář, opravy budovy a činnost školy se setkávaly se zamítnutím nebo alespoň s obstrukcemi. Finance pro školu tak Ladislav Malý získával především ze školních akcí, jako byly „školní akademie“, divadelní představení, koncerty a výstavy žákovských prací. Po jedné takové výstavě roku 1920 Malý napsal do školní kroniky: „*Naše škola mohla býti na úspěch práce své hrda a nejlépe tlumočila to jedna z našich začek, řkoucí, že to u nás už je jako na Karlštejně – návštěva za návštěvou! Žel u zdejších směrodatných činitelů nedošla práce uznání a naopak jen projevena obava, že se teď ve škole nadělá mnoho prachu. [...] Bohužel ani tu neuznalo zastupitelstvo práci naši a výstavu ignorovalo – navštívil ji z reprezentace obecní soukromě pouze p[an] starosta Lešner a p[an] Synek Boh[umil].*“¹⁰⁹

Nově zřízená škola neměla dostatečné vybavení. Pomůcky zde nebyly žádné, knihovna čítala jen pár titulů a zahrada a dvůr byly zcela pusté. Tuto situaci se Malý snažil napravit hned od svého příchodu. Jak už bylo zmíněno, část pomůcek a knih byla financována z výtěžků školních představení, někdy i z mimoškolních akcí, jako byly plesy nebo představení starohuťských divadelních ochotníků. Některé knihy získal Malý

---

¹⁰⁷ TAMTÉŽ, s. 188.

¹⁰⁸ SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Učitel*, inv. č. 14, kart. 2, s. 43-45.

¹⁰⁹ TAMTÉŽ, ZŠ Stará Huť, *Kronika obecné školy ve Staré Huti (1897-1925)*, bez inv. č., s. 277-278.

darem na žádost některým nakladatelům a knihkupcům, ale také od jednotlivců, a některé pomůcky sám vyrobil nebo hradil z vlastní kapsy. Ze svého zakoupil třeba laternu magicu nebo sestavil stereoskopické panorama.¹¹⁰ Tato dvě zařízení sloužila jednak dětem, vydělávala však také na další pomůcky při veřejných produkcích.

Ladislav Malý vytvářel pro školu sbírky nejrůznějšího zaměření, obsahovaly geologické vzorky, rostlinné vzorky (listy, květy i semena), brouky, motýly a jiné. Skříně pro tyto sbírky sestavoval Malý také většinou sám. Žáci si však nemuseli prohlížet jen neživé exponáty, škola získala skleněné akvárium, v němž byli chováni vodní živočichové, a na zahradě mohly děti sledovat vývoj bourců morušových.¹¹¹

Zahrada samotná doznala za dobu působení Ladislava Malého mnohých změn. Na úpravách dvora se kromě něj velkou měrou podílel také učitel Adolf Řánek. Na dvoře sázeli keře a stromy, za nějakou dobu zde byly desítky druhů a vznikla tak malá botanická zahrada, jejíž ovocné stromy poskytovaly každý rok nemalou úrodu třešní, meruněk, švestek a dalších plodů. Místní školní rada darovala dřevěné kulatiny, z nichž pánové vystavěli altán a malou kapličku¹¹² a později přibyl dřevěný větrný mlýn, který se otáčel proti větru.¹¹³

Stromky na pozemku školy však nesázeli pouze učitelé. Od roku 1900 pořádala škola pravidelně tzv. stromkové slavnosti, při nichž sázeli stromky žáci kolem školy. Během prvních slavností v dubnu roku 1900 zasadili žáci ze všech tří tříd celkem dvanáct lip před průčelím školní budovy. Děti byly rozděleny do dvanácti skupin podle třídy, oddělení a pohlaví a každá skupinka zasadila jednu lípu a slíbila se o ni starat a ochraňovat ji. Slavnosti bývaly spojeny také s tancem a vlasteneckými zpěvy, trvaly zpravidla celé dopoledne.¹¹⁴

Část stromů, které žáci vysázeli před školou i později v ovocném sadu v zahradě, muselo později ustoupit stavbě domku určeného pro ubytování učitelů. Přes protesty Ladislava Malého představitelé místní školní rady a obce rozhodli, že dům sloužící škole musí stát na pozemku školy, přestože se Malému podařilo předběžně vyjednat

---

¹¹⁰ Stereoskopický přístroj ukazoval najednou dvanáct obrázků šesti divákům, obrázky se posouvaly při stisknutí tlačítka pomocí převodů a závaží. SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis VII*, inv. č. 5, kart. 1, s. 29, 65; TAMTÉŽ, ZŠ Stará Huť, *Kronika*, bez inv. č., s. 123.

¹¹¹ TAMTÉŽ, ZŠ Stará Huť, *Kronika*, bez inv. č., s. 124, 145, 150.

¹¹² TAMTÉŽ, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis VII*, inv. č. 5, kart. 1, s. 123-125.

¹¹³ TAMTÉŽ, *Životopis VIII*, inv. č. 5, kart. 1, s. 24.

¹¹⁴ SOKA Příbram, ZŠ Stará Huť, *Kronika*, bez inv. č., s. 119.

koupi vhodného pozemku od knížete Josefa Colloredo-Mannsfelda.¹¹⁵ Proto byla zničena část ovocného sadu i stromořadí před školou, na jejichž vzniku se podíleli sami žáci. Za války byli v domku ubytováni uprchlíci z Haliče a po válce už v něm učitelé nebydleli, většinou přebývali na Dobříši. A tak se stal domek obecním, byla zde zřízena kancelář a byt pro strážníka.¹¹⁶

Zprvu trojtřídní škola byla již v prvních letech zcela naplněna, každoročně sem docházelo kolem dvou set padesáti dětí. Proto již roku 1900 byla podána žádost k zemské školní radě, aby byla škola rozšířena na čtyřtřídní. Zemská školní rada žádosti vyhověla, a tak byl jeden z učitelských bytů ve školní budově upraven pro další třídu a čtvrtá třída byla otevřena již v lednu roku 1901.¹¹⁷ Krátce nato byla zavedena výuka německého jazyka. Někteří dobříšští učitelé Malému zazlívali, že o povolení výuky němčiny zažádal, s tím, že děti germanizuje.¹¹⁸ Ladislav Malý si však uvědomoval, že znalost němčiny a schopnost dorozumět se s početnou německy mluvící populací jsou nezbytné.

Někdy po roce 1910, kdy na školu nastoupil technicky zdatný učitel Alois Staněk, byly zavedeny chlapecké ruční práce, nejprve jako dobrovolný kroužek ve středu a v sobotu odpoledne, žáci si však aktivity velmi oblíbili. Ladislav Malý vyráběl s dětmi hračky, Alois Staněk je učil vyrobit praktické předměty pro domácnost – poličky, skříňky, stojánky atd.¹¹⁹

Běžné a mezi žactvem oblíbené byly školní výlety pořádané před koncem školního roku. Ladislav Malý, zběhlý v turistice a znalý blízkého i širšího okolí, plánoval téměř každoročně výlety k Vltavě, do Prahy, na významné hrady (Karlštejn, Křivoklát) a jiná zajímavá místa. Většinou se jednalo o jednodenní výlet, několikrát byl však zorganizován výlet vícedenní, např. roku 1911 strávili žáci tři dny v Českém ráji. Část cesty byla vždy vykonána pěšky, na delší vzdálenosti se účastníci přesouvali vlakem nebo dostavníkem. Během výletů k Vltavě bylo využíváno též lodní dopravy.¹²⁰

---

¹¹⁵ Josef Colloredo-Mannsfeld (1866-1957) tou dobou sídlil se svou manželkou Yvonnou Jonquet na dobříšském zámku. Anežka JIRÁKOVÁ, *Cestovatelství Josefa Colloredo-Mannsfelda (1866-1957)*, Praha 2013 (diplomová práce).

¹¹⁶ SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Vojna a mír ve Staré Huti*, inv. č. 18, kart. 2, s. 17-20.

¹¹⁷ TAMTÉŽ, ZŠ Stará Huť, *Kronika*, bez inv. č., s. 126, 130-131.

¹¹⁸ TAMTÉŽ, Písemná pozůstalost L. M., *Učitel*, inv. č. 14, kart. 2, s. 53.

¹¹⁹ TAMTÉŽ, *Vojna a mír ve Staré Huti*, inv. č. 18, kart. 2, s. 61-62. Fotografie v příloze – Obrázek č. 8.

¹²⁰ Jednotlivé školní výlety jsou popsány na příslušných stranách školní kroniky. SOkA Příbram, ZŠ Stará Huť, *Kronika*, bez inv. č.

Velké změny jak pro samotné obyvatele Staré Hutí, tak pro školu přišly s první světovou válkou. Zásahem do fungování školy byly především odvody učitelů, za něž se těžko hledala náhrada. Mezi zástupci působil i Malého syn, Ladislav Malý ml., ovšem jen krátce, než byl také odveden.¹²¹ Učitelé a žáci byli voláni k pomocným akcím, jako byl sběr a zpracování listí, cupování plátna nebo provádění sbírek různých materiálů (např. kovů, vlny aj.), ale také sbírek finančních, jejichž výtěžek byl věnován třeba Červenému kříži nebo sirotkům po padlých vojácích.

Kvůli nedostatku uhlí a dřeva na topení se každoročně opakovaly uhelné prázdniny, ve škole se buď neučilo vůbec, nebo jen ve velmi omezené míře – vytápěna byla jen jedna místnost, kde se třídy střídaly ve vyučování. Sečteme-li jen malý vliv školy na výchovu dětí a nepřítomnost otců, případně nezáměr rodičů o výchovu, způsobené často existenčními problémy, zaznamenali učitelé brzy mravní úpadek mládeže. Děti mluvily sprostě, byly drzé a školní docházka byla velmi nízká.¹²²

V říjnu roku 1918 zasáhla Starou Huť a okolí epidemie španělské chřipky.¹²³ Ztráty na životech byly značné, nebyli ušetřeni ani učitelé regionu. Huťská škola byla kvůli epidemii zavřena od 20. října, původně jen na týden. Nemoc však nepolevovala, a proto vyučování pokračovalo až 5. listopadu.¹²⁴

Ihned po opětovném nástupu do školy byli žáci informováni o pádu rakousko-uherského soustátí a vzniku Československé republiky a byli seznámeni s významem osobností Tomáše Garrigua Masaryka a Thomase Woodrowa Wilsona. Školní kronika se ke vzniku nového státu vyjadřuje takto: *„Škola česká nemá čeho litovati, neboť dušena byla ve vývoji svém bezhlavým byrokratismem. A platilo-li to již v míru, tím hůře bylo za neblahé světové války. Věru ztratili jsme čtyři roky ke škodě národa, jehož naděje otupována byla poměry mimoškolními, připravena o své dobré učitele, připravena o dobré knihy, jež nahrazeny byly ubohými plody básnický zmrzačených příštípkářů. Mládež zvykána krvi vražednické, opuštěna otci pustla a vymykala se práci školské – za niž aspoň sbírala kaštany a kopřivy pro erární zlodějské ústředny.“*¹²⁵

---

¹²¹ TAMTÉŽ, s. 211.

¹²² TAMTÉŽ, s. 239, 244, 249.

¹²³ Nemoc se šířila Evropou od jara 1918, v českých zemích se prvně objevila v září. Více o epidemii Harald SALFELLNER, *Španělská chřipka. Příběh pandemie z roku 1918*, Praha 2017.

¹²⁴ SOKA Příbram, ZŠ Stará Huť, *Kronika*, bez inv. č, s. 250-251, 255.

¹²⁵ TAMTÉŽ, s. 252. Autorem kroniky je Ladislav Malý, nicméně nic bližšího o jeho názoru na vznik samostatného Československa nevíme, vzhledem k chybějícímu svazku *Životopisu*.

Bída přetrvávající i po ukončení války měla být zmírněna pomocí amerického zásobování. Ladislav Malý byl zvolen předsedou místní organizace pro péči o záchranu dítěte při rozdělování amerického daru. Z amerického daru byla například zásobována letní kuchyně zřízená na školním dvoře, která od srpna roku 1919 vydávala polévky pro osmdesát pět dětí, lékařsky prohlášených za nejslabší, od října vařila kakao pro menší děti a těhotné a kojící ženy. Kuchyně byla v provozu do konce srpna 1920.¹²⁶

Po vzniku nového státu rozvíjel Ladislav Malý myšlenku česko-slovenské vzájemnosti.¹²⁷ Žáci čtvrté třídy byli vyzváni, aby napsali dopisy o svém životě a domově s tím, že tyto dopisy budou odeslány dětem na několika slovenských školách (do Trenčína, Velké Bytče a dalších měst). Z mnoha škol se dětem dostalo odpovědi. Ukázkou dětských dopisů vydal časopis *Čas*.

„Milí žáci! Přijměte ode mne daleký pozdrav! Učili jsme se letos o vaší vlasti, o Slovensku. Také jsme se učili o krásných slovenských písních. Jak je nám veselo, když si zazpíváme některou tu píseň, jako: ‚Prijdi Janik‘, ‚Prijdi ty, šuhajko‘ nebo tu tatíčkovu ‚Teče voda, teče‘. Jak mnoho u Vás ty národní písně zpíváte? Zдали nové vznikají? A jak jsou krásné? Velice by mne potěšilo, kdybyste mi o tom všem napsali. Na brzkou odpověď se těší A. K.

Lubí priatelia z Česka! I my Vás srdečne pozdravujeme aj bozkáme. To nič nerobí, že ste od nás d'aleko; vietor doniesie od Váhu naše pozdravy práve tak, ako k Vám doniesol naše piesne. Teší nás, že je radi zpieváte. Aj my si vždy zaspievame od srdca, až sa múry zatriasú: ‚Hej, Slováci, ešte naša slovenská reč žije!‘, lebo ‚Nad Tatrou sa blýská‘. Keď je nám veselo, zanotujeme: ‚Bol jeden gajdoš, čo gajdoval za groš‘ a pri tom robíme ‚dziny, dziny‘, ako by groše naozaj cengaly. Aj básne radi prednášame. Tuna v Trenčíně máme chýrného spisovateľa pána Michala Kissa, ktorý robí veľa chutné verše, ako ‚Já som Slovák‘ lebo ‚Za tú našu Slovenčinu!‘ Aj piesne od neho prichádzajú, aby naše srdce potěšily. Teraz sa nám páči v našej oslobodenej vlasti, keď Maďari už odtiaľ s dlhým nosom odtiahli! Srdí sa, až im fúzy vstávajú, keď počujú, že my už hovoríme nie po maďarsky, ale po slovensky. A my za nimi voláme: ‚Otrokmi sme boli dosiaľ, viacej nebudeme!‘ Prajeme Vám, aby sa Vám i vo Vašej českej vlasti dobre vodilo a aby Vám

¹²⁶ SOKA Příbram, ZŠ Stará Huť, *Kronika*, bez inv. č., s. 270, 273, 281; TAMTÉŽ, *Písemná pozůstalost L. M., Vojna a mír ve Staré Huti*, inv. č. 18, kart. 2, s. 147-149. V příloze fotografie – Obrázek č. 9.

¹²⁷ SOKA Příbram, ZŠ Stará Huť, *Kronika*, bez inv. č., s. 290.

*o nastávajúcich sviatkov Jéžiško nadelil zdravia, šťastia a veľa krásnych darčiekov. So sestersko bratrským pozdravom žiaci IV. tr. štátnej ľudovej školy trenčianskej.*¹²⁸

Roku 1923 podal Ladislav Malý žádost o penzionování, již bylo vyhověno. Koncem června uspořádal učitelský sbor spolu s žáky slavnost, aby svému řídicímu popřáli k svátku a také se s ním rozloučili. Učitelé pronesli několik děkovných slov a děti zazpívaly písně. Ladislav Malý měl být penzionován k 1. září, nicméně kvůli stěhování do rodné Příbrami požádal o dovolenou a skončil již v srpnu. Správa školy byla prozatím svěřena učiteli Emanuelu Smrčkovi.¹²⁹

Ladislav Malý byl člověkem na správném místě. Pedagogická činnost mu v životě přinesla mnoho strastí, ať už šlo o finanční problémy, neshody s místní školní radou ve Staré Huti nebo o spory s rodiči žáků a obyvateli obce. Leč i přes nepřízeň konal Ladislav Malý svou práci od začátku svědomitě a podle svých nejlepších schopností. Práci s dětmi věnoval i svůj volný čas – stále se vzdělával v mnoha oborech, aby mohl své znalosti předat svým žákům, snažil se inspirovat své kolegy, aby činili totéž, a mnohými intervencemi, články a přednáškami usiloval o všestranný rozvoj školství v celé zemi. Budova obecné školy ve Staré Huti byla sice již před příchodem Malého dostavěna, ovšem Ladislav Malý zde jako první řídicí vybudoval silnou fungující instituci. Jeho práce si cenili kolegové z celého regionu, jak dokládá třeba článek z roku 1947 v časopisu *Od stříbrných hor*,¹³⁰ vydávaném příbramskými učiteli (zodpovědným redaktorem byl okresní školní inspektor Karel A. Kučera). Během své mnohaleté praxe se Ladislav Malý dočkal několika pochvalných uznání a ocenění od okresní školní rady a učitelských spolků.

---

¹²⁸ Ladislav MALÝ, *Vzájemnost československá ve škole*, Čas XXXII, 1922, č. 199, s. 2-4.

¹²⁹ SOkA Příbram, ZŠ Stará Huť, *Kronika*, bez inv. č., s. 307-310.

¹³⁰ Článek v příloze. *Život vrchovatě naplněný prací*, *Od stříbrných hor* XIV, 1947, č. 6, s. 3.

3. Spisovatel a autor paměti

„Přehlížím často spoustu mnou pokařkaného papíru, odkudž mnoho do tisku se dostalo, jako do spisovatelského ‚nebička‘, ale mnohé dřímá ještě na jakémisi odpočinku, aby myšlenky inkoustem na papír vtělené, jenž je dosud při životu drží, dožily se jednou chvíle, kdy v metamorfózách života dočkají se v kamnech ‚pekelného‘ ohně, či přeneseny budou do stoupy papíren, aby vyšly z nich nevinný papír znovu přijímal myšlenky nových lidí, dokonce snad mnohem lepší.“¹³¹

Ke zmapování literární činnosti Ladislava Malého slouží nejlépe rukopis *Spisovatel* s podtitulem *Vzpomínky, jak mne to spisování už v mládí chytilo*, sepsaný roku 1943. Autor začíná líčením, jak už v batolecím věku rád „psával“ do knih, našel-li tužku, a že „škrstal některé stránky jako nevhodné“,¹³² jak se pak ve škole učil psát a zhruba od svých deseti let si psal do sešitků různé poznámky z knih, které přečetl. Ve svých patnácti letech se například pustil do sepisování hudební terminologie, slovníku, do něž excerpoval výrazy z odborných knih či *Riegrova slovníku naučného*.

Na pražském učitelském ústavu radil profesor češtiny Karel Vorovka žákům, kteří již přispívali do novin: „Když už máte nějakou myšlenku, již byste rádi zachovali a tiskem pak uveřejnili, pište, ale pak rukopis založte hluboko do svého kufru. Když pak po delší době – po roce kufř prohlédnete a nalezený rukopis znovu pročtete, tu, bude-li se vám ještě líbiti, teprve teď pošlete jej k uveřejnění,“¹³³ a tímto doporučením se Ladislav Malý podle svých slov často řídil.

Během studií v Praze se Ladislav rozhodl vydávat časopis s názvem *Žebrák*, jakési rodinné noviny, které využíval místo běžných dopisů k podávání zpráv o sobě členům rodiny a známým. Vydávání tohoto časopisu mu měsíčně vynášelo dva zlaté, vyšlo sedm čísel.

První prací Ladislava Malého, jež vyšla tiskem, byl fantastický článek o Příbrami s názvem *Výtah z cestopisu do Číny*.¹³⁴ Článek vyšel na Silvestra roku 1885 v prvním čísle časopisu *Příbramský buben*, vydávaném členy besedy „Barák“ v Příbrami

---

¹³¹ SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Spisovatel. Vzpomínky, jak mne to spisování už v mládí chytilo*, inv. č. 13, kart. 2, nestránkováno.

¹³² TAMTÉŽ, nestránkováno.

¹³³ TAMTÉŽ, nestránkováno.

¹³⁴ Ladislav MALÝ, *Výtah z cestopisu do Číny*, *Příbramský buben* I, 1885, č. 1, s. 3.

v letech 1885 a 1886. *Příbramský buben* byl zčásti parodií na tehdy vydávaný příbramský časopis *Horymír*, zesměšňoval obsah článků v něm vydávaných, také se vysmíval německým spolkům v Příbrami či některým městečkům v okolí a humornou formou podával informace o dění ve městě. Obsahem byly i různé fejetony a zábavné články.¹³⁵ *Výtah z cestopisu do Číny* popisuje Příbram z pohledu cestovatele v roce 1935, tedy v budoucnosti.

Od roku 1893 přispíval Ladislav Malý do zmíněného časopisu *Horymír*. Psával články o svých cestách, přidával fejetony (např. o svých vlastních zážitcích nebo událostech v Příbrami, jako byl článek s názvem *1000 metrů!*,¹³⁶ napsaný k 50. výročí dosažení tisícimetrové hloubky na dole Vojtěch na Březových Horách) a od roku 1897 psal také články o činnosti a významu příbramského městského muzea a vybízel čtenáře, aby muzeu darovali vhodné předměty, pokud takové mají.

Také *Časopis turistů* se může pyšnit nemalým množstvím článků Ladislava Malého, ať už šlo o vyprávění z vlastních cest či rady těm, kteří se cestovat chystají. Záslužnou prací bylo vytvoření přehledu s názvem *Ukazatel k Časopisu turistů* v letech 1899, 1909, 1914 a 1919 k desetiletému, dvacetiletému, pětadvacetiletému a třicetiletému výročí vydávání časopisu,¹³⁷ kde podle abecedy vypsál jména autorů a popisovaných míst s odkazem na ročník a stranu.

Kolem roku 1888 začal Ladislav Malý popisovat hračky, které si v dětství s kamarády sám vyráběl a s nimiž si hrával. Poznámky byly původně určeny synovi Ladislavovi, nicméně se později staly základem práce *Hračky dětí československých*.¹³⁸ O vydání práce začal Malý uvažovat až po návštěvě Viléma Kurze,¹³⁹ jež znal z Klubu českých turistů. Vilém Kurz byl překvapen, když viděl, na čem Ladislav Malý pracuje, a doporučil mu, aby připravil expozici pro chystanou národopisnou výstavu a popisy hraček a návody vydal tiskem. Malý tedy hledal nakladatele, který by jeho práci vydal, až se domluvil s Aloisem Hynkem v Praze. Ještě před zahájením národopisné výstavy

---

¹³⁵ Růžena ČERNÁ, *Příbramský časopis Horymír v období 1871 – 1891*, Praha 2009, s. 79-81 (diplomová práce).

¹³⁶ Ladislav MALÝ, *1000 metrů!*, *Horymír* LV, 1925, č. 37, s. 1.

¹³⁷ TÝŽ, *Ukazatel k 10 ročníkům Časopisu turistů (1888-1898)*, Praha 1899; TÝŽ, *Ukazatel k 20 ročníkům Časopisu turistů (1888-1908)*, Praha 1909; TÝŽ, *Ukazatel k 25 ročníkům Časopisu turistů (1888-1913)*, Praha 1914; TÝŽ, *Ukazatel k 30 ročníkům Časopisu turistů (1888-1918)*, Praha 1919.

¹³⁸ TÝŽ, *Hračky*.

¹³⁹ Vilém Kurz (1847-1902) byl český politik, spisovatel a jeden ze zakladatelů Klubu českých turistů, viz *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí* XV, Praha 1900, s. 405.

roku 1895 vyšly dva tisíce výtisků zmíněné knihy, za což Ladislavu Malému náležel honorář ve výši dvě stě zlatých. K tomu dostal dvacet výtisků své práce a mohl si u nakladatele vybrat knihy v hodnotě sto zlatých. (Nějaké kritiky) O úspěchu díla svědčí i to, že v letech 1927-1929 vyšlo druhé doplněné vydání, tentokrát pod názvem *Československý všeučebník*,¹⁴⁰ neboť se děti měly podle knihy naučit pracovat se všemi materiály. *Všeučebník* byl rozdělen do osmi malých svazků podle osmi školních roků, tedy podle věku dětí od šesti do čtrnácti let.

Na začátku 90. let se zrodil nápad zapsat vlastní zážitky a zkušenosti, a tak začal vznikat *Životopis*, roku 1891 sepsal Ladislav Malý první dva díly (s popisy událostí let 1862-1877 a 1877-1880). *Životopis* obsahuje také zápisy o dění ve městě a okolí i ve světě.

Praktickou příručkou pro studenty bylo dílko *Vzhůru na cesty!*,¹⁴¹ vydané roku 1897 „Klubem českých turistů“ v nákladu dvaceti tisíc výtisků. Příručka obsahovala cenné rady ohledně cestování a informace o potřebných financích. Pro ilustraci Ladislav Malý krátce popsal několik svých vlastních cest s vypsáním výdajů za jízdné, ubytování a stravu.

O vlastivědných pracích blíže pojednává šestá kapitola této kvalifikační práce, proto se zde spokojíme pouze s výpisem významnějších děl. Za zmínku stojí např. *Vycházky a výlety po okolí příbramském* z roku 1897,¹⁴² s popisy asi sedmdesáti výletních cílů v blízkosti města. Příbramský nakladatel Karel Simon požádal roku 1910 Ladislava Malého o napsání *Nového průvodce po Příbrami a okolí*, který by nahradil již vyprodaného *Průvodce po Příbrami a okolí* z redakce profesora Josefa Hrabáka.¹⁴³ Nový průvodce byl vydán roku 1911¹⁴⁴ a ještě v témže roce vyšel i Malého *Průvodce po Dobříši a okolí*, druhé upravené vydání pod názvem *Nový průvodce po Dobříši a okolí* vyšlo roku 1928.¹⁴⁵ Od roku 1922 pracoval Ladislav Malý na díle s názvem

---

¹⁴⁰ Ladislav MALÝ, *Československý všeučebník I-VIII*, Praha 1927-1929.

¹⁴¹ TÝŽ, *Vzhůru na cesty!*, Praha 1897.

¹⁴² TÝŽ, *Vycházky a výlety po okolí příbramském*, Příbram 1897.

¹⁴³ Josef HRABÁK, *Průvodce po Příbrami a okolí, hlavně též po příbramských dolech*, Příbram 1893. Josef Hrabák (1833-1921) byl uznávaný český montanista a profesor báňské akademie v Příbrami, člen Klubu českých turistů a jeden ze zakladatelů příbramského odboru klubu. Viz článek *Josef Hrabák*, *Světovzor XXVII*, 1893, č. 22, s. 263-264.

¹⁴⁴ Ladislav MALÝ, *Nový průvodce po Příbrami a okolí*, Příbram 1911.

¹⁴⁵ TÝŽ, *Průvodce po Dobříši a okolí*, Dobříš 1911; TÝŽ, *Nový průvodce po Dobříši a okolí*, Dobříš 1928.

Příbramsko a Dobříšsko,¹⁴⁶ jež mělo být určeno především učitelům a školám. Nutné je zmínit vydávání *Věstníku městského musea v Příbrami* od roku 1929.

Cestopisným pracím se taktéž věnuje samostatná kapitola této diplomové práce, uveďme zde tedy opět jen to nejdůležitější. Jak už bylo zmíněno výše, Ladislav Malý pravidelně přispíval cestopisnými články do časopisů – *Časopisu turistů, Národních listů* nebo příbramského *Horymíra*. Samostatně vyšly tiskem pouze povídky inspirované jeho cestami *Z ovzduší Adrie*.¹⁴⁷ Většina cestopisů zůstala pouze ve formě rukopisů, které jsou přístupné v SOKA Příbram.

3.1 Beletrie

Většina literární tvorby Ladislava Malého byla určena dětem a mládeži. Do dětských časopisů, jako byly *Malý čtenář* nebo *Květy mládeže*, přispíval krátkými pohádkovými příběhy, návody na výrobu hraček, nebo radami studentům, jak levně cestovat. Množství pohádek a povídek pro mládež vyšlo samostatně tiskem, často na náklad samotného autora v počtu jen několika desítek výtisků (např. *Poklad víly Vltavy* z roku 1918, *V tajemné tůni vil* z roku 1940, fantastická povídka *Ponorkou a aeroplánem* z roku 1941 a další).¹⁴⁸ Část zůstala ve formě rukopisů, některé z nich jsou pečlivě upraveny, zdobeny a ilustrovány. V několika případech najdeme v rukopise poznámku o tom, od koho Ladislav Malý příběh vyslechl.

V některých pohádkách a povídkách pro děti je zřetelný didaktický význam. Např. v povídce *Sněm hmyzu*¹⁴⁹ popisuje autor malým čtenářům užitečnost různých druhů hmyzu. Na začátku příběhu se scházejí zástupci hmyzu, aby rokovali o tom, zda jim Stvořitel dal nějaké poslání, a tedy zda si i jako jedni z nejmenších tvorů v přírodě zaslouží ochranu a přízeň. Sněmu předsedá Roháč, pán na Dubové Hoře, a postupně se hlásí o slovo další. Jako první vysvětluje včela svůj vztah s člověkem – včely dávají lidem med a lidé se za to o ně starají. Podobně mluví i bourec morušový tvořící hedvábné vlákno. Mravenec popisuje organizaci mraveniště a to, jak mravenci chrání les před dřevokazným hmyzem, když ve stromech hledají jeho housenky. Stejně

---

¹⁴⁶ Týž, *Příbramsko a Dobříšsko*, Příbram 1930.

¹⁴⁷ Týž, *Z ovzduší Adrie*, Velké Meziříčí 1912.

¹⁴⁸ Týž, *Poklad víly Vltavy*, Dobříš 1918; Týž, *V tajemné tůni vil*, Příbram 1940; Týž, *Ponorkou a aeroplánem*, Příbram 1941.

¹⁴⁹ Pouze v rukopise z roku 1939. SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Sněm hmyzu*, inv. č. 54, kart. 6. Ilustrace v příloze – Obrázek č. 10.

promlouvají o svém údělu další zástupci. Závěrečné slovo pronáší zapisovatel Tesařík, který shrnul, co bylo řečeno a co sám vyzoroval. Zmiňuje, že ač jsou některé druhy hmyzu z pohledu člověka škůdci, z hlediska přírody má každý druh své místo a důležitost v potravním řetězci nebo v procesu úklidu v přírodě. Tesařík proto navrhuje, aby si hmyz nevšímal výtek od lidí a pracoval na svém vývoji podle zásad matky Přírody, což je všemi přítomnými přijato.

Poměrně častým žánrem v tvorbě Ladislava Malého byly fantastické povídky, odrážející pokrok věd, technologií a lidstva vůbec. Zastavme se kupříkladu u již zmíněné povídky, jež vyšla roku 1941 pod názvem *Ponorkou a aeroplánem*, sepsána však byla již roku 1907.¹⁵⁰ Děj se odehrává v budoucnosti, konkrétně roku 2092. Čtenář se nejprve seznamuje s hlavními hrdiny, rodinou profesora Vyšehorského, ředitele muzea a odborníka na dějiny 19. století, se společností a několika stroji a přístroji, které lidé používají. Dozvídáme se, že někdy ve 21. století byl nepřiměřeně zdaněn a zdražen alkohol, který se tak stal dostupným jen pro nejbohatší. Postupem času se však na konzumentech podepsaly nepříznivé účinky této látky a mocné rody světa vymřely. Mezi nižší vrstvy, které zatím alkoholu odvykly, pak byl rozdělen velký majetek těchto rodů, a tito lidé, neoslabeni, vytvořili nové, duševně vyspělejší pokolení, které se mohlo rychle a snadno rozvíjet. Také se dočteme, že existuje jediná rasa, neboť násilí bělochů vyhladilo ostatní, nebo že se Maďarsko někdy po roce 2042 dostalo do moci Slováků.¹⁵¹ Autor popisuje běžné dopravní prostředky pohybující se jak po zemi, tak ve vzduchu, přístroje pro komunikaci přenášející zvuk i obraz nebo přístroj přehrávající skladby největších mistrů.¹⁵²

Hlavní zápletkou příběhu je únos profesurovy dcery Granity neznámým mužem, s nímž je následně nucena cestovat lodí pod mořskou hladinou i létajícím „aeromotorem“. Dívka, snažíc se na sebe upozornit, z ponorky vyhodí do moře lahev se vzkazem a později z aeromotoru svůj střevec s medailonkem. Když je dvojice na zemi poblíž města Segedín přepadena skupinkou Maďarů, Granita pomáhá svému

---

¹⁵⁰ Zde vycházíme z původního rukopisu z roku 1907 s názvem *Rok 2092*, uloženého v SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., 2092, *Rahab, různé*, inv. č. 83, kart. 9, s. 1-168.

¹⁵¹ Z povídky není patrné státní zřízení ani územní rozsah českých zemí a dalších území, která v době sepsání povídky tvořila Rakousko-Uhersko. Nemůžeme tedy s jistotou říci, zda si Ladislav Malý v budoucnu představoval samostatný český stát, můžeme to však předpokládat z poznámky, že „*dnes, kdy probudilý národ Slováků žezla po vymřelých divoších [Maďarech] se ujal, je tu každému bezpečno, jako v každé jiné civilizované zemi, kde pravá kultura vymýtla obvyklé dřív vlády utlačovatelů.*“ Viz SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., 2092, *Rahab, různé*, inv. č. 83, kart. 9, s. 147.

¹⁵² S poznámkou, že skladatel Antonín Dvořák stále nebyl překonán.

zraněnému únosci, místo aby se sama zachránila v létajícím stroji. Za to ji únosce propouští a vysvětluje důvod dívčina únosu – tento muž byl vzdělán ve všech vědách a oborech a cítil se neporazitelný, což si dokládal všemožnými nečestnými skutky. Dívka jej ale porazila svou neústupností a snahou dosáhnout opět svobody, které však byla ochotna se vzdát, aby jemu pomohla v nebezpečí.

Nutno podotknout, že Malého svět v budoucnosti není zcela vyfantazírovaným nesmyslem. Je zřejmé, že Ladislav Malý při sepisování příběhu vycházel ze znalostí vědecko-technických objevů druhé poloviny 19. století a počátku 20. století. Popsal tak stroje roku 1907 zatím nezvyklé, ovšem využívající jevy, které již byly známé. Malý věděl o mnoha objevech a předpokládal, že se dané technologie budou dále vyvíjet. V příběhu se objevuje např. „elektrická stanice“, kde se vyrábí elektřina nejen z pohybu vody a větru, ale také ze slunečních paprsků. Elektřina se na stanici dále čerpá do akumulátorů různé velikosti. Profesor Vyšehorský se svou dcerou Granitou si při návštěvě stanice prohlíží akumulátor velikosti cestovního kufříku, jenž je schopen napájet létající stroj pro dvě osoby na vzdálenost až sto kilometrů.

Příběhy z pera Ladislava Malého nejsou ve srovnání s klasiky české literatury pro mládež nikterak nápadité a propracované. Není však úlohou této kvalifikační práce posouzení kvality prací Ladislava Malého z pohledu literární historie či kritiky, hodnota těchto povídek tví pro historiky a kulturní historiky v něčem jiném. Při pozorném čtení a se znalostmi o životě autora máme možnost sledovat autorovy postoje, názory, zájmy a pohled na technický pokrok, společnost a svět minulý, přítomný i svět, který měl teprve přijít.

3.2 Autobiografické texty

Co je nejpozoruhodnějším z hlediska kulturně historického, jsou Malého autobiografická díla. Jedná se o množství různorodých textů, od pětisvazkového *Životopisu*,¹⁵³ přes drobné spisky o různých oblastech života autora, až po rodinnou kroniku s názvem *Paměti rodiny Housků*.¹⁵⁴ Autobiografická díla zůstala jen ve formě rukopisů, jedinou výjimkou je první díl *Paměti starého Příbramana*, jenž byl vydán ve *Věstníku městského musea v Příbrami*.¹⁵⁵

---

¹⁵³ Z něž se naneštěstí ztratil čtvrtý svazek s popisem událostí let 1912-1926.

¹⁵⁴ Dva svazky pamětí (*Paměti starého Příbramana* a *Paměti rodiny Housků*) popisuje bakalářská práce B. ČERNOTÍKOVÁ, *Paměti Ladislava Malého*.

¹⁵⁵ *Věstník městského musea v Příbrami*, 1940, č. 24.

Na *Životopise*¹⁵⁶ pracoval Ladislav Malý většinu svého života, již bylo zmíněno, že první dva díly vznikly roku 1891. Naopak poslední zápis se týká roku 1952, kdy Malý dosáhl věku devadesáti let. Při sepisování vycházel autor z poznámek, které si celý život zapisoval. *Životopis* je rozdělen do pěti svazků a každý svazek obsahuje tři díly. První díl popisuje prvních patnáct let života, patnáctý díl asi dvanáct let, ostatní díly popisují v průměru čtyři až pět let autorova života. Celkem se jednalo zhruba o tři a půl tisíce stran (zahrneme-li i nezvěstný čtvrtý svazek) včetně ilustrací, fotografií, korespondence a dalších příloh.

V *Životopise* zachytil Ladislav Malý vedle významných událostí svého života také drobné historky, vztahy s dalšími lidmi (se členy rodiny, učiteli z dob, kdy studoval, i s pozdějšími kolegy, s přáteli a mnoha dalšími, jež poznal v pracovním životě nebo ve svém volnu), zároveň však přiblížil osudy významných osobností politiky a veřejného života a důležité dějinné události, k nimž připojil své názory či postřehy (např. požár Národního divadla v Praze roku 1881).

*Paměti starého Příbramana*¹⁵⁷ se velkou měrou podobají *Životopisu*. Popisují však pouze události do roku 1897, kdy byl Malý jmenován řídícím učitelem ve Staré Huti, jsou stručnější a více se zaměřují na dění v Příbrami a jejím nejbližším okolí – najdeme zde množství statistik týkajících se např. množství obyvatel, množství vytěženého stříbra v březohorských dolech, výpis hostinců, obchodů a továren. Dočteme se také o osudech některých příbramských občanů a kulturním dění.

Dějiny rodiny Ladislava Malého z matčiny strany přibližují *Paměti rodiny Housků*.¹⁵⁸ Zpočátku narativní text vypráví o příchodu Ladislavova pradědečka Matěje Housky do Příbrami roku 1832, o Matějovu synovi Václavovi a Václavových dětech, mezi nimiž byla Jana, provdaná Malá, matka Ladislava. Když vyprávění dospívá k životu samotného autora, mění se narativní charakter na popisný a velmi se podobá *Pamětem starého Příbramana*. Události Ladislavovy dospělosti jsou popsány jen velmi stručně a příběh rodiny Housků končí smrtí Ladislavovy matky Jany roku 1923.

Stejně události, avšak odlišně pojaté najdeme i v dalších svazcích. Jeden z nich nese název *Z našeho života*,¹⁵⁹ rozdělen je na tři části označené *Moje Maminka*, *Já kluk* a *Naše ulice*. Názvy kapitol napovídají o obsahu. První kapitola je krátkým životopisem

¹⁵⁶ SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis I-XV*, inv. č. 3-6, kart. 1.

¹⁵⁷ TAMTÉŽ, *Paměti starého Příbramana*, inv. č. 41, kart. 4.

¹⁵⁸ TAMTÉŽ, *Paměti rodiny Housků*, inv. č. 19, kart. 2.

¹⁵⁹ TAMTÉŽ, *Z našeho života*, inv. č. 10, kart. 2.

Ladislavovy matky Jany, druhá kapitola vypráví o Ladislavově dětství – jak vypadal dům, v němž bydleli, o kamarádech, s nimiž si hrál, jaké hry hrávali, co se mu přihodilo ve škole apod. Třetí kapitola popisuje Ladislavovu rodnou Plzeňskou ulici, vypráví o rodinách, které zde žily, o živnostech, obchodech apod. „*O dům výše zůstával přívětivý učitel pan Horčíčka, v sousedstvu velmi oblíbený. Proti našemu domu byl zase Pleticha, kominík, vlastenec vzorný, jenž jako sokol vynikal nad jiné a účastnil se všech akcí vlasteneckých. Nad Pletichou byla kovárna, v níž od časného rána, až do večera bušil mistr Vála a kde každou chvíli stál koníček, čekající na obutí novou podkovou. Před kovárnou byl stále sklad porouchaných kol, vozů a trakařů. Rádi jsme se dívali na sršení jisker od kovadliny.*“¹⁶⁰

Na pomezí autobiografické a historické práce jsou *Moje dějiny*.¹⁶¹ Bezmála stovka stran přibližuje významné i méně významné události, jež se odehrály za autorova života. Text má podobu letopisů, přičemž na konci každého desetiletí je shrnutí – heslovitý seznam popsanych událostí dané dekády. Zapsané informace jsou různorodé, dočteme se o úmrtí významných osobností příbramského regionu i celé Evropy, o výročí politiků, válečných a politických událostech, o přírodních katastrofách, o dění ve světě (Ladislav Malý zmiňuje např. vybudování Suezského průplavu v roce 1870 nebo vypuknutí tzv. boxerského povstání v Číně roku 1900), ale také o dění v Příbrami a okolí, především v kulturní, osvětové a vzdělávací oblasti, která byla Malému nejbližší.

Zajímavými jsou též *Přátelské paměti*,¹⁶² stručně popisující životy a osudy padesáti osob, blízkých i vzdálených příbuzných a přátel Ladislava Malého. „*Vzpomínám jich všech v dobrém, neboť dobří byli a zaslouží si plným právem, aby nebyli zapomenuti, ale aby i po létech se znalo, jak kdysi lidé žili. Vzpomínám jich však hlavně proto, že od nich přijal jsem mnohá poučení, že mne měli rádi a mnoho dobrého jsem od nich užil. Zaslouží si proto, aby pero moje i o nich napsalo, jako psávalo o záležitostech cizích a životě jiných.*“¹⁶³ Nejprve jsou uvedeny informace o rodičích, sourozencích a prarodičích, následují nejbližší strýcové, tety a bratřenci (sourozenci Ladislavových rodičů a jejich děti), potom vzdálenější příbuzní, příbuzní Ladislavovy manželky Kamily a rodinní přátelé.

¹⁶⁰ TAMTÉŽ, *Z našeho života. Naše ulice*, inv. č. 10, kart. 2, s. 9.

¹⁶¹ TAMTÉŽ, *Moje dějiny*, inv. č. 15, kart. 2.

¹⁶² TAMTÉŽ, *Přátelské paměti*, inv. č. 17, kart. 2.

¹⁶³ TAMTÉŽ, s. 5.

Roku 1943 vznikla čtveřice textů věnujících se určitým oblastem života Ladislava Malého, a to *Voják*, *Muzikant*, *Spisovatel* a *Učitel*.¹⁶⁴ Dílko *Voják* (s podtitulem *Vzpomínka, jak mne vychovávali na obránce širší vlasti*) provádí čtenáře celou dráhou odvedence – od prvního odvodu, přes různá cvičení až po osvobození ze služby. Začíná však poetickým líčením dětských her na vojáky a soubojů mezi „Příbramáky“ a „Horáky“.¹⁶⁵ Prvně odveden byl Ladislav Malý v březnu roku 1882, hlásit se měl v příbramské Střelovně,¹⁶⁶ kde prošel lékařskou prohlídkou, a stal se tedy císařským královským vojínem. Na Střelovně také odvedení skládali přísahu: „*Přísahu odřikávali jsme česky a dobře jsem si povšimnul, že někteří, třebaže věděli, že tato vynucená přísaha je před Bohem neplatná, předkládali v ní slabiku ‚ne‘, tedy: přísaháme, že nebudeme císaři pánu věrni.*“¹⁶⁷ Malý se stal rezervistou píseckého jedenáctého pluku „Johann Georg Princ von Sachsen“. První cvičení absolvoval v červenci roku 1883. Čtenář se může seznámit s několika historkami z vojenských cvičení v Písku, se vztahy mezi vojáky, o tom, jak vojáci trávili volný čas a co dostávali k jídlu.

Vojenská cvičení nebral Malý zcela vážně a z mnoha věcí si dokonce dělal legraci – třeba ze své uniformy, dostal prý ty nejkratší kalhoty, které mu krejčí nastavil, ovšem tmavší látkou, a stejně tak kabát byl několikrát záplatovaný. Jako zcela zbytečné pro „obranu vlasti“ viděl Malý nacvičování správného salutování, pochodování, rozebrání a sestavení pušky apod. Naopak si pochvaloval, že ho vojna naučila vzpřímené chůzi, kterou si uchoval do stáří.

Roku 1891 měl být Ladislav Malý převelen k 102. pluku v Benešově. Při nástupu však zmínil, že špatně slyší na levé ucho kvůli protrženému bubínku. Na posledních stranách dílka *Voják* autor popsal celý proces zdravotních prohlídek, které měly vyloučit simulantství, než byl uznán nezpůsobilým k vojenské službě a z ní osvobozen. „*Ale papír takový je z hadrů, jichž vlastnost i dále podržuje, je to také hadr. Když totiž za světové války brali i starce na vojnu a mne podobný osud očekával, řekl mi pan hejtman Wirth k mé otázce, zda tím abschiedem jsem chráněn, že to nic neplatí, to že je*

---

¹⁶⁴ SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Voják*, inv. č. 12, kart. 2; TAMTÉŽ, *Muzikant*, inv. č. 11, kart. 2; TAMTÉŽ, *Spisovatel*, inv. č. 13, kart. 2; TAMTÉŽ, *Učitel*, inv. č. 14, kart. 2.

¹⁶⁵ Tedy mezi dětmi příbramskými a z Březových Hor.

¹⁶⁶ Empírová stavba Střelovny, postavená roku 1838, byla sídlem příbramského spolku ostrostřelců, stala se i významným kulturním centrem. V rámci tzv. asanace roku 1955 byla zbourána. Viz Jan ČÁKA, *Kráčím starou Příbramí*, Příbram 1998, s. 40-45.

¹⁶⁷ SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Voják*, inv. č. 12, kart. 2, nestránkováno.

pouhý cár papíru. Já ovšem že báti se nemusím, ježto mám prý zásluhy o školu. On sám, že by nedopustil, abych byl povolán. A tak bylo načisto po mém vojákování. ¹⁶⁸

Spisek *Muzikant* (s podtitulem *Vzpomínky, jak ta muzika mne světem provázela*) začíná popisem Ladislavových žákovských let, jeho seznamování s hudbou, kteří učitelé ho učili, jak hrál nejprve na housle a pak i na piano, harmonium a varhany. Pokračuje líčením dráhy muzikanta a učitele hudby – o jeho účinkování na koncertech v Příbrami, na Dobříši (např. s dobříšským hudebním spolkem „Přátelé hudby“) a okolí, ale také o dětech, kterým své dovednosti předával.

Vzhledem k tomu, že předchozí kapitola a tato kapitola vycházejí z textů *Učitel* a *Spisovatel*, není nutné tyto dva texty více přibližovat.

Většinu beletrie i autobiografie napsal Ladislav Malý ve 30. a 40. letech 20. století. Především povídky pro děti psal už jako učitel, větší počet prací však vypracoval až po svém penzionování, kdy měl zřejmě více volného času. Autobiografické práce obecně vznikaly až na sklonku života pisatele, v tomto ohledu tedy nebyl Ladislav Malý výjimkou.

V příloze této diplomové práce je umístěna bibliografie Ladislava Malého, jak ji najdeme v díle *Spisovatel* (Text č. 3). Bibliografie je rozdělena na „samostatné tisky“, „reprezentativně upravené rukopisy“ a „ostatní práce“, mezi nimiž najdeme původní rukopisy beletrie, autobiografie, cestopisy, poznámky z nejrůznějších oborů, Malého přednášky a další. Tyto „ostatní práce“ jsou vázány do desek tří barev: *Životopis* v červené, cestopisy v modré a vše ostatní v hnědé barvě. Všechny svazky jsou přehledně číslovány římskými číslicemi.¹⁶⁹ Bibliografie není zcela kompletní, nezahrnuje články v časopisech.

---

¹⁶⁸ TAMTÉŽ, nestránkováno.

¹⁶⁹ Toto označení a řazení bohužel nebylo ctěno během inventarizace v SOKA Příbram.

4. Cesty

„Teď mi nastane osmidedělní odpočinek, který se mi hodí k nějaké cestě, neboť již tehdy [1878] pochopoval jsem, že nejlepšího odpočinku po duševní práci nalezne člověk při cestování.“¹⁷⁰

Cestovatelská vášeň postihla Ladislava Malého již v útlém věku a neopouštěla ho ani v pozdním stáří. První výlety konal již jako hoch se svým otcem, jenž organizoval výlety školní, ale samozřejmě též rodinné. *„Tatínek byl nadšeným turistou v pravém toho slova smyslu a ne snad jen členem klubu, jaký tenkrát vůbec nebyl. Výlety s ním byly rozkošné, neboť uměl o všem krásně vyprávět.“¹⁷¹* Poslední cesty uskutečnil Ladislav Malý ještě ve 40. letech 20. století – roku 1940 si prohlédl Zlín a Luhačovice a roku 1948 navštívil severozápadní Čechy, zejména města Most, Chomutov a Kadaň.¹⁷² Poslední poznávací výlet tedy absolvoval ve věku osmdesáti šesti let.

Od chvíle, kdy se stal Ladislav cestovatelsky nezávislým na otci, své výlety pečlivě plánoval. Kromě krátkých výletů po okolí, konaných kdykoli během roku, prakticky každé léto podnikl nějakou delší cestu, ať už po českých zemích, nebo do vzdálenějších končin v zahraničí. Na každou takovou cestu se připravoval dlouho dopředu – sháněl mapy, tištěné průvodce, ale také třeba vlastivědné či historické knihy, aby nevynechal přírodní krásy ani zajímavé historické památky. S dostatečným předstihem písemně či telegraficky kontaktoval příbuzné, přátele a jiné známé, kteří mohli pomoci se zajištěním noclehu a stravování v místech, kde se chtěl zdržet, nebo kteří mohli podat informace o plánovaných návštěvních cílech či jakkoli poradit.

Někdy cestoval Ladislav Malý sám, většinou se však smluvil s některým ze svých přátel – třeba s bývalým spolužákem ze školy, kolegou učitelem apod., někdy dokonce vyrazila početnější společnost. Méně často bral s sebou na cesty manželku a děti. Také se stávalo, že se teprve po cestě seznámil s člověkem, s nímž ho pojil stejný cíl, záměr či zájem, a proto se rozhodli své cesty alespoň na část výletu spojit.

Nejčastěji využívaným dopravním prostředkem byly pro Ladislava jeho vlastní nohy. Byl si totiž vědom toho, že má mnohem více možností poznávat zajímavá místa

---

¹⁷⁰ SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis II*, inv. č. 3, kart. 1, s. 49.

¹⁷¹ TAMTÉŽ, *Co se mi na cestách přihodilo*, inv. č. 42, kart. 4, nestránkováno.

¹⁷² TAMTÉŽ, *Starý turista*, inv. č. 47, kart. 5, s. 338-349.

se všemi jejich rysy, půjde-li pěšky, než když pojedou vlakem. Stavěl tak účelné pěší cestování jakožto umění proti uspěchanému cestování vlakem jakožto pouhému řemeslu.¹⁷³ Ne že by se Ladislav Malý jízdě vlakem vyhýbal, využíval dráhu především na dlouhé vzdálenosti (cestou do Německa, Francie, k Jaderskému moři atd.) a na kratší vzdálenosti v případech, kdy neměl na vybranou nebo by pěší cesta nebyla tolik přínosná či zajímavá. Pokud to však okolnosti dovolily, přecházel i desítky kilometrů pěšky, aby se seznámil s krajinou, zvyky, lidmi, architekturou aj. v dané oblasti. Byl-li unavený, nechal se popovést na voze nějakého sedláka, který měl právě cestu stejným směrem. Z Příbrami často vyražel některým z dostavníků svého strýce Václava Housky.

Ovšem i v případech, kdy Ladislav Malý cestoval vlakem, bedlivě sledoval krajinu, již míjel. Při sepisování cestopisů se věnoval také popisu míst, která přímo nenavštívil, ale viděl je právě z vlaku či jiného dopravního prostředku. Podal tak stručné dějiny hradů a zámek, zajímavé informace o městech a popisy přírodních památek. Během cestování vlakem se dával do řeči se spolucestujícími a vyptával se jich na zajímavosti v okolí a získané informace pak také zanesl do svých cestopisů.

Cíle cest Ladislava Malého byly opravdu rozličné. Vyhledával přírodní zajímavosti (řeky, jezera, skály, hory). Navštěvoval města, kde se zajímal o historické památky (hrady, zámky, kostely, parky a zahrady atd.), ale také o současný život obce – pokud to bylo možné, navštěvoval továrny a průmyslové podniky, pokud se zrovna ve městě konala nějaká slavnost či pouť, neváhal se jí zúčastnit.

4.1 Cestopisy

Shrnu-li pak Ladislav Malý všechny získané vědomosti a zkušenosti ve svých cestopisech, můžeme je hodnotit nejen jako díla cestopisná, ale také jako cenná díla vlastivědná, národopisná či kulturně-historická.

V osobním fondu Ladislava Malého uloženém v SOKA Příbram najdeme množství prací přímo popisujících jeho cestování nebo vycházejících ze zážitků a poznání. Jedná se především o čtrnáct cestopisných svazků, některé svazky však obsahují popis více cest, vlastních cestopisů je tak celkem dvacet čtyři. Kromě dvou vlastivědných prací (*Průvodce po Příbrami a okolí* a *Průvodce po Dobříšsku*) zde najdeme dva zahraniční průvodce, a to *Průvodce po Adrii* a *Průvodce po Istře*. Dále se ve fondu nachází dva svazky povídek vycházejících z cestovatelských zkušeností, první již zmíněné povídky

---

¹⁷³ TAMTĚŽ, *Spisovatel*, inv. č. 3, kart. 2, nestránkováno.

s názvem *Z ovzduší Adrie*, inspirované cestami k Jaderskému moři a pobyty na území dnešního Chorvatska, byly vydány tiskem. Druhé povídky, nazvané *Co se mi na cestách přihodilo*, jsou krátkými líčeními konkrétních zážitků Ladislava Malého z cest. Zajímavými jsou též dva rukopisy shrnující všechny Malého cesty – *Starý turista* spíše v krátkosti popisuje jednotlivé výlety, i některé menší. *Můj zeměpis* je výčtem a popisem regionů a přírodních oblastí, které Malý navštívil. Kapitoly první části jsou rozděleny podle území (Příbram, Praha, Čechy, Morava, Slezsko, Dolní Rakousy, Horní Rakousy, Solnohradsko, Tyrolsko atd.), ve druhé části podle přírodních celků (Horstva, Vodstvo) a v závěru jsou jednoduché tabulky a přehledy.

Vlastní cestopisy zřejmě nebyly určeny pro tisk. Jedná se tedy o pečlivě upravené rukopisy s mnoha ilustracemi, vloženými pohlednicemi, letáky a jinými propagačními materiály či vystřiženými články z novin a časopisů. V úvodu je většinou několik slov o cestování obecně – proč se Ladislav Malý rozhodl cestovat, co pro něj cestování znamená, proč ho baví, proč se rozhodl pro danou destinaci aj. „*Sotvaže zimní namáhavá práce moje ‚Hračky dětí československých‘ pracovní stolec můj opustila, aby se tiskařskou černí a lisem v podobě sličné knihy do života protloukla, pojal jsem úmysl z výtěžku jejího polovinu na zotavení své a splnění dávných snů věnovati, to jest zaletěti tam k jasným vodám jaderským, k nimž už tolikrát křídla jsem rozpínal.*“¹⁷⁴ Dále se dočteme o tom, jak probíhalo plánování cesty, jaké byly cíle a jaký si Malý určil rozpočet. Následuje den po dni rozdělený popis samotné cesty.

Jak už bylo zmíněno, už samotná cesta, byla-li konána jinak než pěšky, byla zevrubně vyličená. Seznamujeme se tedy s tím, kudy vede dráha či silnice a co je po cestě vidět. Jedná-li se o historickou památku, jsou připojeny stručné dějiny nebo také pověsti vážící se k ní. „*Pohlédnouce ku Orlíku z břehu vltavského – takřka jakoby zázrakem na strmé skále se vznášejícímu, mžikem uvěříme báji – jež o založení jeho koluje. Byl to peprný kus práce pro loupežníka, jenž ztracené dítě shlédnuv v hnízdě orlím na nebetyčné skále – proň s nasazením života svého vyšplhal a milované dítě šťastně z drápů orlích vysvobodil. Od té chvíle zanechal nekalého řemesla svého a na památku události té na tétěž [!] skále hrad vystavěl a Orlík pojmenoval. Historická však zmínka první o hradu Orlíku datována je roku 1369 v listině Karlově (IV.), již uděluje se Hyncíkovi Pluhovi clo a přívoz vltavský.*“¹⁷⁵

¹⁷⁴ TAMTÉŽ, *Tri cesty k moři. Cesta k moři Jaderskému 1895*, inv. č. 26, kart. 3, s. 3.

¹⁷⁵ TAMTÉŽ, *Cesta na Moravu 1881*, inv. č. 20, kart. 3, s. 2-3.

Pokud se Ladislav Malý alespoň chvílku zdržel v nějakém městě, seznamuje se čtenář cestopisu také s význačnějšími dějinnými událostmi, jež se zde odehrály, a s důležitými památkami. Snad v každém městě navštívil Ladislav Malý kostel (resp. kostely) a popsal jeho případné zajímavosti (půdorys, sochařskou výzdobu, podobu oltáře aj.). Stejně tak se zajímal o sochy, mariánské a morové sloupy, pomníky a památníky apod. a zapisoval si o nich informace, pokud nějaké zjistil – datum postavení, k jaké příležitosti byly vystavěny atd. Vždy se snažil zajistit si prohlídku hradu, zámku či kláštera a tu pak v cestopise též pečlivě vylíčil.

Pro každý den se dočteme, kde Ladislav Malý přespal, kde a čím se občerstvil, ať už jídlem nebo pitím, kolik to stálo a jak byl s daným podnikem spokojen. *„Jižní slunéčko vyhouplo se již na nejvyšší špryslík nebeského žebříčku, dávajíc nám na srozuměnou, že je čas k papání; a poněvadž nás v Miramaru nepozvali, jecháme zadními vrátky, pěknou cestičkou, mořskými oblázky vysypanou, do blízkého hotelu Grignano. [...] Polívka byla dobrá (13 kr.), avšak ryba (tonina) s brambůrkami – vše olejem omaštěno – br – ta mi hrubě nejela (ale 60 kr. z kapsy jelo). ‚Vino nero‘ (1/4 l za 13 kr.) bylo ale dobré.“*¹⁷⁶

V případě přírodních krás nešetřil Ladislav Malý slovy obdivu a snažil se vyjádřit pocity, jež v něm dané místo vzbuzovalo. Se zatajeným dechem shlížel na krajinu z rozhleden a vyhlídek, s úžasem procházel údolí řek, hluboký dojem v něm zanechávaly horské scenérie a okolí horských jezer. *„Smaragdově zelené vody valí se tu v několika nízkých kaskádách. Nezdržujeme se déle a spěchejme, neboť důležité je, abychom včas byli u jezera [Königsee], ježto kol jedenácté je osvětlení jezera nejčarovnější. Údolí se šíří – tušíme blízkost jezera – nejkrásnějšího prý v celém Německu. Již jsme u zátoky... Báječný to pohled! A když v blahém snění pohroužíš zrak svůj do jezera, jež tu jedině je mělké, cítíš, že přec mnoho a mnoho lidí sem se ženoucích jsou sprostáci, jež drze tu krásnou harmonii přírody ruší svými nezpůsoby. Jen viz! S básníkem chceš ‚nořiti se v křišťálové, smaragdové vody‘ a zatím nějakí patrně ‚vzdělanci‘ naházeli sem talíře, láhve, když svůj prozaický žaludek na loďce přeplnili.“*¹⁷⁷

Tématem, které se v Malého cestopisech často objevuje, je soužití a vztah Čechů a Němců.¹⁷⁸ Vzhledem ke své vlastenecké povaze Ladislav Malý špatně snášel

¹⁷⁶ TAMTÉŽ, *Tři cesty k moři. Cesta k moři jaderskému 1895*, inv. č. 26, kart. 3, s. 133.

¹⁷⁷ TAMTÉŽ, *Cesta Solnohradskem a jeho okolím 1892*, inv. č. 23, kart. 3, s. 91.

¹⁷⁸ Velmi zajímavým příspěvkem ke vztahu Ladislava Malého k příslušníkům německé národnosti je v Úvodu zmíněný článek H. PÁTKOVÁ, *Pan učitel mezi Němci*.

germanizaci českých měst. V cestopisech neopomněl nikdy zmínit, jaký je v daném městě poměr německých a českých nápisů, který jazyk převládá v mluvě – často se ptal místních na cestu, přestože ji znal, jen aby zjistil, zda mu dotyčný bude rozumět česky a jestli se s ním česky vůbec bude bavit. Pohoršovali ho Češi, kteří snad z lenosti, snad z pohodlnosti či strachu z konfliktů odmítali mluvit rodným jazykem. Naopak se podívoval, narazil-li blízko hranic na městečko, které si zachovávalo český ráz (respektive chorvatský či srbský na jihu monarchie) a odolávalo germanizačnímu tlaku.

Ladislav Malý však nebyl vyhraněný vůči Němcům obecně. Vadili mu jen lidé (Češi i Němci), kteří vyvolávali nevraživost mezi národy – konkrétní příslušníci německého národa, již se povyšovali nad příslušníky české, a příslušníci českého národa, již si takové chování nechali líbit a ponížení se přizpůsobili. Naopak často se na svých cestách potkal s Němci, s nimiž si rozuměl a rád na ně vzpomínal.

Pro ilustraci výše řečeného připojme dva úryvky: „*Poněvadž pak nic více v [Velké] Meziříčí mne nevábilo, ale spíše samé ‚kmórn‘ a ‚w’gec‘ mne odsud pudilo, dal jsem se na pochod ku cíli svému – Brnu – jehož dnes dosíci jsem se snažil.*“¹⁷⁹ Na druhou stranu: „*Konečně dostalo se nám souseda, jenž rovněž vyhlídkou nadchnut, s námi se seznámil a další dopolední túru s námi prodělal. Byl to fabrikant foukacích nástrojů ze Špýru pan Fritz Berchtold. Octnuli jsme se pak rychleji dole ve vzájemném hovoru hudebním. [...] Při víně přátelství s Němcem několikerým tukaním doplněno a věru rozloučili jsme se s ním jako s krajanem.*“¹⁸⁰

Lidé a jejich života si Malý vždy všiml na svých cestách. I v případech, kdy cestoval jen po českých zemích, zaznamenával si regionální rozdíly v lidové architektuře (překresloval a popisoval zdobení chalup), v dialektu („*Kde vy jedete?*“ v okolí Vsetína),¹⁸¹ krojích, zvycích (ve vesnici Staré Hory na hranici Čech a Moravy slaví česká část obce svátky sv. Jana a sv. Václava, zatímco moravská část slaví svátek sv. Cyrila a Metoděje),¹⁸² chování a vzhledu lidí atd.

Tím spíše se o běžný život zajímal ve vzdálenějších krajích. Nejvíce Ladislava Malého zasáhla návštěva Lublaně v létě roku 1895, tedy krátce po ničivém zemětřesení. „*Tu zbaven svých ozdob, zbaven svých dvou věží, stojí chrám svatojakubský a zvony sirotci, chudinci, spočívají ted’ na nízkém lešení v obyčejné laťové kůlně. Hlas jejich*

¹⁷⁹ SOKA Příbram, Pisemná pozůstalost L. M., *Cesta na Moravu 1881*, inv. č. 20, kart. 3, s. 31.

¹⁸⁰ TAMTÉŽ, *Cesta Solnohradskem a jeho okolím 1892*, inv. č. 23, kart. 3, s. 65-70.

¹⁸¹ TAMTÉŽ, *Cesta po Moravě a Slovači 1894*, inv. č. 25, kart. 3, s. 120.

¹⁸² TAMTÉŽ, s. 20.

v této poníženosti zaznívá velmi truchlivě.¹⁸³ Ladislav Malý vyjádřil naději, že především staré město bude opraveno a staré zašlé domy, které se zřítily, teď ustoupí novostavbám a město bude zveleveno. Naopak smutně hleděl na budovu Rudolfiny, sídlo Národního slovenského muzea, a jeho poničené sbírky.

4.2 Konkrétní cesty

Popsali jsme si obecně cestování Ladislava Malého, pojďme se nyní zaměřit na některé jeho konkrétní cesty. Jako ukázkou vyberme jednu cestu českou (resp. česko-slovenskou) a jednu zahraniční.

Nejprve si tedy přiblížíme výlet popsany v *Cestě po Moravě a Slovači*.¹⁸⁴ V tomto cestopise se objevují snad všechna témata popsaná výše: popisy a historie měst, historických i přírodních památek, popis lidové architektury, vztah s Němci a Židy atd. Cesta proběhla mezi 9. srpnem a 1. zářím 1894.

Vyprávění začíná informací, že Ladislav Malý získal subvenci od Ústředního spolku jednot učitelských v Praze ve výši padesát zlatých a navíc od příbramského okresního zastupitelství patnáct zlatých, aby mohl podniknout cestu za účelem sbírání hraček. Následuje plán cesty a předpokládané výdaje. Společníkem pro tuto cestu byl Malému čerstvý absolvent příbramského gymnázia Jiří Baborovský.

Z Příbrami vyjela dvojice ve čtvrtek 9. srpna vlakem do Protivína, kde museli přesednout na vlak do Českých Budějovic. Zde od náhodných spolucestujících získal Ladislav Malý první informace o hračkách a hrách: „*Ochotní občané vysvětlovali mi tu mnohou svou zábavu z mládí a zvláště pak ve vagoně, když mi ukazovali ‚hru odsouzencovu‘ se zavázanýma rukama, mohlo se publikum i s průvodcem vlaku zrovna popukat.*“¹⁸⁵ Takto získané informace si Malý zapisoval do sešitku, který měl vždy u sebe, a po návratu je dále zpracovával.

V Českých Budějovicích měli cestovatelé více času do příjezdu vlaku směřujícího k Veselí nad Lužnicí, prošli se tedy městem, přestože byl již pozdní večer. V cestopisu se objevuje krátký popis centra města. Ve Veselí nad Lužnicí opět přesedli a ráno přijeli do Jihlavy.

---

¹⁸³ SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Tři cesty k moři. Cesta k moři jaderskému 1895*, inv. č. 26, kart. 3, s. 98.

¹⁸⁴ TAMTÉŽ, *Cesta po Moravě a Slovači 1894*, inv. č. 25, kart. 3. Ilustrace v příloze – Obrázek č. 11.

¹⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 12.

Ta je popsána jako město charakteru německého. Cestovatelé navštívili jihlavský minoritský klášter, neboť zde byl páterem příbramský rodák a přítel Ladislava Malého Alois Tůma. Prošli se také po městě, přičemž průvodcem jim byl jakýsi úředník státní dráhy, kterého cestou potkali. Prohlédli si náměstí se sochou Panny Marie, prošli kolem plynárny a tabákové továrny, obecné školy a knihovny. Odpoledne už bez průvodce si prošli park Heulos.

Ještě téhož dne chtěli cestovatelé dorazit do Třebíče. Část cesty podnikli pěšky a z obce Luka nad Jihlavou jeli opět vlakem. Cestopis popisuje procházku příjemnou krajinou a zajímavosti v okolí (zmíněna je továrna na vlnu v Beranově nebo zámeček v Lukách). Jízda vlakem poskytovala pěkné výhledy, také ty jsou v cestopise popsány. Noc strávila dvojice cestovatelů v třebíčském Besedním domě (dnes Národní dům).

Další den patřil opět prohlídce města, Ladislava Malého zaujaly staré měšťanské domy se svými štíty a nápisy. V sokolovně se setkal s učitelem Máchalem, který ochotně povyprávěl o dětských hračkách. Po obědě navštívil baziliku sv. Prokopa u zámku. Vlakové spoje odpoledne nebyly vhodné, proto se dvojice vydala dál dostavníkem. Ve Velkém Meziříčí se příliš nezdrželi, proto se čtenář cestopisu jen krátce seznamuje s jeho historií. Více se dozvídáme o podobě obce Křižanov, kam dvojice dorazila pěšky. Z Křižanova pokračovali do nedalekého Heřmanova, kde se setkali s Františkem Houskou, bratrancem Ladislava Malého.

Ráno pokračovali Malý s Baborovským opět pěšky k hradu Pernštejn. Celá prohlídka hradu a jeho historie jsou v cestopise opět podrobně vylíčeny. Připojena je i pověst o uhlíři, jenž zkontroloval zubra a byl pak povýšen do stavu panského a získal znak se zubří hlavou. Další pěší túra vedla přes Nedvědice, Doubravník a Borač do Tišnova. V Doubravníku navštívili kostel povýšení sv. Kříže. Z Tišnova se pokračovalo vlakem do obce Zinsendorf (dnes Česká) a dále opět pěšky do Vranova. V místní škole získal Malý další informace o hračkách od manželky řídícího. Zprvu pěšky, pak vlakem, dosáhli večer Blanska.

Dalšího rána se vydala dvojice znovu pěšky k údolí řeky Punkvy a k propasti Macoš. V cestopise nechybí samozřejmě pověst, jak propast přišla ke svému jménu, ani zpráva o tom, že nedlouho před příchodem Malého a Baborovského skočil do hlubiny jakýsi nešťastný mladík. Cestovatelé nezapomněli navštívit Sloupskou jeskyni a jeskyni Eliščinu. Pěšky došli ještě do Rájce, kde obdivovali park a zámek, pak už se svezli vlakem do Brna, kde zrovna probíhala slavnost na památku vyhnání Švédů.

V souvislosti s jízdou do Kroměříže se seznamujeme také s postojem Ladislava Malého k Židům – a ten nebyl rozhodně lichotivý. „*Dobrá čtvrtina pasažérů je ‚obřezaných‘ – mezi nimiž nacházela se i jedna Sarahleben, které by nebylo škodilo obříznout hubu. Člověk najde sic v každém vagoně jedno ‚sólo‘, ale tohle ‚sólo‘ předčilo vše, co ucho mé již slyšelo. Brebentila jako posedlá a nedala nikoho k slovu přijít. [...] Maximum židovstva vykazoval pak Kojetín, to už přesahovalo všechny meze slušnosti. To snad jen personál vlaku, my dva a několik sedláků vyznáváme Krista – ostatní masa, eh, darmo se zlobit.*“¹⁸⁶

V Kroměříži se právě slavil svátek Panny Marie, ve městě bylo velmi živo. Ladislav Malý se seznámil s místními školami a obohatil své zápisky o hračkách, pak si společně s Baborovským prohlédl arcibiskupský palác a přilehlý park. Ranním vlakem pak dospěli do Hulína, odkud měli jet dále do Kvasic, ovšem kvůli nedorozumění jim vlak ujel, a tak pokračovali pěšky. Když zahlédli nad sebou vrch Hostýn s bazilikou Panny Marie, významné poutní místo, rozhodli se změnit cíl. Zastavili se u studánky, o jejíž vodě se věří, že je zázračná. Také Ladislav Malý se z pramene napil a v bazilice před oltářem se modlil, protože ho už několik dní bolel zub a bolest se zhoršila po návštěvě jeskyní v Moravském krasu. A k zázraku skutečně došlo – než dvojice opustila Hostýn, byla bolest pryč.

Cestovatelé sešli do Bystřice pod Hostýnem a odtud vlakem vyrazili do Valašského Meziříčí. Zde během procházky obdivoval Malý staré domy na náměstí, kamenný most přes Bečvu a kostel sv. Trojice. Odtud se Jiří Baborovský vracel druhého dne domů a Ladislav Malý pokračoval sám.

Na Vsetíně se Malý setkal s Dušanem Jurkovičem, pozdějším významným architektem, jenž mu ukázal expozici zachovanou ze vsetínské výstavy pro chystanou národopisnou výstavu. Ohledně hraček zde neměl Ladislav Malý štěstí, neboť nezastihl řídícího místní školy, několik hraček však bylo součástí výstavy, již si prohlédl.

Další cesta vedla pěšky do Rožnova pod Radhoštěm a Frenštátu pod Radhoštěm. Mezi Rožnovem a Frenštátem se Ladislav Malý svezl kousek cesty na voze: „*Vbrzku přibyl nám ještě nový společník, as dvanáctiletý hoch z Lašska, jenž z vozíku ukazoval mi všechny vrchy, jež zvláště z předělu vod (Černé a Baltické moře) přehlédnouti se daly. Vpravo Radhošť a Kněhyně i Černá hora, vlevo Javorník, vpředu táhlá kupa Ondřejník a Lysá hora (ve Slezsku). Poloha mezi těmito horami je překrásná*

---

¹⁸⁶ TAMTÉŽ, s. 99-101.

*a lesnatostí, jakož i vzhledem hor podobá se naší Šumavěnce. Za předělem vod bydlí Laši od Valachů řečí, krojem a stavbami i zvyky se lišící. Jsou přechodem k polskému kmeni (ociec, dziedzina, dovidzenia). Hošík nabízí mi pořád karlátka a bez okolků rozpráví se mnou o okolí, když poznává, že mne to zajímá. Pan učitel vštěpuje jim lásku k vlasti nejen líčením jejích krás, ale i vodí je často do různých míst, což se jim velice líbí.*¹⁸⁷

Dalším cílem byl Těšín, kde se Malý porozhlédl po městě. Čteme, že Těšín byl městem polským, ovšem Poláci zde, stejně jako mnoho Čechů, mluvili jen německy. Přes Třinec, kde se také Ladislav Malý zastavil, přešel vlakem na Slovensko, jeho první zastávkou byl Ružomberok. První poznámkou v cestopise po překročení slovenské hranice je ta, že se kraj velmi rychle přeměnil na maďarský – všude byly maďarské nápisy, průvodčí mluvil jen maďarsky.

V Ružomberoku vyhledal Ladislav Malý tiskaře a nakladatele Karola Salvu.¹⁸⁸ Pod jeho vedením se seznámil s městem a se situací Slováků pod vládou Maďarů. Dalšího dne se Malý přesunul vlakem přes Liptovský Mikuláš a Poprad do obce Obišovce, kde navštívil bratra své manželky Kamily Jaroslava Hermanna s rodinou. Po této návštěvě pokračoval Malý do Prešova, kde právě probíhaly oslavy svátku sv. Štěpána, do Košic, kde mohl sledovat postup velkých rekonstrukcí katedrály sv. Alžběty, a dalších menších obcí. Vrátil se vlakem do Popradu, a pěšky putoval do obce Batizovce, v níž vyhledal učitele Horwaye a jeho zete Karola Harmana, kteří mu ochotně povyprávěli o hračkách.

S Karolem Harmanem a jeho syny pak Ladislav Malý absolvoval výlet do Vysokých Tater – konkrétně k Popradskému a Štrbskému plesu. Z popisu v cestopisu poznáme dojem, který malebné hory v Ladislavu Malém zanechaly. Do svých poznámek si překresloval lidová stavení, která míjeli, kroje místních lidí, ba dokonce nezvyklou hůl místního pastevce. Cesta do hor byla příkrá a divoká, tím více na Malého okolí zapůsobilo. „*Za hodinu a pět minut stanuli jsme u jezera. Zase nadšení člověka jímá a básnická puška honem se nabíjí, hněte se tedy z cesty; ale pardon, nejsem básníkem a výlevy nadšení nechci vpálit do zcela nevinných srdcí. To se musí vidět, ano viděti. To krásné totiž je v přírodě; ale bohužel lidé znešvařili božskou tu krajinu těmi ,nutnými*

---

¹⁸⁷ TAMTÉŽ, s. 134-135.

¹⁸⁸ Karol Salva (1849-1913) byl jedním z nejvlivnějších vydavatelů slovenské literatury, vlastenecký aktivista a propagátor česko-slovenské vzájemnosti byl za svůj článek *Čo Slovák, to človek* stíhán uherskými orgány. Viz *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí XXII*, Praha 1904, s. 565.

moderními vymoženostmi krajinnými, jako jsou všeliké opičí vily, vydíračské restaurace atd.“¹⁸⁹

Pln dojmů pokračoval Ladislav Malý dalšího dne do Martina (dříve Turčianský Sv. Martin), kde navštívil tiskárnu a národní dům s muzeem a knihovnou a získal další poznámky o hračkách. Podobně pořídil i ve Velké Bytči. Další cesta pak směřovala do Trenčianských Teplíc a pěšky do Trenčína – zde navštívil hrad.

Z Trenčína se už Ladislav Malý zamýšlel vrátit domů – vlakem přijel zpět na Moravu, do Uherského Hradiště. Odtud měl několik možností, jakým vlakem pokračovat, a rozhodl se udělat ještě krátkou odbočku do Vídně. Ve Vídni se chtěl setkat se známým Václavem Hejnicem, nicméně se dozvěděl, že už zde nějakou dobu nežije. Prošel se tedy po městě, navštívil několik kostelů a vrátil se na nádraží, odkud vyrazil k domovu.

Po cestě do Příbrami ještě navštívil některá města, a to Třeboň, kde získal další informace o hračkách, Tábor a Písek. V sobotu 1. září dorazil do Příbrami, kde ho již očekávala rodina.

Za samotným textem cestopisu si můžeme prohlédnout mapku, která ukazuje cesty Ladislava Malého na Moravu a Slovensko v letech 1881, 1885, 1889 a 1894. Následuje přehled cestovních výdajů.

Nejzajímavějším pro srovnání je cestopis z *Francie*.¹⁹⁰ Cesta trvala celkem patnáct dní a proběhla mezi 21. červencem a 4. srpnem roku 1909, cestopis vznikl až o pět let později.

Hlavním cílem byla Paříž, kde chtěl Ladislav Malý strávit několik dní. Proto se příliš nezdržoval a celou cestu absolvoval vlakem. Samozřejmě v cestopise se seznamujeme s celou cestou a okolím železniční trati a především s německými i francouzskými městy, která Malý navštívil po cestě a věnoval jim také nějaký čas. Přečteme si o historii a podobě měst Drážďany, Lipsko, Frankfurt a Mohuč. Ve Frankfurtu nad Mohanem právě probíhala výstava věnovaná vzducholodím a letectví (Internationale Luftschiffahrts-Ausstellung), kterou Malý se zájmem navštívil.

---

¹⁸⁹ SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Cesta po Moravě a Slovači 1894*, inv. č. 25, kart. 3, s. 184-185.

¹⁹⁰ TAMTÉŽ, *Francie, Istrie*, inv. č. 35, kart. 4.

V souvislosti s cestou přes Lotrinsko, které bylo tou dobou německé, vzpomínal Ladislav Malý bitvy prusko-francouzské války, jejímž důsledkem bylo připojení tohoto území k Německu.

Prvním navštíveným francouzským městem bylo Nancy. Ladislav Malý obdivoval zdejší náměstí a kostel sv. Leona. Dalšího dne se vydal vlakem přímo do Paříže. Pro jasnou představu o pobytu Ladislava Malého v Paříži je v příloze této práce úryvek z cestopisu (Text č. 4).

Ve francouzském hlavním městě prošel Ladislav Malý všechny známé památky – Eiffelovu věž, muzeum v Louvru, katedrálu Notre Dame a Pantheon. Vzhledem ke svému zájmu o běžný život v místech, která během svých cest poznával, se seznamoval i s dalšími místy, pro Paříž typickými, ale pro turistu ze zahraničí nezvyklými. Malý obdivoval třeba pařížské metro, seznámil se s pařížskou tržnicí, velkoobchody, burzou, lunaparkem a jednou se také účastnil nočního života v jednom z podniků na Montmartru.

Cestou zpět navštívil Ladislav Malý ještě jednou Nancy a prohlédl si zemskou výstavu. Další města, kde se zastavil, byla již opět německá – Štrasburk, Karlsruhe, Stuttgart a Norimberk.

Paříž musela zanechat v Ladislavu Malém hlubokou stopu. Během svých cest poznal mnoho velkoměst německých či rakouských. Na přelomu 19. a 20. století to byla města politicky i kulturně významná, patřila však do starých zkosnatělých monarchií, které byly, jak se později ukázalo, odsouzeny k zániku nebo alespoň přerodu. Francouzská metropole se však díky odmítání jakékoli vazby na „ancien régime“ po roce 1789 vyvíjela úplně jiným směrem. A tento rozdíl se podařilo Malému zachytit v jeho cestopisech.

5. Vlastivědná činnost

*Chtěl bych být poet, který verše skládá
tak krásné, vzácné, aby věčně žily,
by půvab mého kraje oslavily,
kde prožíval jsem léta svoje mladá.*

*Však těžké je to, abych v rámci básně
pověděl všechno, co mně táhne duší,
co se jen cítí, co se sladce tuší,
co nelze říci, jak chápeme to krásně.*

*Mám rád ten kraj, jenž půvab sterý skýtá,
Březové Hory, lesy, Svatou Horu,
i starou Příbram, opředenou bájí.*

*Vracím se tam, kající konvertita,
jenž bloudil smuten s duší plnou vzdoru,
s podivem zbožným ku rodnému kraji.¹⁹¹*

Vlastivědnou činnost Ladislava Malého můžeme rozdělit do dvou větších oblastí, z nichž obě už byly zmíněny výše – první je činnost literární, tedy sepisování a vydávání regionálních průvodců, druhou oblast tvoří činnost sbírkotvorná. Již od raného mládí sbíral Ladislav Malý předměty nejrůznějšího charakteru a některé z těchto předmětů se pak staly základem buď pro sbírky školní, především ve Staré Huti, nebo pro sbírky příbramského městského muzea, jehož založení inicioval. Jako pedagog se pak Malý zaměřil také na sbírání dětských hraček a her ze všech koutů země, respektive informací o tom, jak si kde děti hrají a jaké hračky si samy vyrábějí.

5.1 Literární vlastivědná činnost

Nejprve si tedy přiblížme literární vlastivědnou práci Ladislava Malého o něco podrobněji než ve třetí kapitole. Jako aktivní turista, jenž necestoval jen do dalekých krajin, ale rád se toulal i po okolí svého rodného města, popisoval Malý své drobnější

---

¹⁹¹ Autorem básně s názvem *Rodnému kraji* je Ladislav Malý mladší. L. MALÝ, *Příbramsko a Dobříšsko*, s. 5.

výlety v člancích vydávaných různými časopisy – ať už to byl *Časopis turistů* nebo jen regionální *Horymír*. V takových člancích nepopisoval jen samotnou cestu, kterou absolvoval či doporučoval, ale připojoval i další informace o navštívených místech, o jejich historii a významu. Prvním samostatně tiskem vydaným vlastivědným dílkem byly již zmíněné *Vycházky a výlety po okolí příbramském*,¹⁹² kde jsou pohromadě popisy sedmdesáti míst v okolí Příbrami.

Když byl pro rok 1893 připravován průvodce po Příbrami, k jehož vzniku dal popud „Klub českých turistů“, byl vybrán za hlavního autora a redaktora Josef Hrabák,¹⁹³ předseda příbramského odboru klubu. *Průvodce*¹⁹⁴ byl rozdělen do tří částí, první popisuje Příbram a Březové Hory a jejich historii, ve druhé části bylo popsáno okolí z pohledu přírodovědného s návrhy na zajímavé výlety pro potřeby případných turistů. Třetí část je zaměřena na popis a dějiny hornictví v příbramském regionu.

Ladislav Malý sepsal kapitoly o Svaté Hoře a Březových Horách v první části *Průvodce*.¹⁹⁵ Svatou Horu vylíčil z pohledu příchozího, tak jak by ji skutečně procházel, věnoval se výzdobě sochařské i malířské – zmínil autory, pokud jsou známi a dobu vzniku. Nechybí popis postranních kaplí, hlavního oltáře a především sošky Panny Marie Svatohorské. Dočteme se také o slavnostech zde konaných. Kapitola pokračuje historií chrámu, počínaje legendou o přepadeném rytíři Malovci, který zde údajně založil kapli z vděčnosti Panně Marii za záchranu. Malý neopomněl zmínit zdroje, z nichž čerpal, byla to především práce Bohuslava Balbína *Diva Montis sancti* a prameny uložené ve svatohorském archivu.

Obec Březové Hory je také vykreslena z pohledu procházejícího poutníka, od kostelíka sv. Prokopa, při němž se soustředilo první osídlení kolem roku 1526, přes náměstí s radnicí a kostelem sv. Vojtěcha, březohorské doly k příbramskému vlakovému nádraží, vzdálenému od březohorské osady asi deset minut chůze. Samotné dějiny obce spojené s dolováním zpracoval Josef Hrabák.

Vlastního průvodce pod názvem *Nový průvodce po Příbrami a okolí*¹⁹⁶ vydal Malý roku 1911 po vyprodání *Průvodce* z Hrabákovy redakce. Přestože kniha podává

---

¹⁹² TÝŽ, *Vycházky a výlety*.

¹⁹³ Dalšími přispěvateli byli profesor gymnázia Jindřich Klecanda, profesor učitelského ústavu Josef Simla, učitel měšťanské dívčí školy František Stejskal a Ladislav Malý.

¹⁹⁴ J. HRABÁK, *Průvodce*.

¹⁹⁵ TAMTÉŽ, s. 23-42.

¹⁹⁶ L. MALÝ, *Nový průvodce po Příbrami a okolí*.

obdobné poznatky, je koncipována trochu jinak než první *Průvodce*, je rozdělena do šesti kapitol, a to *Poloha a poměry přírodní, Příbram, Svatá Hora, Březové Hory, Dolování a Výlety po okolí*.

V témže roce vydal Ladislav Malý ještě *Průvodce po Dobříši a okolí*.¹⁹⁷ Ten je rozdělen do tří hlavních částí, první se věnuje všeobecnému přehledu, tedy poloze, podnebí, vodstvu, zvířectvu, rostlinstvu apod. Druhá část popisuje město Dobříš, nejprve starý hrad a nový zámek, pak teprve město samotné. Třetí část líčí okolní zajímavosti a navrhuje výlety případnému turistovi.

Roku 1930 vyšla souhrnná práce s názvem *Příbramsko a Dobříšsko*,¹⁹⁸ jež byla zamýšlena především pro školy v regionu. Ladislav Malý byl přesvědčen, že si žáci lépe osvojí učivo zeměpisu, přírodopisu a dějepisu, pokud je budou moci vztáhnout na místa, která sami dobře znají. *Příbramsko a Dobříšsko* tak mělo sloužit jako vlastivědná učebnice. Na začátku jsou údaje geografické, pak přírodopisné a největší část zaujímají informace historické, počínaje pravěkem a prvním osídlením oblasti, přes pověsti o Libuši, Přemyslovi, Horymírovi a dalších, až po moderní dobu a světovou válku. V této historické části se autor věnoval jednak velkým dějinným událostem, které pokud možno vztáhl na příbramský region, ale zároveň dějinám místním, třeba hornictví, školství, stavbě kostelů, průmyslu atd. Poslední kapitoly *Příbramska a Dobříšska* popisují zajímavá místa v okolí s návrhy na výlety.

Zajímavé jsou též *Dobříšské obrázky a Příbramské obrázky*¹⁹⁹ vypravující pověsti a příběhy vážící se k okolí Dobříše, resp. Příbrami. V první publikaci se tak čtenář seznamuje např. se založením Staré Huti u Dobříše, ve druhé s pověstmi o založení Příbrami, o zavalení březohorských dolů vladykou Horymírem, o svatém Ivanu, který přebýval v jeskyni nedaleko Berouna, a dalšími.

5.2 Hračky

Nyní se zaměříme na práci Ladislava Malého týkající se hraček. Není zcela jasné, kdy a z jakého popudu se začal Malý zajímat zrovna o hračky, víme však, jak už bylo zmíněno, že první zápisky o hrách a hračkách byly určeny pro jeho syna Ladislava a teprve později, po jednom ze setkání s Vilémem Kurzem, z těchto zápisků vznikla

---

¹⁹⁷ TÝŽ, *Průvodce po Dobříši*.

¹⁹⁸ TÝŽ, *Příbramsko a Dobříšsko*.

¹⁹⁹ TÝŽ, *Dobříšské obrázky*, Příbram 1937; TÝŽ, *Příbramské obrázky*, Příbram 1940.

kniha *Hračky dětí československých*.²⁰⁰ Význam her a hraček pro výchovu dětí shrnul Ladislav Malý v jedné ze svých úvah²⁰¹ – dítě si má hrát především proto, aby ve volném čase neupadalo v zahálku, tedy aby v „přirozené lidské náklonnosti ke hříchu nepřilnulo k neřestem“. Důležité je také to, že dítě při hře uniká do vlastního světa fantazie, v němž si tříbí názory. Při výrobě hraček se zlepšuje zručnost potřebná pro budoucí práci a častým opakováním, kdy se hračka povede pokaždé o něco lépe, se vyvíjí cit pro krásu.

V jiné úvaze²⁰² označil Malý dětské hry jako „psychologické kukátko“ vychovatele k pochopení dětí a rozdělil je do čtyř skupin – na „hry původní“, které si dítě samo vymyslí (např. hrabání v písku, stavění rybníčků na břehu vody aj.) a při nichž nabývá základních dovedností stavitelských, zemědělských aj. Další skupinou jsou „hry napodobující zaměstnání dospělých“ (hry na řemesla), třetí skupinu tvoří „hry naučené“ (různé společenské hry) a poslední skupina zahrnuje „polohravá zaměstnání“ (na pomezí hry a napodobování práce dospělých).

Sám Ladislav Malý chtěl poznatky svého studia uplatnit především v učitelské praxi – pochopit dětský svět, aby mohl žákům lépe přiblížit probíranou látku, můžeme říci podle zásady Jana Amose Komenského „škola hrou“. Už víme, že Ladislav Malý upřednostňoval v některých předmětech praktickou výuku, např. v zeměpise prosazoval, aby žáci chodili na vycházky, při nichž by viděli krajinu, o níž se učili, nebo že připravoval turistický kurz pro studenty. Také víme, že jako řídící ve Staré Huti zavedl ruční práce, kde děti vyráběly hračky a jednoduché předměty a tím získávaly praktické dovednosti, zvelebil školní zahradu, kde pěstoval mnoho druhů rostlin, s nimiž se mohli žáci seznámit, pěstoval ve škole bource morušové, včely a vodní živočichy, o které se mohli žáci starat a seznamovat se s jejich vývojem a životem.

Údaje o dětských hrách a hračkách sbíral Ladislav Malý nejvíce na svých cestách. Ve městech, která navštívil, vyhledával představitele obce nebo školní rady a učitele místní školy, aby mu k tématu řekli co možná nejvíce. Poznámky i s kresbami si zanášel do sešitku nebo na papír, který měl vždy po ruce.²⁰³ S některými hračkami se seznámil také během návštěv expozic muzeí a místních výstav. Svůj zájem projevoval Malý

---

²⁰⁰ Týž, *Hračky*.

²⁰¹ SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Elektrina, včelařství, zábavná věda, hračky*, inv. č. 74, kart. 8, s. 266-270.

²⁰² TAMTÉŽ, *Štěpařství, telegrafie, různé*, inv. č. 72, kart. 8, s. 213-214.

²⁰³ Ukázka v příloze – Text č. 5.

rovněž při svých zahraničních cestách, jeho poznatky se tedy vztahovaly na více zemí, mohl tak porovnávat zvyklosti jednotlivých národů a sledovat charakteristické rysy dětských her v jednotlivých oblastech.

Informace o hračkách se Ladislav Malý snažil získat různými cestami, materiály si vyžádal např. v berlínském etnografickém muzeu a pražském uměleckoprůmyslovém muzeu. Za první světové války požádal o pomoc okresního hejtmána Emanuela Wirtha, chtěl získat povolení mluvit s ruskými zajatci. Wirth se však žádosti lekl a zařekl se, že v tomto směru žádné kroky podnikat nebude – aby nebyl spolu s Malým stíhán jako státu nebezpečný člověk. Malý se tedy snažil získat poznatky od známých a bývalých žáků, kteří se dostali na frontu do Ruska, Itálie i jinam, pokud jim to situace dovolovala.²⁰⁴

Ladislav Malý ovšem nesbíral jen informace, ale také hračky samotné. Za několik let své práce vytvořil značně velkou sbírku, kterou vystavil mimo jiné roku 1895 na Národopisné výstavě v Praze. O své účasti na výstavě jednal Malý právě s Vilémem Kurzem, který překvapen rozsahem sbírky a shromážděných údajů nabádal Malého k vydání tištěného díla.²⁰⁵ Na výstavu se připravoval dlouho dopředu, jak bylo řečeno v předchozí kapitole, vyžádal si subvenci Ústředního spolku jednot učitelských v Praze pro svou činnost a vydal se na studijní cestu na Moravu a Slovensko, dostal také doporučující list od výboru Národopisné výstavy, který mu měl práci usnadnit.²⁰⁶

V srpnu roku 1894 vystavoval Ladislav Malý svou sbírku prvně na Krajinské průmyslové, hospodářské a národopisné výstavě v Příbrami. Jeho expozice představovala hračky z různých materiálů a vyrobené různými technikami, velkou část z nich vyrobili žáci Ladislava Malého z Březových Hor, kde v té době působil. Za svou účast na příbramské výstavě dostal Malý diplom a pamětní medaili.²⁰⁷

Národopisná výstava v Praze byla zahájena v květnu 1895, expozice Ladislava Malého byla součástí výstavy českého školství.²⁰⁸ Nakladatelství Aloise Hynka stihlo vydat *Hračky dětí československých*,²⁰⁹ a tak mohl Malý představit i toto své psané dílo.

---

²⁰⁴ TAMTÉŽ, *Vojna a mír ve Staré Huti*, inv. č. 18, kart. 2, s. 137-139.

²⁰⁵ TAMTÉŽ, *Životopis VI*, inv. č. 4, kart. 1, s. 12-13.

²⁰⁶ TAMTÉŽ, s. 50-51.

²⁰⁷ TAMTÉŽ, s. 55-58.

²⁰⁸ Karel Ladislav KLUSÁČEK, *Národopisná výstava československá v Praze 1895*, Praha 1897, s. 470.

²⁰⁹ L. MALÝ, *Hračky*.

Ještě před zahájením výstavy, když Ladislav Malý přijel nainstalovat své předměty, zjistil, že chybí dvě krabice hraček, které nechal pod připraveným stolem, a už se jich nedopátral.²¹⁰ Přesto však měla výstava toho, co mu zbylo, úspěch a dočkal se opět diplomu a pamětní mince za svou práci.²¹¹ Není zcela jasné, co se po výstavě stalo se sbírkou hraček Ladislava Malého. Mnoho vystavovatelů věnovalo exponáty nově vznikajícímu Národopisnému muzeu v Praze, nicméně v evidenci muzea je dnes pouze jediný exemplář spojený se jménem Ladislava Malého.²¹² Ani současné Hornické muzeum v Příbrami, navazující na činnost městského muzea vedeného Ladislavem Malým, nemá ve svých sbírkách jeho hračky.

Studiu dětských her a hraček se Ladislav Malý věnoval i nadále, poznatky už však využíval jen ve své pedagogické praxi, vyvrcholením jeho snah bylo právě vydání *Hraček dětí československých* a účast na Národopisné výstavě roku 1895. *Hračky dětí československých* jsou záslužným dílem, které přináší mnohé informace o zábavě dětí před koncem 19. století. V úvodu shrnuje význam hraní – rozvádí myšlenky zmíněné výše v této kapitole. Nicméně se jedná o knihu určenou dětem s návody na výrobu konkrétních hraček a s návody ke hrám společenským. Ovšem cenné poznatky etnografické zůstaly jen ve formě rukopisů, z nichž část je dochována v osobním fondu Ladislava Malého v SOKA Příbram, ale část je dnes již neznámá.

5.3 Příbramské muzeum

Myšlenka založení muzea v rodném městě provázela Ladislava Malého od školních let, kdy začal sbírat předměty různého druhu a navštěvovat muzea a výstavy na svých cestách s otcem i samostatně. Poprvé veřejně tuto myšlenku vyjádřil na schůzi čtenářské besedy „Barák“ v Příbrami. Dne 28. listopadu 1886 pronesl přednášku o úkolech a účelu muzea, které by mohlo být městem zřízeno. Nápad se setkal s ohlasem posluchačů, a tak záhy vznikla peněžní sbírka a Ladislav Malý, jmenovaný předsedou nově ustaveného „Komitétu pro zřízení muzea v Příbrami“,²¹³ byl požádán, aby

---

²¹⁰ SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis VI*, inv. č. 4, kart. 1, s. 94-95.

²¹¹ K. L. KLUSÁČEK, *Národopisná výstava*, s. XXXVIII.

²¹² Etnografické oddělení Národního muzea v Praze, inv.č. H4-NČ4600-Hračka – skupinka figurek – čtyři dívky v bílých šatech s dlouhými copy nesou na nosítkách sošku Panny Marie. Vše je zhotoveno částečně ze dřeva, částečně z chleba, pestře omalováno, brouky poškozeno. Obrazový sloupek odpadl, hlava je zničená, ruka jedné z postav je odlomená. Přibalena Panna Marie s Ježíškem v náručí, která se nasouvá na středovou část. Střední Čechy, Příbram, v = 21 c, š = 11 cm, 19. století. Uloženo v depozitáři.

²¹³ V. SMOLOVÁ a kol., *Příbram*, s. 481.

prozatím přebíral případné darované předměty pro připravované muzeum a shromažďoval je ve svém domě. Brzy získal Malý na svou stranu také představitele města, především Blažeje Mixu (1834-1915), příbramského radního a člena výboru městské spořitelny,²¹⁴ jehož zásluhou získalo muzeum stálou roční subvenci městské spořitelny.²¹⁵

Idea muzea zatím žila pouze v myslích příbramských představitelů obce, učitelů, členů osvětových spolků a některých dalších obyvatel města, rozvíjela se však dále a již nezanikla. První místnost byla muzeu propůjčena až roku 1897 v budově příbramské radnice. Tam Ladislav Malý instaloval do skříní zakoupených z peněz od městské spořitelny první sbírky, obsahující především mince, ale také písemné památky, obrazy, pečtidla atd. Některé památky zapůjčilo samo město.²¹⁶

V roce 1897 začal Ladislav Malý psát články o muzeu pro místní časopis *Horymír*.²¹⁷ Snažil se tak rozšířit povědomí o vznikajícím muzeu mezi řadové občany města, vysvětlit jim účel instituce a nabádal k zapůjčení, darování či prodeji vhodných předmětů. První z těchto článků se pokusil vytyčit působnost muzea – které bylo zřízeno městem, avšak jeho expozice měly vykreslovat celý příbramský region chápaný jako oblast, jež je ohraničená pohořím Brd na severu a západě a řekami Vlčavou (dnes Skalici) a Vltavou na jihu a východu, v tomto ohledu tedy mělo být muzeem krajinským. Větší měrou se měly exponáty týkat hornictví, neboť to bylo určujícím vlivem pro rozvoj tohoto regionu.²¹⁸ Jiný příspěvek poukazuje na výhody, jež by mělo spojení muzea s městským archivem a s knihovnou, která by obsahovala především knihy o příbramském regionu nebo od příbramských autorů.²¹⁹ Obojí se podařilo zrealizovat.

Roku 1897 však nastoupil Ladislav Malý jako řídící učitel nové školy ve Staré Huti u Dobříše, a tak se nemohl věnovat práci pro příbramské muzeum. Muzeum tak nadále vedl komitét jmenovaný městskou radou, přišlo ale o svého největšího příznivce a nejčinnějšího pracovníka. Přesto bylo krajinské muzeum otevřeno a zpřístupněno

---

²¹⁴ J. VELFL, *Příbram v průběhu staletí*, s. 78.

²¹⁵ SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis IV*, inv. č. 4, kart. 1, s. 100-102.

²¹⁶ TAMTÉŽ, *Životopis VI*, inv. č. 4, kart. 1, s. 168-170.

²¹⁷ V časopise *Horymír* bylo též zveřejněno provolání příbramské městské rady k založení městského muzea, viz příloha – Text č. 6.

²¹⁸ Ladislav MALÝ, *Muzeum v Příbrami*, *Horymír XXVII*, 1897, č. 7, s. 1.

²¹⁹ TÝŽ, *Muzeum v Příbrami*, *Horymír XXVII*, 1897, č. 25, s. 1.

veřejnosti dne 24. dubna 1906.²²⁰ O dva roky později bylo muzeum přesunuto do nové budovy Sokola, postavené roku 1903, a znovu otevřeno 28. června 1908. Nicméně tento úspěch neměl příliš dlouhého trvání, neboť sokolovnu musely sbírky roku 1921 opustit a byly přesunuty do nedaleké budovy sirotčince – některé předměty utrpěly během let, kdy o ně nikdo nepečoval, a další během stěhování. Další úspěšná éra přišla až po roce 1923, kdy byl Ladislav Malý penzionován, přestěhoval se zpět do Příbrami a vrátil se k započaté práci znovu jako kustod. Tehdy byly sbírky přesunuty do šesti sálů budovy městské spořitelny a v červnu 1925 byla zpřístupněna první stálá expozice o historii města a hornictví.²²¹

V roce 1929 navrhl Ladislav Malý v komitétu vydávání věstníku, jenž by přibližoval čtenářům působnost a sbírky muzea nebo přinášel odborné historické články. Návrh byl přijat a první číslo *Věstníku městského muzea v Příbrami* vyšlo 30. dubna 1929. Součástí *Věstníku* bývala inzerce, díky tomu byly náklady spojené s jeho vydáváním takřka nulové. *Věstník* vycházel dvakrát ročně, zpravidla v lednu a červenci, a to až do roku 1941, kdy byl cenzurou zastaven.

Dalším z důsledků německé okupace bylo uzavření muzeí roku 1944. Sbírký příbramského muzea byly sestěhovány z deseti místností do dvou, aby ustoupily vyživovacím kancelářím.²²² Po skončení války čekalo sbírky další stěhování, nejprve do budovy bývalé reálky, později do příbramské synagogy.²²³ Tato stěhování však už neprobíhala pod dozorem Ladislava Malého, neboť byl roku 1947 vyzván, aby předal správu muzea svému nástupci, úředníkovi Františku Bohumilu Frýbovi (1912-1959).²²⁴

Jak vyplývá z výše řečeného, největším problémem, s nímž se příbramské muzeum potýkalo, bylo to, že nemělo vlastní stálé prostory. Sbírký nejvíce trpěly relativně častým stěhováním, přičemž několikrát byly jen preventivně uloženy v naprosto nevyhovujících podmínkách. Tato skutečnost též odrazovala potenciální dárcé předmětů, kteří nechtěli, aby byly jejich dary v muzeu znehodnoceny. Muzejní odbor opakovaně žádal o schválení stavby a peněžitou pomoc městskou radu a městskou spořitelnu. Městská rada schválila stavbu budovy muzea v parku „Na Střelnici“, poblíž budovy sloužící místnímu spolku ostrostřelců, finanční situace obce však stavbu

---

²²⁰ SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis VIII*, inv. č. 5, kart. 1, s. 96.

²²¹ V. SMOLOVÁ a kol., Příbram, s. 481-482.

²²² SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis XV*, inv. č. 6, kart. 1, s. 91.

²²³ V. SMOLOVÁ a kol., Příbram, s. 482.

²²⁴ SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis XV*, inv. č. 6, kart. 1, s. 168.

nedovolovala a spořitelna příspěvek ve výši deset tisíc korun sice schválila, ale nakonec jej nevyplatila.

Největším bojovníkem za vlastní muzejní budovu byl František Frýba (1847-1922), dědeček výše zmíněného Františka Bohumila Frýby. Obhajoval potřebu výstavby vhodných prostor před městskou radou již roku 1907.²²⁵ Ve své žádosti zdůraznil fakt, že mají-li být sbírky účelně uspořádány a vystaveny tak, aby vykreslovaly specifika historického vývoje a podoby regionu, nesmí být uloženy v prostorách, které byly primárně určeny k jinému účelu. Zároveň upozornil na úpadek provázející od přelomu 19. a 20. století příbramské a březohorské doly, a tedy nutnost zachovat památku na dřívější rozmach a bohatství místního hornictví pro budoucí generace, dokud to jde. Frýba dokonce sám vypracoval plány budovy a zhotovil dřevěný model, který bez nároku na odměnu daroval muzeu. Ucházel se také o zvolení do ředitelství spořitelny, aby mohl více působit v záležitostech financování muzea, ale kvůli sporům, které jeho snahy vyvolaly, se vzdal svých funkcí a upustil od veřejné činnosti. Ke stavbě nové budovy nakonec vůbec nedošlo a muzeum ještě dlouhá léta sídlilo v zapůjčených či pronajatých prostorách.

Začátkem roku 1955 došlo k převodu muzea pod Okresní národní výbor v Příbrami a jeho přejmenování na Okresní vlastivědné muzeum. Následujícího roku odbor kultury rady ONV provedl prohlídku a inventarizaci sbírek, zatímně uložených v synagoze, a zjistil, že mnoho předmětů bylo nevhodným uložením zničeno. Proto znovu vyvstala otázka, kam sbírky přesunout. Roku 1957 bylo muzeum přeneseno do rekonstruovaného zámečku ve Vysoké u Příbrami,²²⁶ kde byla zpřístupněna dočasná expozice o dějinách Příbramska a také expozice o životě a díle Antonína Dvořáka.²²⁷

Další stěhování probíhala v 60. letech, nejprve roku 1963 do tzv. Kavkova domu v Pražské ulici, o rok později do sálu příbramského děkanství, roku 1965 do budovy restaurace „Na Příkopech“, kde byla instalována expozice k 20. výročí osvobození Československa, a koncem 60. let se sbírky přesunuly do příbramského Zámečku-Ernestina,²²⁸ kde setrvaly až do roku 1978.²²⁹ Mezitím ke dni 1. ledna 1968 přešla

---

²²⁵ SOKA Příbram, Archiv města Příbrami, *Městské muzeum a archiv*, inv. č. 575, kart. 31.

²²⁶ Zámek byl vybudován Dvořákovým švagrem Václavem Kounicem a Antonín Dvořák zde často pobýval a komponoval. Dnes je zámeček sídlem Památníku Antonína Dvořáka.

²²⁷ Hornické muzeum Příbram, *Dopis Odboru školství a kultury rady ONV Příbram radě MNV Příbram* ze dne 22. ledna 1957, nesign.

²²⁸ Zámeček-Ernestinum, bývalá arcibiskupská tvrz, je dodnes sídlem příbramské galerie a Muzea III. odboje.

správa muzea z ONV na Středočeský krajský národní výbor, muzeum tedy bylo přejmenováno na Oblastní muzeum v Příbrami.²³⁰ Tento stav však platil jen do roku 1971, kdy bylo muzeum převedeno zpět pod ONV.²³¹

Paralelně s městským muzeem vedeným Ladislavem Malým existovalo v Příbrami zhruba od poloviny 19. století podnikové muzeum rudných dolů, jež zahrnovalo rozsáhlou a cennou mineralogickou sbírku, historickou část knihovny a historicko-technickou expozici (tedy např. důlní techniku). Toto tzv. Hornické muzeum bylo mezi lety 1955-1956 převzato Národním technickým muzeem v Praze jako jedna z jeho poboček. Na financování a další podpoře vybudování odborné expozice se nadále podílely podniky Středočeské rudné doly Příbram a Jáchymovské doly Příbram a Ministerstvo hutí a rudných dolů.²³² Národní technické muzeum v Praze významně pomohlo k vybudování reprezentativní výstavy, načež Hornické muzeum přešlo roku 1963 pod správu Okresního vlastivědného muzea v Příbrami.²³³ Tím došlo ke spojení obou významných muzejních institucí a sbírek vlastivědných a hornických. Ředitelem již rozsáhlého muzea byl v 60. letech jmenován Otto Bartoň, vnuk Ladislava Malého.²³⁴

Nejvýznamnější pro muzeum byla 70. léta, kdy se v důsledku úpadku rudného hornictví začala připravovat likvidace příbramských rudných dolů. Počátkem roku 1974 byla jmenována komise pro zřízení Hornického muzea v přírodě při Odboru školství a kultury Městského národního výboru v Příbrami, která připravovala převzetí některých báňských objektů a vypracovala ideový záměr a konkrétní pracovní úkoly budoucího muzea. Vzhledem k charakteru doby mělo mít muzeum význam pro ideově politické vzdělávání. „*Poslání příštího Hornického muzea v přírodě bude mít značné ideové rozpětí a neomezí se jen na dokumentaci minulých společenských a výrobních etap. Svým ideově obsahovým zaměřením s využitím sbírek jako součásti národního*

---

²²⁹ V. SMOLOVÁ a kol., *Příbram*, s. 482.

²³⁰ Hornické muzeum Příbram, *Dopis Odboru školství a kultury Středočeského KNV Praha Odboru školství a kultury ONV Příbram* ze dne 11. prosince 1967, nesign.; TAMTĚŽ, *Organizační řád Oblastního muzea v Příbrami*, nesign.

²³¹ TAMTĚŽ, *Dohoda o delimitaci* ze dne 2. září 1971.

²³² TAMTĚŽ, *Návrh Národního technického muzea na zřízení pobočky v Příbrami* ze dne 21. ledna 1956, nesign.

²³³ Dalšími pobočkami Okresního vlastivědného muzea v té době již byly Památník Karla Čapka ve Strži u Dobříše a Památník Antonína Dvořáka ve Vysoké u Příbrami, viz Hornické muzeum Příbram, *Zpráva o činnosti Okresního vlastivědného muzea v Příbrami za rok 1964*, nesign.

²³⁴ Otto Bartoň (1927-1979) vystudoval vzhledem k německé okupaci v době svého mládí pouze lesnickou školu v Písku, ale jako ředitel příbramského muzea absolvoval dálkové studium etnografie na Filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze.

*dědictví bude přispívat k rozvoji dialektického myšlení a prohlubování vědeckého poznání vývoje města i okresu Příbram v marxisticko-leninském pojetí a přispívat tak ke zvyšování obecně kulturní úrovně obyvatel. Muzejní materiál vhodnou prezentací se tak stane účinným nástrojem státní kulturní politiky při utváření vědomí socialistického člověka. Za tímto účelem bude muzeum vytvářet ideově-politicky a ateisticky protiklad náboženské svatohorské tradici.*²³⁵

První expozice byly instalovány v budově cáchovny a šachetní budově dolu Ševčín (dříve císaře Františka Josefa) a v nedaleké hornické chalupě č. p. 105 ilustrující typickou hornickou domácnost v 19. a 20. století. Slavnostní zpřístupnění proběhlo roku 1978 při příležitosti konání XVII. ročníku mezinárodního symposia Hornická Příbram ve vědě a technice. Později byly připojeny další objekty, konkrétně v areálech dolů Vojtěch a Anna. Roku 2003 po zrušení okresních úřadů přešla správa Hornického muzea na Středočeský kraj. V roce 2014 byl soubor hornických památek na Březových Horách prohlášen národní kulturní památkou.²³⁶

Dnešní Hornické muzeum Příbram, které tedy navazuje na činnost dvou institucí – krajského vlastivědného muzea a podnikového hornického muzea – se pyšní rozsáhlými sbírkovými fondy a množstvím expozic různého charakteru. Jak název napovídá, hlavní část muzea se zaměřuje na dějiny hornictví na Příbramsku a zahrnuje především expozice vzniklé v 70. letech 20. století po ukončení těžby stříbrných rud. Březohorská část muzea je rozdělena do tří areálů – důl Ševčín, důl Vojtěch a důl Anna.

V areálu Ševčinského dolu je možné absolvovat prohlídku historické expozice zahrnující mimo jiné mineralogicko-geologické sbírky a výše zmíněnou hornickou chalupu, dále jízdu hornickým vláčkem po povrchové úzkokolejné dráze nebo prohlídku vodního kola z 19. století v podzemí blízkého dolu Drkolnov. Areál Anenského dolu nabízí jízdu důlním vláčkem podzemní štolou k dolu Prokop, nejhlubšímu v březohorském revíru (téměř 1600 m), prohlídku parního těžního stroje z roku 1914, který pracoval na dole Anna až do konce těžby roku 1978, procházku vodními štolami a komorami vodních štol, které byly podobně jako drkolnovské vodní kolo součástí rozsáhlého vodního systému, a náročnější podzemní trasu Jánský důl. Ve vojtěšském areálu se návštěvník dozvídá o světovém prvenství dosažení tisícimetrové hloubky

---

²³⁵ Hornické muzeum Příbram, *Účel a poslání Hornického muzea v přírodě v Příbrami*, nesign.

²³⁶ V. SMOLOVÁ a kol., *Příbram*, s. 482-483.

roku 1875 právě na dole Vojtěch a seznamuje se s dílem místních umělců malíře Karla Hojdena a sochaře Václava Šáry. Vojtěšský parní těžní stroj je starší než anenský, konkrétně z roku 1888. I zde je možné absolvovat krátkou procházku vodní štolou. V cáchovně dolu Vojtěch bývají instalovány dočasné tematické výstavy.

Kromě hornického březohorského areálu spravuje Hornické muzeum Příbram čtyři pobočky. *Památník Vojna Lešetice*, vzdálený asi 7 km od Příbrami, představuje dějiny uranového hornictví v oblasti a především podobu pracovního tábora, který zde vznikl po druhé světové válce, nejprve pro německé zajatce a později pro politické odpůrce komunistického režimu. Značně rozsáhlé je *Muzeum vesnických staveb středního Povltaví* ve Vysokém Chlumci asi 8 km od města Sedlčany, které zatím zpřístupnilo návštěvníkům sedmnáct obytných, hospodářských a technických objektů z období od poloviny 17. století do počátku 20. století transferovaných (výjimkou je replika kovárny z Počepic) z vesnic oblasti Sedlčanska, Voticka či Sedlecko-Prčicka. Expozice přibližují podobu domácností a hospodaření v tomto období. Skanzen zatím není kompletní, v budoucnu se počítá s výstavbou několika dalších objektů. Dvěma menšími pobočkami jsou *Muzeum Špýchar v Prostřední Lhotě*, situované do budovy barokního čtyřpodlažního špýcharu, které seznamuje s životem venkovského obyvatelstva v 19. a 20. století, ale také s archeologickými výzkumy, jež zmapovaly jednak nejstarší osídlení oblasti související s nalezišti zlata kolem Nového Knína, jednak nedaleké keltské opidum Hrazany, a *Muzeum zlata Nový Knín* podrobněji popisující dějiny a vývoj těžby zlata v této lokalitě.

Zatím posledním počinem Hornického muzea Příbram bylo odkoupení areálu bývalé uranové šachty Bytíz od státního podniku Diamo. Zde by v nejbližších letech měla vzniknout další pobočka přibližující návštěvníkům dějiny uranového hornictví na Příbramsku. Rekonstrukce areálu si vyžádá mnoho času a finančních prostředků, než bude vybudována odpovídající expozice.

Ve svém proslovu k 50. výročí městského muzea dne 6. prosince 1936 Ladislav Malý prohlásil: „*Říká se, že hospodář, pěstující stromek od jádra, z něhož vyrůstati má pláň, jež musí pak štěpováno býti roubem dobrého ovoce, nedočká se sladkých plodů práce své... Ale třebaže je si toho vědom, přece tak rád činí, už z lásky ke svým dětem, jež pak ovoce jeho práce vychutnávají. Nicméně je mnoho příkladů, že sám, již starý hospodář dočká se přece dobrého ovoce a těší se z práce své, vida, že nebyla*

*marnou.*²³⁷ Ladislav Malý se považoval za hospodáře, který se plodů své práce dočkal, po padesáti letech existence muzea viděl vcelku stabilní a prosperující podnik. Již víme, že ještě v dalších letech se muzeum potýkalo s problémy, sbírky nebyvaly vhodně uloženy a muzeum nemělo vlastní budovu s depozitáři a výstavními prostory. Přesto však se v pozdějších letech muzeum zdárně rozrůstalo a po spojení s podnikovým hornickým muzeem a pozdějším Hornickým muzeem v přírodě vznikla významná instituce dokumentující dějiny a vývoj příbramského regionu, jež byl formován právě pod vlivem několik set let trvající báňské činnosti. Je tedy možné konstatovat, že Ladislav Malý začal záslužnou a kvalitní prací, v níž pokračuje již několik generací jeho nástupců.

---

²³⁷ SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Hračky, různé, kreslení*, inv. č. 78, kart. 8, nestránkováno.

6. Penze a závěr života

Jak bylo výše naznačeno, po odchodu do penze roku 1923 se Ladislav Malý přestěhoval s manželkou Kamilou zpět do Příbrami, do nově postaveného domku č. p. 315 na východním okraji města, v Mánesově ulici.²³⁸

Penzionování však pro Ladislava Malého neznamenovalo odchod na odpočinek. V první řadě se vrátil k péči o muzeum, které před odchodem do Staré Huti opustil a nyní jej našel v zuboženém stavu. Sbírkou dal do pořádku, rozšířil je, zpřístupnil expozici veřejnosti a vydával *Věstník městského musea v Příbrami*.

Dále se věnoval literární činnosti, po roce 1923 vydal buď samostatně, nebo v některých časopisech mnoho povídek pro děti, fejetonů, cestopisných článků apod. Na sklonku života sepisoval především autobiografické práce, jednak pokračoval ve svém *Životopise*, a to až do roku 1952, pak také napsal množství kratších textů, jako třeba *Spisovatel*, *Z našeho života* a další.

Pokud mu to situace dovoľovala, stále cestoval, především v letech války ale vyjádřil lítost nad tím, že jeho cesty nejsou, co bývaly. „*Jaká to hubená náhražka za rozvinuté cesty po Evropě! A parníček vltavský proti obrům námořním – snad se již ani nedočkám rozvinutí cestovního programu, jak jsem si to i v čase penzijním předpokládal!*“²³⁹ Většinu cest podnikal za svými dětmi – syn Ladislav se oženil se Slovenkou Angelou Markovičovou, s níž se usadil v Nových Zámčích v Nitranském kraji, později v Žilině, a s počátkem druhé světové války se přestěhovali na Zbraslav. Dcera Marie, provdaná za Ottu Bartoně, bydlela se svou rodinou nejprve v obci Chouzavá, později ve Svaté Anně u Dobříše, za války se Bartoňovi přestěhovali na samotu Ježovka u Voznice a v roce 1949 obsadili přízemí domu Ladislava Malého, kterému stačil už jen jeden pokoj v patře, aby zde otci ve stáří vypomáhala. Marii a Ottovi se roku 1927 narodil syn Otto, s nímž Ladislav Malý později také podnikal mnoho výletů po okolí, do Prahy i na Slovensko.

Ladislav Malý nezanedbával ani spolkový život v Příbrami. Vstoupil do „Klubu penzistů“, pro nějž přednášel o nejrůznějších tématech a organizoval výlety a vycházky členů klubu. Z „Klubu československých turistů“²⁴⁰ vystoupil kvůli neshodám

²³⁸ SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Učitel*, inv. č. 14, kart. 2, nestránkováno.

²³⁹ TAMTÉŽ, *Životopis XV*, inv. č. 6, kart. 1, s. 119.

²⁴⁰ Klub vznikl a dodnes působí pod názvem „Klub českých turistů“, avšak mezi lety 1918-1938 byl přejmenován na „Klub československých turistů“.

s pražským vedením, přesto byl jako jeden z prvních členů a jednatel příbramského odboru klubu pozván a zúčastnil se oslav čtyřicátého výročí odboru.²⁴¹ V roce 1928 byl zvolen do komise pro postavení pomníku Antonína Dvořáka, jenž byl odhalen v květnu 1929 na Dvořákově nábřeží mezi Horní a Dolní oborou v Příbrami.²⁴² Roku 1928 stál také Ladislav Malý u zrodu již jmenovaného místního učitelského časopisu *Od stříbrných hor*, do nějž také sám často přispíval.²⁴³

Každodenní život penzisty narušoval zdravotní stav manželky Kamily. Choroba, která ji trápila od mládí, neodezněla ani v pokročilejším věku. Kamila Malá se jezdila zotavovat do lázní v Poděbradech, kde každoročně trávila celý jeden měsíc. Nicméně poté, co ji srazil nedbalý cyklista, se Kamilin celkový stav stále zhoršoval. Poslední dny svého života prožila v bolestech a často zvracela. Zemřela v poledne 30. dubna 1934.²⁴⁴ Rodinný dům Malých tak přišel o svou hospodyní a pro samotného Ladislava Malého byl příliš velký. Rozhodl se proto obývat pouze vrchní patro a přízemí pronajímat. Po smrti manželky trávil Ladislav Malý ještě více času u svých dětí, častěji, ale jen na pár dní navštěvoval svou dceru Marii, která žila nedaleko, u syna Ladislava na Slovensku strávil několikrát celou zimu nebo léto.

Ve druhé polovině 30. let Ladislav Malý pozorně a s napětím sledoval politický vývoj v Evropě. Roku 1935 během návštěvy u syna Ladislava v Žilině přihlížel vojenské přehlídce a poznamenal si: „*Byli jsme se podívatí na náměstí a celou půlhodinu trvalo, než takřka nekonečné proudy vojska a děl přešly a přejely. [...] V té chvíli zdálo se nám divákům, že přece naše republika nemusí se o svůj osud obávat, když má takové vojsko a k tomu v takovém stavu.*“²⁴⁵ Později stručně zaznamenal události let 1938 a 1939 – nepokoje v pohraničí, „zradu dosavadních spojenců Anglie a Francie“ a odstoupení některých území Německu, ale také zabránění některých oblastí Polskem a Maďarskem. Především zachytil obavy z hrozící války: „*Vedle u Zelenků kopali kryt na zahradě. Já jsem se s tím nedělal, protože myslil jsem, že takový kryt by stejně neobstál a my můžeme schovati se v nejhorším případě ve sklepě – v prádelně.*

²⁴¹ SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis XIII*, inv. č. 6, kart. 1, s. 84-85.

²⁴² TAMTÉŽ, s. 68, 83.

²⁴³ TAMTÉŽ, s. 65-66.

²⁴⁴ TAMTÉŽ, s. 174-179.

²⁴⁵ SOKA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis XIV*, inv. č. 6, kart. 1, s. 63.

*Ale koupil jsem si aspoň masku protiplynovou za 90 Kč. Napětí bylo ohromné a lidé se opatřovali velkými zásobami potravin, jak ostatně na plakátech se nařizovalo. Nu, také jsem si něco koupil, mouku, cukr, rýži a něco vařiva asi za 180 Kč.*²⁴⁶ Nepochopitelné bylo pro Ladislava Malého, zastávce a propagátora česko-slovenské vzájemnosti v dobách první republiky, také odtržení Slovenska: „*V době té Osud s námi divně zahrál: dne 14. března – Slovensko – jež dosud s námi žilo v pořádku a jemuž jsme věnovali bratrské srdce i práci rukou – odtrhlo se náhle od nás, že chce žít samostatně.*“²⁴⁷ V důsledku odtržení Slovenska se Ladislav Malý ml. přestěhoval se svou ženou Angelou do Čech, konkrétně na Zbraslav.

Když válka vypukla, sledoval Ladislav Malý, pokud to šlo, její průběh, pohyby vojsk a obsazování strategických bodů a měst. Represe proti demonstujícímu studentstvu v Protektorátu v listopadu roku 1939 zasáhly i Příbram, zdejší Vysoká škola báňská byla uzavřena spolu s dalšími českými vysokými školami. Roku 1942 došlo k odstranění zvonů kostela sv. Jakuba v Příbrami pro vojenské potřeby, Svatá Hora nad Příbramí, kde byly instalovány nové zvony několik let před válkou, se z povinnosti vyplatila vysokou částkou.²⁴⁸ Zcela jasný byl názor Ladislava Malého na atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha v roce 1942, čin označil za nerozvážný vzhledem k důsledkům, jež následovaly – zatýkání, popravy a zničení obcí Lidice a Ležáky.

Poslední dny války na Příbramsku popsal Ladislav Malý stručně, ale den po dni, takže se mu podařilo vykreslit zmatky, které hlavně v květnových dnech roku 1945 nastaly. Následující ukázka popisuje z větší části dny, které Malý trávil u své dcery na samotě Ježovka u Voznice.

„Nastala rušná doba.

Dne 14. února nálet na Prahu, při němž shořely Emauzy a rovněž 25. března nálet na pražské továrny. Dne 12. dubna zemřel Roosevelt.

U nás začali bojovatí ‚partyzáni‘, a tak 24. [dubna] došlo k velké řeži u Konětop, jež byly od Němců vypáleny, a 29. IV. byl ohromný masakr u Milína, kde zhylnul Miroslav, bratrův syn.

---

²⁴⁶ Tato ukázka popisuje události ze září roku 1938. SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., Životopis XV, inv. č. 6, kart. 1, s. 59.

²⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 66.

²⁴⁸ TAMTÉŽ, s. 123.

V sobotu 5. května slyšíme v rozhlase volání o pomoc – hlasatel prosí stále o pomoc proti Němcům, kteří naň se dobývají – a vtom tu zpráva, že německá III. říše – Grossdeutschland bezpodmínečně kapitulovala. Všude se objevují naše prapory a děvčata Kordulovic připínají nám české odznaky. Nastupuje česká vláda.

Ještě ze Zbraslavi a Berouna volání o pomoc, obě města byla by měla osud Lidic – měla býti vyvražděna a vypálena – avšak vtom objevily se ruské tanky a Němci prchali anebo se vzdávali.

V neděli 6. V. nabádá rozhlas ke klidu.

V pondělí 7. V. smutné ráno, neví se co je, ale odpoledne sjednáno příměří s Německem ve Flensburku.

V úterý 8. května smutná zpráva: ‚Praha hoří‘ – vypukla revoluce, stavěny barikády a Němci zuřivě ji bombardují. Vyhořela staroslavná radnice!

Ve středu 9. května vyhlášen Den svobody.

Němci kvapem ujíždějí k jihu do zajetí a rozhlas už je náš. Večer hraje se už v Praze ‚Prodaná [nevěsta]‘.

Ještě však v noci vnikli do Ježovky němečtí vojáci a ráno prohlásil jejich důstojník: ‚Das werden Sie nicht bereuen.‘

Ve čtvrtek 10. V. v noci i ráno stálý rachot tanků a vozidel německých, prchajících od Prahy k Písku – do zajetí. Jeden proud šel podle fořtovny celé dvě hodiny – tedy dlouhý 8 km.

V pátek 11. V. už od rána řinčí kolem samé ruské tanky, jedou ke frontě na jih a ptají se na ‚München‘ a kde jsou Germáni; voláme do ochraptění ‚Zdravstvujte!‘

V sobotu 12. V. nové proudy lidu do zajetí pěšky a ve vozech – k severu. K večeru ohromné proudy kavalerie ruské; jedou ku Příbrami. Kolem zase proudy vystěhovalců – tisíce vedené několika vojáky.

V neděli 13. V. nové proudy Němců, Maďarů, Rumunů i Jugoslávců ku Praze, celé řady po třech i bez dozorců. Také ženou kolem naše Němce a kolaboranty a zrádce z Příbrami. Na Ježovku v noci přišli dva ruští důstojníci. Ve dvě hodiny výstřel u myslivny.

Pondělí 14. V. Proti zahradě leží mrtvý Němec – v noci od ruského důstojníka zastřelený, že svítil si do pokoje. Ráno v kuchyni plno Rusů a pochutnávají si na špeku mazaném máslem. Musil jsem si připítí jejich vodky. Noví příchozí násilím berou si vejce a chléb.

Úterý 15. V. Po klidnější noci zase časté návštěvy Rusů; stále něco chtějí. Mařenka spadla z kola a potloukla se.

Středa 16. V. Za noci u Boušků ve Voznici veliká spoušť – okna vytlučena a jen čtyři mrtví – jako na frontě. Kolem spousty všemožných povozů. Večer přihlašování občanů ve vsi bydlících – v Praze slavný vjezd prezidenta Beneše.

Čtvrtek 17. V. Nový tah vystěhovalců. Láda psal o běsnění Němců na Zbraslavi.

Pátek 18. V. Po velkém suchu dostavila se velká bouře – Ottoušek²⁴⁹ jde s kamarády pásti voly došlé Rusům ze Slovenska!

Sobota 19. V. Bouře a průtrž mračen.

Neděle 20. V. Hod boží svatodušní – jakoby svátky nebyly.

Pondělí 21. V. Opět proudy vystěhovalců a zajatců – plný vůz malých dětí. Šeredovic píší, abych jel domů, ale jak? Stojí tu tank ruský, chtějí mne vzít do Příbrami, ale nemají benzín.

Úterý 22. V. Benzín ještě nedošel, tak jdu do Příbrami pěšky. Kousek cesty od Dobříše k Sychrovu svezlo mne ruské nákladní auto. V Kotenčicích odpočívám u Anči Beranové, jež hostila mne lívanci. Od Občova do Příbrami svezl mne ruský důstojník, velitel posádky v Bohutíně. Doma čeká mne překvapení: dole čtrnáct vojáků a v mém pokoji ženský důstojník: tovaryš Naděžda Pavlovna Malaščina se svým amantem. Nechal jsem jim pokoj a sám spal na půdě na improvizovaném loži. Naděžda někdy vařila a byl jsem pohoštěn; naučila mne ruskou vojenskou píseň ‚Ogoněk‘, kterou upravil jsem si pro klavír. Rusové v našem domku ubytování odjeli 7. června, tovaryš Naděžda Pavlovna prý už domů do Moskvy.²⁵⁰

V září roku 1947 se Ladislav Malý zúčastnil II. sjezdu rodáků, přátel a příznivců obce Staré Huti, který se konal při příležitosti 50. výročí trvání školy a odhalení pamětní desky obětem druhé světové války. Malému byl na slavnosti předán diplom okresní osvětové rady v Příbrami a uděleno čestné občanství ve Staré Huti za zásluhy o kulturní povznesení obce v době jeho působení na místní škole.²⁵¹

Stálý zájem o politickou situaci v Československu dokládají poznámky v *Životopise* z roku 1948 týkající se komunistického únorového převratu, sebevraždy ministra Jana

---

²⁴⁹ Otta Bartoň mladší, vnuk Ladislava Malého.

²⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 142-149.

²⁵¹ TAMTÉŽ, s. 171-173.

Masaryka a odstoupení prezidenta Edvarda Beneše.²⁵² Rozsáhlejší komentář k těmto událostem už však Ladislav Malý nepřipojil, nemůžeme si být tedy jisti jeho názorem na počínání představitelů komunistické strany. Malý vyjádřil pouze překvapení nad smrtí Jana Masaryka, protože stejně jako mnoho dalších nevěřil, že by byl zrovna oblíbený ministr schopen sebevraždy.

Poslední poznámky v *Životopise* Ladislava Malého působí vcelku pozitivně – i v dobách druhé světové války psal často o své práci, cestách, rodině apod. Válečné události jistě těžce prožíval, vlastencem byl za německé okupace stejně jako za časů Rakouska-Uherska. Ve svých zápiscích se však soustředil především na svůj vlastní život a svou činnost. Také se v pozdním věku těšil relativně dobrému zdraví (pomineme-li zhoršující se zrak a sluch) a jasně myslí, takže byl dlouho aktivním a dostatečně samostatným, nezávislým na ostatních. Potomci ho často navštěvovali, stejně jako přátelé a známí, proto nebyl osamělý.

Úplně poslední poznámka v *Životopisu* však nijak optimistická není a zřejmě odráží pocity člověka, který za svůj život prožil vzestupy i pády země a národa, jichž byl součástí – narodil se v době nadvlády Rakouska nad českými zeměmi, prožil první světovou válku a vznik samostatného československého státu, stejně tak jeho rozpad a německou okupaci, znovusjednocení Československa a následně komunistický převrat – je však otázkou, do jaké míry se k němu dostávaly informace o dění mezi lety 1948 a 1956, kdy zemřel, a nakolik si uvědomoval nebezpečí, které komunistická strana představovala. Poslední zápis, jež Ladislav Malý ve svém životě učinil, vykresluje pocit nejistoty autora nad osudem lidstva, pramenící z těchto drtivých událostí let 1914-1948.

*„V březnu [1952] dopsal jsem povídku Zhoubu lidstva, v níž líčím, jak to může dopadnout s lidstvem, jestliže se neumoudří, a tak spěje ke konci válkou, morem až do posledního páru, kteří by jako Adam a Eva mohli zploditi nové lepší lidstvo, ale sami také podlehnou vražedné vášni a sebe zničí.“*²⁵³

---

²⁵² TAMTÉŽ, s. 175-177.

²⁵³ TAMTÉŽ, s. 201. Osud a konkrétní podoba povídky bohužel nejsou známy.

Závěr

Ačkoli byl Ladislav Malý osobností velmi zajímavou a pro kulturní a osvětové dění v Příbrami a okolí také významnou, není osobností příliš známou ani v regionu, natož za jeho hranicemi. Tato diplomová práce je vlastně prvním pokusem o obsáhlejší zpracování biografie Ladislava Malého a přiblížení jeho činnosti.

Mnohé zájmy a názory Ladislava Malého se formovaly již v jeho dětství a mládí, nejvíce pod vlivem otce Šebestiána Malého. Přestože Šebestián zemřel v pouhých čtyřiačtyřiceti letech, ve smýšlení mladého Ladislava zanechal hlubokou stopu. Vstúpil mu především lásku k vlasti a její historii, stejně tak úctu k rodině a předkům, ale také ho naučil pilně pracovat a vážit si práce druhých. Ladislav Malý pochopil význam pedagogické činnosti svého otce, tedy že je nutné tyto hodnoty předávat dalším generacím, a to bylo jedním z důvodů, proč se také rozhodl pro učitelskou profesi, i když věděl o jejích mnohých úskalích.

Práci se školními dětmi bral Ladislav Malý velmi vážně, neskončil u pouhého absolvování učitelského ústavu a nespokojil se s touto základní dosaženou úrovní, ale rozvíjel své znalosti a zkušenosti celý život, hledal nové podněty pro svou práci, pokoušel se inspirovat své kolegy a snažil se předat dětem i to, co se nevešlo do vyučovacích hodin, alespoň jinou cestou, např. ve svých povídkách, divadelních hrách nebo na školních výletech. Při výuce kladl důraz na propojení praxe s teorií, aby žáci látce lépe porozuměli, tím si ji lépe zapamatovali a také aby ji mohli ve svém životě využít – tzn., že organizoval školní výlety, kde se děti seznámily s konkrétními památkami, krajinou a přírodou, ve Staré Huti vybudoval bohatou školní zahradu s mnoha druhy keřů a stromů, choval zástupce některých zajímavých živočišných druhů, předváděl fyzikální pokusy a v hodinách německého jazyka učil děti běžnému rozhovoru.

Se snahou rozvíjet sebe sama a následně předávat znalosti ostatním souvisí i další obory činnosti Ladislava Malého. Často a rád cestoval – své cesty dopředu pečlivě plánoval, aby žádné zajímavé místo neopomněl a aby toho zhlédl co nejvíce, zároveň se setkával s lidmi a mluvil s nimi, všímal si regionálních zvláštností, kultury, architektury, lidových obyčejů, mluvy aj. Procestoval svůj domovský region, tedy Příbramsko a Dobříšsko, stejně jako vzdálenější české, slovenské i rakouské regiony

a navštívil také kraje o něco vzdálenější geograficky i kulturně, mezi nimi Německo, Francii či dnešní Chorvatsko. Sledoval rozdíly mezi regiony a národy, srovnával některé aspekty a přemýšlel, v čem by se národy od sebe mohly navzájem učit. Po návratu z cesty zpravidla sepsal cestopis popisující mnohé detaily z cesty a zachycující tak situaci ve společnosti, podobu měst, lidové zvyky a další.

Příbramskému a dobříšskému regionu věnoval Ladislav Malý několik vlastivědných prací, v nichž popsal charakteristiky a specifika oblasti z pohledu geografického, přírodovědného, historického, kulturního i turistického. Literární činnost Malého se však neomezovala na regionální průvodce, ale zaměřovala se převážně na dětské čtenáře. Vydal množství pohádek a povídek s nejrůznějšími náměty – od líčení o přírodě a živočiších, přes vyprávění o pohádkových bytostech, jako jsou čerti, vodníci a další, po vědecko-fantastické příběhy odrážející zájem o rozvoj věd a techniky. Pokusil se odhadnout vývoj lidstva a sepsal příběhy odehrávající se v budoucnosti, v jiných povídkách ale přiblížil život lidí v minulosti, převyprávěl třeba některé příbramské a české pověsti. Z rozmanitosti témat, kterým se Ladislav Malý věnoval, je zřejmé, že si byl vědom vývoje a neustálé přeměny společnosti a toho, že je třeba studovat minulost a nezapomenout na ni, nicméně že lidstvo nemůže stagnovat na zdánlivě dobrém stupni, ale musí se dále rozvíjet a zlepšovat své možnosti, snažit se zvýšit životní úroveň nebo pracovat na mezinárodních a mezilidských vztazích. Ladislav Malý byl zastáncem pokroku – v tom smyslu, aby pokrok sloužil lidstvu k lepšímu poznání světa a vzdělávání, k respektu a toleranci druhých a k prožitkům, které může aktivní život přinášet.

Ladislav Malý napsal též množství článků pro časopisy různého zaměření. Část z nich byla opět určena mládeži, buď se jednalo o krátké povídky podobných námětů jako v případě samostatně vydaných tisků, nebo šlo o rady jak rozvíjet některé své záliby a dovednosti. Podobná témata článků byla pro dospělé čtenáře, jednak psal články zábavné (povídky, fejetony), jednak články poučné a popularizační (cestopisné, o příbramském muzeu, o pedagogické práci aj.).

Další zajímavou činností Ladislava Malého byla činnost sbírkotvorná. Už jako dítě začal sbírat, co mu přišlo pod ruku, nerosty, brouky, semena rostlin, ale také knihy, obrazy a další předměty. Vytvořil obsáhlou sbírku, kterou později využíval během své pedagogické práce, a část pak předal příbramskému muzeu, jež pomohl založit a uvést v život. Příbramské městské muzeum se zpočátku potýkalo s mnoha problémy, jednak

s nedostatečným financováním a také s tím, že nemělo vlastní prostory vhodné pro uložení a vystavení exponátů. Ladislav Malý věnoval péči o muzeum především léta, kdy už byl v penzi, a pomohl zajistit, aby městští představitelé i obyvatelé přijali myšlenku rozvoje a zachování muzea za svou, dokázal získat na delší čas prostory v budově městské spořitelny a připravil a zpřístupnil první stálou expozici. Tyto snahy jsou také odrazem zájmu Malého o dějiny regionu, v němž žil, a jejich zachování pro budoucí generace, aby lidé nezapomněli, odkud pocházejí, a netápali, kam mají dále směřovat.

Zhodnocení osobnosti Ladislava Malého je obtížné, zvláště vycházíme-li převážně ze studia jeho vlastních rukopisů. Taková už je práce s osobními prameny – některé události mohou být mírně zkresleny nebo vyličeny tak, aby pisatel vystupoval v lepším světle. K takovému posunu mohlo dojít třeba v textech, kde Ladislav Malý popsal své spory s místní školní radou ve Staré Huti. Ani ze zápisů místní školní rady jednoznačně nepoznáme, jaká byla příčina či záminka sporů a kdo byl tzv. v právu, navíc i se znalostí dalších skutečností bychom se zřejmě přiklonili na jednu či druhou stranu zcela subjektivně. Nicméně rozsáhlou činnost Malého můžeme bez pochybností ocenit, neboť o ní vypovídá už jen množství zápisů a poznámek z různých oborů, které za svůj život vytvořil, medailonky v dobových periodikách a drobnějších encyklopediích, jež mu byly věnovány, a plody jeho práce, které jsou viditelné dodnes.

Abychom mohli odpovědět na otázku formulovanou v Úvodu, totiž byl-li Malý výjimečný pouze rozsahem svědectví, nebo i svým působením v mnoha oborech, je vhodné srovnání činnosti Ladislava Malého s jinými učiteli stejného období. Narazíme ovšem na jistý problém v charakteristice učitelstva jako celku. Máme sice k dispozici autobiografické práce učitelů, avšak musíme si uvědomit, že je to jen část z většího celku. Pokud učitel sepsal paměti či životopis, můžeme předpokládat, že i mezi učiteli patřil mezi elitu – byl si vědom svých kvalit a jednoduše věděl, že má o čem psát. Otázkou zůstává, zda stejných nebo podobných kvalit dosahovali i učitelé, kteří o sobě takové svědectví nezanechali. Pak se musíme spolehnout na informace z jiných zdrojů, ať už ze školních kronik, zápisů učitelských spolků, školních rad apod.

Obecně můžeme říci, že většina učitelů byla velmi aktivní. Škola a učitelé bývali na přelomu 19. a 20. století spojováni se snahami rodičů se moderního českého národa o prosazení pod nadvládou rakousko-uherské monarchie. Zejména po vydání Říjnového

diplomu roku 1860 a ukončení absolutismu vznikalo množství učitelských spolků a organizací,²⁵⁴ které dlouhá léta usilovaly o zvýšení učitelských platů, což jim bylo často vytýkáno, nešlo však o cíl jako spíše o prostředek k vytvoření podmínek pro plnění dalších úkolů – učitelé stále více obraceli pozornost na otázky obecného společenského významu. Hlavním zájmem učitelských organizací bylo vytyčení školského a kulturního programu, řešení sociálního, právního i společenského postavení učitelů, sjednocení slovanských učitelských organizací a budování slovanské sounáležitosti. Platformou umožňující předávat nové podněty a informace a poskytující prostor pro diskuzi bylo množství učitelských časopisů.²⁵⁵

V tomto ohledu Ladislav Malý zcela zapadá do obrazu českého učitelstva na přelomu 19. a 20. století. Aktivně se účastnil spolkového života, byl vlastencem, který se snažil vést k vlastenectví i své žáky a působit na děti i dospělé také mimo školu, a ve svém volném čase se dále vzdělával. Čím je však Malý dokonce mezi učiteli výjimečný, je množství oborů, o něž se zajímal. V této práci je uvedena jen část jeho zájmů a činností, byť ta podstatná a zaujímavější většinu místa v jeho životě. Pokud si však čtenář prohlédne bibliografii Ladislava Malého v příloze, sezná, že si Malý vytvářel poznámky o mnoha tématech a že téměř neexistuje obor, o který by se nezajímal.

Tato diplomová práce je alespoň prvotním nahlédnutím do života Ladislava Malého, osobnosti, která je nesmazatelně zapsána v dějinách Příbrami a Staré Huti, není však zapsána v povědomí obyvatel těchto obcí ani většiny historiků. Práce Malého by si zasloužila hlubší studium ohlasů a srovnání s prací dalších podobných osobností, doufejme tedy, že se toho dočká a že se Ladislav Malý zařadí do pomyslné síně slávy mezi jemu podobné, kteří se těší většímu zájmu ze strany badatelů.

---

²⁵⁴ Často vznikaly jednoty s názvem „Budeč“, příkladem budiž právě „Učitelská jednota Budeč“ v Příbrami, jejímž členem byl i Ladislav Malý.

²⁵⁵ O. KODEDOVÁ – Z. UHEREK, *Kapitoly z dějin českého učitelstva*, s. 9-40.

Seznam použité literatury a pramenů

Archivní prameny

Fondy Státního okresního archivu Příbram

Písemná pozůstalost Ladislava Malého

Státní učitelský ústav Příbram

ZŠ Stará Huť

Archiv města Příbram

Archiv Hornického muzea Příbram

Literatura

Michael BOROVIČKA – Jiří KAŠE – Jan P. KUČERA – Pavel BĚLINA, *Velké dějiny zemí Koruny české XIIIa-XIIIb*, Praha-Litomyšl 2012-2013.

Stanislav BROUČEK – Jan PARGAČ – Ludmila SOCHOROVÁ – Irena ŠTĚPÁNOVÁ, *Mýtus českého národa aneb Národopisná výstava československá 1895*, Praha 1996.

Jan ČÁKA, *Kráčím starou Příbramí*, Příbram 1998.

Jana ČERMÁKOVÁ, *Život a dílo Ladislava Malého, zakladatele muzea*, Vlastivědný sborník Podbrdská 30, 1986, s. 29- 34.

Růžena ČERNÁ, *Příbramský časopis Horymír v období 1871 – 1891*, Praha 2009 (diplomová práce).

Barbora ČERNOTÍKOVÁ, *Paměti Ladislava Malého*, Příbram 2015, s. 23-26 (bakalářská práce).

Břetislav DITRYCH, *Báječní muži na létajících strojích*, Praha 2003.

Daniel DOLEŽAL, *Ladislav Malý (17. 3. 1862 – 5. 3. 1956)*, Podbrdsko XIII, 2006, s. 262-263.

Jan GEBHART – Jan KUKLÍK, *Velké dějiny zemí Koruny české XVa-XVb*, Praha-Litomyšl 2006-2007.

Jack GOODY, *Proměny rodiny v evropské historii*, Praha 2006.

Eva HOFFMANNOVÁ, *Karel Slavoj Amerling*, Praha 1982.

Josef HRABÁK, *Průvodce po Příbrami a okolí, hlavně též po příbramských dolech*, Příbram 1893.

Anežka JIRÁKOVÁ, *Cestovatelství Josefa Colloredo-Mannsfelda (1866-1957)*, Praha 2013 (diplomová práce).

Petr KADLEC, *Dobříš v proměnách*, Dobříš 2010.

Pavel KLADIVA – Aleš ZÁŘICKÝ (edd.), *Město a městská společnost v procesu modernizace 1740-1918*, Ostrava 2009.

Antonín KLIMEK, *Velké dějiny zemí Koruny české XIII-XIV*, Praha-Litomyšl 2000-2002.

Karel Ladislav KLUSÁČEK, *Národopisná výstava československá v Praze 1895*, Praha 1897.

Oldřiška KODEDOVÁ – Zdeněk UHEREK, *Kapitoly z dějin českého učitelstva*, Přerov 1972.

Božena KOPIČKOVÁ – Stanislav POLÁK (edd.), *Privilegia města Příbramě*, Vlastivědný sborník Podbrdsko 11/12, 1977.

Rastislav KORENÝ, *Sto padesát let od narození Ladislava Malého*, Podbrdsko XIX, 2012, s. 288-289.

Marie KOŽÁTKOVÁ, *Cesta životem Václava Dlouhého, učitele, písmáka a dobrého člověka*, Praha 1948.

Adolf KOŽÍŠEK, *Kytice vzpomínek řídicího učitele*, Kladno 2011.

Benigna von KRUSENSTJERN, *Was sind Selbstzeugnisse? Begriffskritische und quellenkundliche Überlegungen anhand von Beispielen aus dem 17. Jahrhundert*, Historische Anthropologie 2, 1994, s. 462-471.

Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI*, Praha 2004.

Milena LENDEROVÁ – Tomáš JIRÁNEK – Marie MACKOVÁ, *Z dějin české každodennosti*, Praha 2013.

Věra LINHARTOVÁ, *Rodinná kronika Františka Kyselky aneb Paměti z minulých století (1859-1949)*, Brno 2013.

Jiří MAJER, *Koncepce a příprava hornického skanzenu na Březových Horách*, in: Sborník přednášek a referátů semináře k problematice asanace likvidovaného historického revíru a vybudování Hornického skanzenu na Březových Horách, Příbram-Praha 1973, s. 21-35.

Ladislav MALÝ, *Hračky dětí československých*, Praha 1895.

TÝŽ, *Vzhůru na cesty!*, Praha 1897.

TÝŽ, *Vycházky a výlety po okolí příbramském*, Příbram 1897.

TÝŽ, *Ukazatel k 10 ročníkům Časopisu turistů (1888-1898)*, Praha 1899.

TÝŽ, *Ukazatel k 20 ročníkům Časopisu turistů (1888-1908)*, Praha 1909.

TÝŽ, *Ukazatel k 25 ročníkům Časopisu turistů (1888-1913)*, Praha 1914.

TÝŽ, *Ukazatel k 30 ročníkům Časopisu turistů (1888-1918)*, Praha 1919.

TÝŽ, *Nový průvodce po Příbrami a okolí*, Příbram 1911.

TÝŽ, *Průvodce po Dobříši a okolí*, Dobříš 1911.

TÝŽ, *Z ovzduší Adrie*, Velké Meziříčí 1912.

TÝŽ, *Poklad víly Vltavy*, Dobříš 1918.

TÝŽ, *Československý všeučitel I-VIII*, Praha 1927-1929.

TÝŽ, *Nový průvodce po Dobříši a okolí*, Dobříš 1928.

TÝŽ, *Příbramsko a Dobříšsko*, Příbram 1930.

TÝŽ, *Dobříšské obrázky*, Příbram 1937.

TÝŽ, *Příbramské obrázky*, Příbram 1940.

TÝŽ, *V tajemné tůni vil*, Příbram 1940.

TÝŽ, *Ponorkou a aeroplánem*, Příbram 1941.

TÝŽ, *Památník obce Stará Huť u Dobříše*, Stará Huť 1947.

Zdenka MARŠÍKOVÁ, *Těžko jest slavíku. Monografie básníka Jablonského*, Jindřichův Hradec 2012.

Hana PÁTKOVÁ, *Pan učitel mezi Němci*, in: Petr Kopička (ed.), *Fontes ipsi sitiunt*. Sborník prací k sedmdesátinám archiváře a historika Eduarda Mikuška, Praha 2016, s. 213-227.

Vladimír PLEŠINGER, *Na střeše Afriky – Habeší za války, Etiopií v míru*, Brno 2011.

Stanislav POLÁK, *Vývoj městské správy v Příbrami do roku 1850*, Vlastivědný sborník Podbrdská 1, 1966, s. 35-73.

František PRAŽÁK, *Půl století*, Praha 1946

Robert SAK, *Rieger. Příběh Čecha devatenáctého věku*, Semily 1993.

Harald SALFELLNER, *Španělská chřipka. Příběh pandemie z roku 1918*, Praha 2017.

Winfried SCHULZE (ed.), *Ego-Dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte*, Berlin 1996.

Milena SECKÁ, *Vojta Náprstek: vlastenec, sběratel, mecenáš*, Praha 2011.

TÁŽ, *Americký klub dam. Krůček k ženské vzdělanosti*, Praha 2013.

Věra SMOLOVÁ a kol., *Příbram*, Praha 2016.

Miroslav SOMR a kol., *Dějiny školství a pedagogiky*, Praha 1987.

Jiří ŠPÉT, *Přehled vývoje českého muzejnictví I (do roku 1945)*, Brno 2003.

Jan ŠTEMBERK, *Fenomén cestovního ruchu*, Pelhřimov 2009.

Ivan ŠTOVÍČEK, *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.-20. století pro potřeby historiografie*, Praha 2002.

Václav TRANTINA, *Josef Theurer, první rektor Vysoké školy báňské v Příbrami*, in: Hornická Příbram ve vědě a technice, Příbram 2009.

Kristýna ULMANOVÁ, *Cestování před sto lety aneb Všude dobře, doma nejlépe*, Praha 2011.

Josef VELFL, *Příbram v průběhu staletí*, Příbram 1998.

Týž, *Zmizelé Čechy. Příbram*, Praha 2010.

TÝŽ, *Školní rok v Hornickém muzeu Příbram*, in: Jana Bukačová – Anna Komárková (edd.), *Muzeum a změna IV. Sborník příspěvků z mezinárodní muzeologické konference*, Praha 2014, s. 151-159.

TÝŽ, *130 let příbramského muzea*, Podbrdsko XXIII, 2016, s. 111-133.

Milan VOJÁČEK, *František Ladislav Rieger a velkostatek Maleč*, Praha 2013.

Československý hudební slovník osob a institucí I, Praha 1963.

Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, Praha 1888-1909.

Periodika

Čas XXXII, 1922, č. 199.

Horymír XXVII, 1897, č. 5; *Horymír LV*, 1925, č. 37.

Národní listy XXXIV, 1894, č. 19.

Od stříbrných hor XIV, 1947, č. 6.

Prameny a studie LVI, 2015.

Příbramský buben I, 1885, č. 1.

Světobzor XXVII, 1893, č. 22.

Věstník městského musea v Příbrami, 1929-1940, č. 1-24.

Seznam příloh

- Obrázek č. 1 – Ladislav Malý před rokem 1897
- Obrázek č. 2 – Ladislav Malý roku 1935
- Obrázek č. 3 – Šebestián Malý, otec Ladislava Malého
- Obrázek č. 4 – Jana Malá, rozená Housková, matka Ladislava Malého
- Obrázek č. 5 – Ladislav Malý s rodinou, rok 1902
- Obrázek č. 6 – Ladislav Malý se svými žáky na Březových Horách, rok 1896
- Obrázek č. 7 – Obecná škola ve Staré Huti
- Obrázek č. 8 – Učitel Alois Staněk a řídící Ladislav Malý na výstavě žakovských prací ve škole ve Staré Huti, rok 1920
- Obrázek č. 9 – Osazenstvo americké kuchyně při škole ve Staré Huti
- Obrázek č. 10 – Ukázka z rukopisu *Sněm hmyzu*
- Obrázek č. 11 – Ilustrace hradu Pernštejn
- Obrázek č. 12 – Ilustrace stanice pařížského metra
- Obrázek č. 13 – Ilustrace poměru velikosti Eiffelovy věže a budovy školy ve Staré Huti
- Text č. 1 – Otázky u učitelských zkoušek způsobilosti
- Text č. 2 – Článek k 85 letům Ladislava Malého
- Text č. 3 – Bibliografie L. Malého, doslovný přepis z díla *Spisovatel*
- Text č. 4 – Ukázka z rukopisu *Francie, Itrie*
- Text č. 5 – Pravidla „Válečné hry“
- Text č. 6 – Provolání městské rady královského horního města Příbrami z roku 1897

Přílohy

Obrázek č. 1

Ladislav Malý před rokem 1897

SOkA Příbram, ZŠ Stará Huť, *Kronika*, bez inv. č., titulní strana.

Obrázek č. 2

Ladislav Malý roku 1935

SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Paměti rodiny Housků*, inv. č. 19, kart. 2, s. 219.

Obrázek č. 3

Šebestián Malý, otec Ladislava Malého, fotografie z roku 1875

SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Nástin života a působení Šebestiána Malého*, inv. č. 16, kart. 2, s. 5.

Obrázek č. 4

Jana Malá, rozená Housková, matka Ladislava Malého

SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Z našeho života. Moje maminka*, inv. č. 10, kart. 2, s. 3.

Obrázek č. 5

Ladislav Malý s rodinou, rok 1902

Zleva: Jaroslav Hermann (bratr Kamily) a jeho dcera Irma Hermannová, Marie Malá, Ladislav Malý, Kamila Malá

SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis VII*, inv. č. 5, kart. 1, nestránkováno.

Obrázek č. 6

Ladislav Malý se svými žáky na Březových Horách, rok 1896.

V horní řadě pátý chlapec zprava je Ladislav Malý ml.

SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Učitel*, inv. č. 14, kart. 2, nestránkováno.

Obrázek č. 7

Obecná škola ve Staré Huti roku 1898.

Ladislav Malý vlevo se založenýma rukama, vpravo od něj služka držící asi dvouletou Mařenku Malou. Dále po řadě učitelé Karel Líska, Adolf Řánek a František Nevařil.

SOKA Příbram, ZŠ Stará Huť, *Kronika*, bez inv. č., titulní strana.

Obrázek č. 8

Učitel Alois Staněk a řídící Ladislav Malý na výstavě žákovských prací ve škole ve Staré Huti, rok 1920

SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Vojna a mír ve Staré Huti*, inv. č. 18, kart. 2, nestránkováno.

Obrázek č. 9

Osazenstvo americké kuchyně při škole ve Staré Huti

SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Vojna a mír ve Staré Huti*, inv. č. 18, kart. 2, nestránkováno.

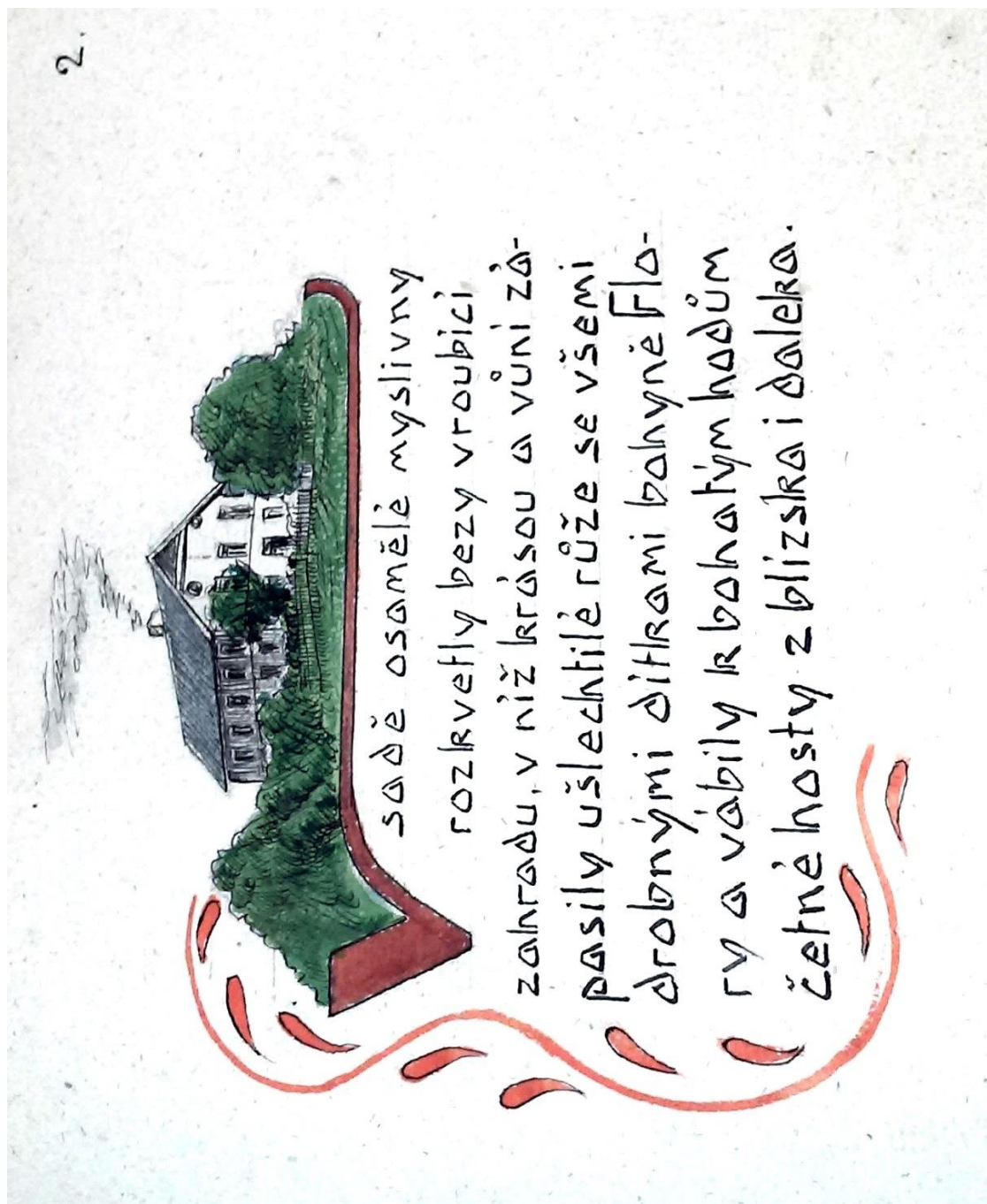

Obrázek č. 10

Ukázka z rukopisu *Sněm hmyzu*

SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Sněm hmyzu*, inv. č. 54, kart. 6.

Obrázek č. 11

Ilustrace hradu Pernštejn

SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Cesta po Moravě a Slovači 1894*, inv. č. 25, kart. 3, s. 59.

Vnitřní dvůr Pernštejna.

Obrázek č. 12

Ilustrace stanice pařížského metra

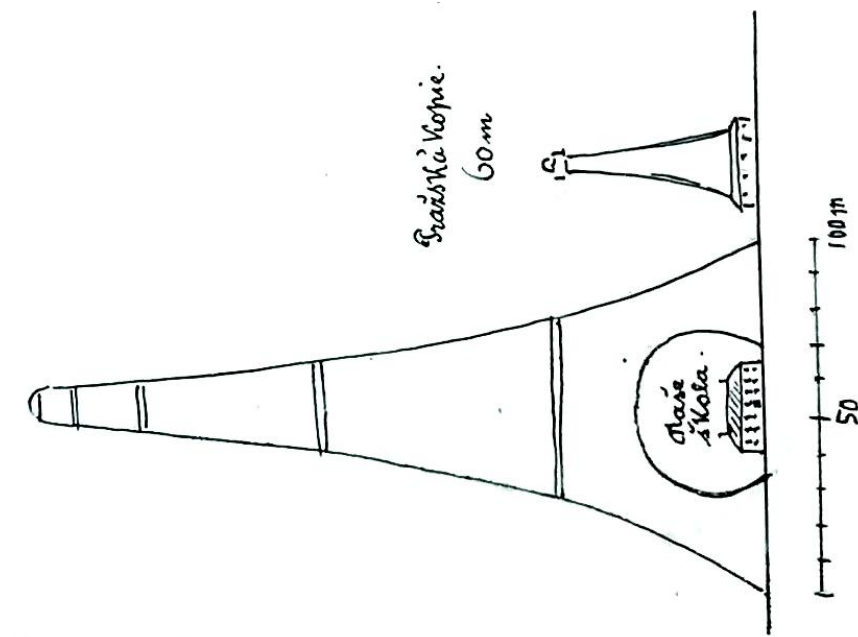
SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Francie, Istrie*, inv. č. 35, kart. 4, nestránkováno.

Obrázek č. 13

Ilustrace poměru velikosti Eiffelovy věže a budovy školy ve Staré Huti

SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Francie, Istrie*, inv. č. 35, kart. 4, s. 63.

Text č. 1

Otázky u učitelských zkoušek.

SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Životopis IV*, inv. č. 4, kart. 1, s. 36-39.

Zkoušení písemné z pedagogiky: 1. Vyložiti, kterak povede si vychovatel, aby náležitě pěstoval názorlivost dítek. 2. Vyložiti, čeho dbáti v příčině dávání a opravování úkolů písemných. 3. Vyložiti, co je zákonně ustanoveno v příčině přijímání žáků do školy obecné a co v příčině propouštění jich z povinnosti školní. 4. Vyložte, kterak rozvíjelo se školství obecné od počátku věku nového až po J. A. Komenského.

Z češtiny: 1. Úvaha o průpovědi ‚Ne pro školu, ale pro život!‘ 2. O náměstkách a slovesech zvratných. 3. Ze znalosti literatury a čítanek, kterým plodům umění slovesného říká se souborně literatura tradiční a kterou měrou je česká literatura lidová zastoupena v čítankách pro školy obecné.

Z počtů: 1. Metodickým a zároveň názorným způsobem budiž ukázáno na kolikerý způsob možno děliti obyčejný zlomek číslem celým. 2. Jistý velkostatek vynáší průměrem ročně 1260 dukátů čistého užitku, kolik dvacetifranků bychom mohli za tento statek podati, přejeme-li si, aby náš kapitál nesl měsíčně $3/8\%$ úroků (rovná-li se dukát 5,67 zlatých a dvacetifrank 9,45 zlatých). 3. Zlatník potřebuje $18 \frac{1}{2}$ kg stříbra, zrna 800/1000, má však v zásobě pouze čisté stříbro, zrna 856/1000, kolik kg mědi musí přidati, aby dostal slitinu náležitě jakosti? 4. Obsah [mezikruží] rovná se $26,26 \text{ m}^2$, poloměr vnitřního kruhu 3m, jak široké je mezikruží? 5. Poloměr koule je 1 dm. Má býti udán poměr, v jakém stojí povrch koule ku povrchu do této koule vepsaného osmistěnu.

Z kreslení a krasopisu: 1. Vykreslete křivočarý výkres pro V. třídu občanské školy. 2. Vysvětlete, jak byste si počínali při výkladu, aby žáci, kreslíce výše provedený výkres, nejen oko a ruku cvičili, nýbrž i ducha náležitě pěstovali. 3. Napište písmem českým a francouzským jména několika řek v Čechách. 4 Napište veliká písmena německé abecedy a jednu libovolnou průpověď.

Zkoušení ústní z náboženství: A) Kdo může být biřmován? B) Kdy smíme zabít někoho? C) Jak se dostal sv. Matěj k apoštolům?

Z přírodopisu: A) Poznati dle obrázku brusiník a ocún, dle ukázky krevel. B) Příbramské okolí v geologickém směru. C) Kdy začínají se dítky učiti přírodopisu?

Z hospodářství: Jaká pole jsou na Příbramsku, vzhledem k horám?

Z fyziky: A) Jaké šrouby rozeznáváme? B) Které sloučeniny železa jsou v přírodě a jmenujte jejich mineralogické názvy.

Z počtů: A) Jak se násobí číslo vícejmenné celým? B) Čtyři osoby dělily se o 1400 zlatých. A dostal 2, B 3, C 4krát co B, D 2 díly C. C) Koule o průměru 1 dm ze železa (7,7 hut[nost]) co váží?

Z češtiny: Rozebírání věty ze článku čítanky a sklonba: Všechno město.

Ze zeměpisu: Vykreslete západní Halič. Co víte o Austrálii (pro V. třídu)?

Z pedagogiky: City idejné. Poměry logické. Kolikerá jsou vysvědčení?

Z dějepisu: Nešpory sicilské. Kdo ve Španělsku vládli od začátku středověku? Požarevac v dějinách.

Z tělocviku: Vyřadování bočné.

Text č. 2

Článek k 85 letům Ladislava Malého

František TESKA, *Život vrchovatě naplněný prací*, Od stříbrných hor XIV, 1947, č. 6, s. 3.

Dne 17. března 1947 dožívá se 85 let náš horlivý spolupracovník od prvopočátku vycházení tohoto časopisu pan řídící učitel v. v. a spisovatel Ladislav Malý. – Jeho otec Šebestián Malý byl učitelem a později ředitelem hlavní školy v Příbrami a matka Jana byla dcerou měšťana V. Housky, jenž udržoval před vystavěním železnice rakovnicko-protivínské dostavníkové spojení s Prahou. Malý Ladislav studoval po absolvování čtyř tříd městského nižšího gymnasia na příbramském učitelském ústavě. Učitelská studia ukončil v Praze r. 1881.

Učitelskými působišti našeho jubilanta byla hlavně dvě místa, horní město Březové Hory, kde vyučoval po 14 let a míval ve třídě 100 i více dětí, a od r. 1897 ve funkci řídícího učitele Stará Huť u Dobříše, kde působil zdárně ve škole i ve veřejném životě 26 let. – Od roku 1923 žije na pensi v Příbrami.

Ladislav Malý přál vždy novým směrům ve vyučování a jeho třída byla vpravdě dílnou lidskosti. Novou čtyřtřídní školu ve Staré Huti opatřoval pomůckami, z nichž mnohé sám zhotovil. Nejvíce poutalo děti, jak sám sděluje, stereoskopické panorama současně pro 6 žáků, a skioptikou. Žákovskou a učitelskou knihovnu rozmnožil o sta svazků. Rozšířil též obecní knihovnu.

Při nové škole založil školní zahradu, kterou zřídil jako botanickou a osadil vybranými a vzácnými druhy stromů. Lipové stromořadí před školní budovou hlásá dodnes též jeho péči o školu i obec. Ve starohuťské škole bylo jeho působením zavedeno dávno před oficiálním zařazením tohoto předmětu do učebního plánu vyučování chlapeckým ručním pracím. Byly tu konány se žáky práce řezbářské, lupenkářské, truhlářské, kartáčnické atd. Na konci školního roku byla uspořádána vždy výstavka těchto prací. Každoročně pořádal také p. řídící se škol. dětmi výlety do vzdálenějšího okolí, hlavně do Povltaví. Byl nadšeným turistou, již od mládí scestoval mnohé evropské kraje a města, jako Vídeň, Budapešť, Berlín, Paříž aj. Zvláště několikrát, a to ještě za Rakouska, navštívil Slovensko a vedl výpravy na Šumavu a na slovanský jih.

Ale též ve veřejném životě starohuťském zasloužil se Ladislav Malý o některá prospěšná zařízení v obci. Působil k zřízení poštovního úřadu a železniční zastávky, konal četné přednášky a řídil ochotnická divadla. Sám napsal 16 div. her, hlavně pro mládež.

Velikou část volného času věnoval p. řídící spisovatelství knih pro mládež i pro dospělé. Značnému zájmu se těšila jeho kniha „Hračky dětí československých“, vydaná u příležitosti národopisné výstavy v Praze r. 1895. Dílo bylo odbornou kritikou nadšeně přijato. – Ve druhém vydání vyšlo s názvem „Československý všeuměl“.

Sta jeho článků a feuilletonů je obsaženo v různých krajinských časopisech a pražských denících. Ladislav Malý napsal asi ke stu povídek většinou pro dětské časopisy, některé dosti rozsáhlé. V našem časopise vyšlo jich též celá řada, zvláště Příbramské obrázky, Dobříšské obrázky a V tajemné tůni vil, Ponorkou i aeroplánem a letošní Se Šebíčkem za chlebíčkem. Samostatných knih vydal 31; jako poslední vyšla loňského roku Vodníkova kmotřička s ilustr. prof. Jar. Brožovského. V rukopise má četnou řadu dosud netištěných povídek, studií a románů.

Jako dobrý znatel vlastivědy příbramského kraje sepsal vlastivědné dílo Příbramsko a Dobříšsko, které vydal v roce 1928 okresní školní výbor v Příbrami.

Na svých cestách poznal L. Malý mnohá musea a na základě svých zkušeností založil též musea v Dobříši a v Příbrami, jehož je dosud správcem. Žel, že mu chybí náležité umístění.

Z těchto dat, jež jsem beze všech příkras zde podal, poznáváme bohatý a plodný život našeho vzácného přítele a přispěvatele, jemuž do dalšího života při pevném zdraví přejeme „mnoga’ a lieta!“

Text č. 3

Bibliografie L. Malého, doslovný přepis z díla *Spisovatel*

SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Spisovatel*, inv. č. 13, kart. 2, nestránkováno.

Samostatné tisky

Hračky dětí československých, 1895 [nakladatel Alois Hynek, Praha]

Vycházky [a výlety] po okolí příbramském, 1897 [nakladatel Karel Simon, Příbram]

Vzhůru na cesty, 1897 [předmluva prof. Viléma Kurze, nákladem Klubu českých turistů, Praha]

Ukazatel časopisu Klubu českých turistů I, 1899 [nákladem KČT, Praha]

Strýčkova cesta, 1905 [Pokladnice mládeže sv. 103, pořádá Antonín Mojžíš, nakladatel Alois Hynek, Praha]

Ukazatel časopisu KČT II, 1909 [nákladem KČT, Praha]

Z vlaštovčích kronik, 1910 [První obrázková knihovna pro českou mládež, roč. XVIII, číslo 19, nakladatel Alois Šašek, Velké Meziříčí]

Nový průvodce po Příbrami [a okolí], 1911 [nakladatel Karel Simon, Příbram]

Průvodce po Dobříši [a okolí], 1911 [vlastním nákladem v komisi Karla Simona, Dobříš]

Z ovzduší Adrie, 1912 [První obrázková knihovna pro českou mládež, pořádají Karel Zákoucký a Karel Křivý, nakladatel Alois Šašek, Velké Meziříčí]

O dvou sněhulácích, 1913 [nakladatelství Tuček, Dobříš]

Srážka dvou světů, 1913 [náklad týdeníku Dobříšsko, Dobříš]

Fantastické povídky, 1914 [náklad týdeníku Dobříšsko, Dobříš]

Svatba na císařské louce, 1915 [vlastním nákladem, Stará Huť u Dobříše]

Ukazatel časopisu KČT III, 1915 [nákladem Klubu českých turistů, Praha]

Poklad vily Vltavy, 1918 [vlastním nákladem, Dobříš]

Ukazatel časopisu KČT IV, 1918 [nákladem KČT, Praha]

Československý Všeuměl, 1927 [nakladatel Alois Hynek, Praha]

Nový průvodce po Dobříši [a okolí], 1928 [nakladatel František Hausekr, Dobříš]

Věstník musea v Příbrami, 1929 [nákladem Městského musea v Příbrami]

Příbramsko a Dobříšsko, 1930 [nákladem Okresního školního výboru v Příbrami]

Horymír, 1933 [nákladem Městské spořitelny v Příbrami]

Dobříšské obrázky, 1937 [vlastním nákladem, Příbram]

Jiskerky života, 1939 [vlastním nákladem, Příbram]
Příbramské obrázky, 1940 [vlastním nákladem, Příbram]
V tajemné tůni vil, 1940 [vlastním nákladem, Příbram]
Paměti starého Příbramana, 1940 [ve Věstníku musea v Příbrami]
Ponorkou a aeroplánem, 1941 [vlastním nákladem, Příbram]
V staré a nové domovině, 1927 [místo a nakladatel nezjištěny]
Věstníky musea, 24 čísel, 1930-1940 [nákladem Městského musea v Příbrami]
Svatá Hora a umění, 1938 [vlastním nákladem, Příbram]
Vodníková kmotřička, 1945 [Knihovnice Pomněnky, sv. 1, nakladatel Antonín Pelz, Příbram]
[*Památník obce*] *Stará Huť*, 1947 [nákladem Místní rady osvětové ve Staré Huti]
Se Šebíčkem za chlebičkem, 1947 [vlastním nákladem, Příbram]

Rukopisy

Velmi rád zabýval jsem se výpravou rukopisů jen „pro domo ma“, jež jsem zároveň iluminoval i ilustroval. Zapisuji je, jak po sobě následovaly:

1. *Nebeklič lásky* z roku 1885, věnovaný nevěstě své Kamile Herrmanové. Básně jsou cizí, ale úprava moje.
2. *Nástin života Šebestiána Malého* z roku 1889 obsahuje tatínkův životopis.
3. *Vypsání o rodině Malých* je malou, stručnou kronikou, rok 1918
4. *O zbloudilém koťátku*, 1928, povídka psaná zvláštním písmem. Ilustrace jsou motivy příbramské a dobříšské.
5. *Kamila Malá*, 1936, věnovaná památce vzorné matky a ženy.
6. *Vodníková kmotra*, 1938. Podle vypravování mé ženy, zvláštním písmem ozdobeno a ilustrováno.
7. *Boháč a smrt*, 1939. Pověst plitvická vypravovaná mi Dr. Jančkem, je ilustrovaná.
8. *Sněm hmyzu*, 1939. Děj ze života hmyzu personifikovaný a daný k myslivně u Sv. Anny. Výzdoba iniciálek.
9. *Kluk Láda Malých*, 1939. Děj z mého mládí, výzdoba iniciálková.
10. *Rodinná kronika*, 1941, vypravuje o členech rodiny, odkud kdo je, koho si vzal, které měl děti a vztahy příbuzenské. Doložena je fotografiemi.
11. *Mých pět dobrodinců*, 1941. Jsou to smysly, jimiž jsem byl štědře obdařen. Doprovazeno je pohlednicemi.

12. *Vojna a mír ve Staré Huti*, 1942, vypisuje příhody dobré i zlé z mého působení na vesnici. Doprovazena je četnými fotografiemi.
13. *Co se mi na cestách přihodilo*, 1942. Jsou to krátce vyprávěné příhody v počtu 165 z domova i ciziny. Ilustrováno je mnou a několik příhod Ottouškem, žákem IV. reálky.
14. *Osobní slovník*, 1942. Abecední seznam všech osob, s nimiž jsem měl styk osobní, písemný anebo jsem je vídal (přes 500 jmen)!
15. *Spisovatel*, vývoj spisovatelské činnosti se seznamy tištěných spisů i rukopisů, dosud nevydaných, rok 1943.
16. *Učitel*. Činnost na Dobříši, Březových Horách a ve Staré Huti, a to za podučitelství, učitelství a řízení samostatné školy. Fotografie dětí školních, kurzu i škol.
17. *Muzikant*, příhody ze začátků učení se zpěvu, houslím, klavíru, harmoniu a varhanám. Koncerty klavírní a vyučování žáků hře klavírní.
18. *Voják*. Dětské hry na vojáky. Odvod k vojsku. Cvičení v Písku. Abschied.
19. *Moje dějiny*. Všelike paměti událostí místních, zemských i světových a ze života rodinného, jež za doby života jsem zažil a jich současníkem byl – vše podáno je podle roků od doby narození roku 1862.
20. *Můj zeměpis*. Počínaje Příbramí, jejím okolím, vše co viděl jsem v Čechách, Rakousku a cizině (Německo, Francie, Italie). Stručný popis, doložený pohlednicemi, je seřaděn dle zemí tehdy rakouských a ciziny.
21. *Moje ruční práce*. V mládí hračky všeho druhu, v studiích práce fyzikální, ve škole různé pomůcky, výzdoba bytu i školy, zřizování zahrad, domku a jeho úpravy k útulnému pobývání.
22. *Radosti mého života*. Hry a hračky mladých let. Počátky spisovatelství. Studie. Radosti ve škole, hudba. Koupání. Společnost. Divadelní řízení, koncerty, cestování vlastní i řízení studentských cest a výprav. Úprava rodinného hnízda, přednášky.
23. *Paběrky*. Příhody z mládí v domově i při studiích, veselé i smutné zážitky. Divadelním ředitelem. Hovory s dětmi. Zážitky z domova i ciziny (58 líčení, ilustrace k nim).
24. *Všelicos*. Výlet pěšky na Šumavu, na Slovensko, s ogarem (Beskydy). Erža-radium, reklamní povídky pro Štěpána a pro spořitelnu, Puntík redaktorem.
25. *Klavírní skladatelé*. Abecední seznam skladatelů hlavně klavírních podle zpráv novinářských, doplňovaný z různých slovníků, a to nejen našich, ale i ze všech zemí

a také všech dob. Hlavně jsou tu zaznamenána velká díla a opery, ke konci novinářské obrázky.

26. a) *Věřím*, rozprava rázů náboženského – jakési mé „Credo“.

b) *Stvoření létadla*, nejprvnější pokusy až do dnešního aeroplanu.

c) *Pohybem k životu*, jak vyvíjela se vozba všeho druhu.

27. *Rukopis Svato a Březohorský*, 1942. Satirický průvodce po Příbrami a vynálezech, psaný a vypravený na způsob starodávných rukopisů.

28. *Approvisační vlastivěda*, 1942. Popisuje, jaké jsem míval příhody a nesnáze při hledání potravin za prvé světové války (svazek je vložen do sbírky rukopisů ve hnědé vazbě).

29. *Starý turista*. Vývoj mé vlastní turistiky od dětství až do stáří. Název „Starý turista“ první mi dal Dr. Guth ve svém spise o turistice.

Obsah rukopisné sbírky hnědé

I. Historia, poznámky dějepisné a genealogické tabulky rodinné

II. Geografie, astronomické poznámky, geologie, botanika, entomologie, perspektiva

III. Technologie, psychologie, logika, prosodie, poznámky

IV. Hračky (I), poznámky z Uher, „Nos“, O Lucký mlýn, Boháč a smrt, Rozmazlenka, kreslení Martinkova kurzu

V. Štěpařství, telegrafie, kreslení a perspektiva, chemie, mechanika

VI. Básně, počty, jiskry vychovatelské, žerty, O vychování, poznámky

VII. O komunikaci, o muzeu, přehled literárních prací od r. 1885, Náhoda v objevech, recepty k opravě mlýna, poznámky

VIII. Průvodce po Příbrami a okolí (první popisy), literatura př. „Bacháckovy dopisy“

IX. Turistika, o cestování, zábavná věda, Hračky II, poznámky

X. Hry tělocvičné, školní poznámky, geologie, botanika, poznámky

XI. Hračky III a jejich dějiny

XII. Pohádky, bajky, rozumky, poznámky, výstřižky prací

XIII. Hračky VI, ruské poznámky, mince, francouzské, O Slovači, O Jugoslávii, Pořad přednášek, Návštěvou při zeměpise, Pohlova mluvnice, stopy zvířecí, Cesta kolem světa

XIV. Synchronistické dějiny, soustava nerostů, geologie, Těšínsko, poznámky tatínkovy

- XV. Elektřina (Theurer), Včelařství (Vašta), zábavná věda, z Českého lidu, hračky VII, posudky mých Hraček dětí československých.
- XVI. Přednášky, výstřižky z mé literární práce, o Dobříšsku, rod z Colloredo-Mansfeldů
- XVII. Průvodce po Dobříši a okolí, Zámek, Svatba na císařské louce
- XVIII. Hračky VIII
- XIX. Povídky a humoresky: Země v obžalobě, Výlet za smrtí, Mlatipero atd., Plácačka a důtky
- XX. Průvodce po Přímoří a rakouské Riviéře
- XXI. Feuiletony a humoresky: Conglomerat, Taliánky, Es ich besetzt atd.
- XXII. Hračky IX
- XXIII. Jaderské moře – rukopis z roku 1913
- XXIV. Divadla (Nebožtík tatínek, Cikánka), 8 her
- XXV. Hry pro mládež (Princezna Jiřina, Čertův švagr, Tajemná studánky, Bývávalo, Příchod Čechův, Sólové výstupy)
- XXVI. Přednášky pro pensisty (24)
- XXVII. Rušný týden 1848, Rok 1866
- XXVIII. Příští povolání (román učitelky)
- XXIX. Atlas Příbramska a okolí (obrázky)
- XXX. Výstřižky mých prací z časopisů a knih
- XXXI. Biblické povídky (Eva, Kain, Rahab, Esther)
- XXXII. Původní rukopisy (Poklad víly Vltavy, Strýčkova cesta, články v Jursových čítankách), přednášky
- XXXIII. Vážné přednášky pro učitele (Excelsior, na Rujanu, budoucnost hračky, dojmy z cest atd.)
- XXXIV. Příbram (různá pojednání)
- XXXV. Rok 2092, Rahab II, Rahab film, výstřižky z novin
- XXXVI. Piano, Slovníček hudební, Noty, Timbre, Post. collecteur, Turistická brána jazyků
- XXXVII. Jiskerky života, Váš Puntík, Boxl atd., Země v obžalobě, Turisté, Mařenka (biografie)
- XXXVIII. Průvodce po Adrii – moře a povídky o něm, lodi atd.
- XXXIX. Průvodce po Adrii – pobřeží rakouské i cizí
- XL. Approvisační vlastivěda s pohlednicemi, fotografiemi a obrázky (po válce 1918!)

Obsah rukopisné sbírky modré (cestopisy):

I. Cesta na Moravu 1881

II. Výlet do Vídně a na Semering 1882

III. Cesta do Uher (Dunaj, Budapešť, Košice, Bogdany, Herlany, Tatry, Opava) 1885

IV. Solnohrady a Tyroly (Solná komora) 1892

V. Studentská výprava na Šumavu, do Bavor a Jižní Čechy 1893

VI. Cesta na Moravu a Slovač (s Jiříkem Baborovským, za hračkami) 1894

VII. Slovanský Jih:

1. Od Šumavy přes Alpy k Istrii 1895
2. Malá výprava s kolegy na Jih a na Plitvice 1901
3. Učitelská výprava na slovanský Jih a do Dalmácie 1903

VIII. Různé výlety:

1. Do Svatojanských proudů 1896
2. Na Krkonoše (s Bartošem) 1896
3. Ladnou Sázavou na Moravu s Ládou a P. Duškem 1897
4. Do Turnovska s rodinou 1898

IX. Výlet do Českého Švýcarska a Drážďan (se studenty) 1899

X. Výlet do Horní a Dolní Lužice a do Berlína 1902

XI. Výlety:

1. Na Šumavu a do Norimberka (s kolegou Řánkem) 1904
2. Do Drážďan a k Svatému Ivanu (s rodinou) 1905
3. Na Šumavu a do Řezna (s Ládou a Mařenkou) 1907

XII. Výlety:

1. Na Rujanu (Lužice, Berlín, Štětín, Štralsund) 1906
2. Na Slovanskou Rivieru, Benátky (Terst, Pulje, Rjeka) 1908

XIII. 1. Cesta do Francie (Lužice, Berlín, Drážďany, Nancy, Paříž, Stuttgart, Norimberk) 1909

2. Kolem Istriie (Terst, Pulja, Rjeka, Bakar – před světovou válkou) 1914

XIV. Slovensko:

1. Do našeho Slovenska (sčítání Košice, Bratislava) 1919
2. Na přátelské Slovensko (s Mařenkou, Vrútky, Tatry, Košice, Herlany) 1921
3. Do Tornalji (Krásná Horka, Melegvív k Ládovi) 1924
4. Do jižního Slovenska (N. Zámky) 1926

5. Do Žiliny (Velký Dvůr, Bojnice, Čičmany) 1930

6. Do Žiliny (Trenčín, Kuněrad, Demanová) 1932

XV. Slovensko:

1. Na Slovensko (Žilina) 1934

2. Zimní pobyt (Žilina) 1934-1935

3. Jarní pobyt (Žilina) 1935

XVI. Průvodce po Přímoří (Gorice Istrie, Riviéra, Ostrovy), soubor cestovní

Obsah rukopisné sbírky červené (Životopis)

I. Od narození 1862-1877

Hlavní škola, reálné gymnázium, seznam osob I., genealogické tabulky

II. Léta 1877-1880

Ústav učitelství v Příbrami a v Praze, cesta na Šumavu s Kubecem

III. Léta 1880-1883

Ročník IV ústavu, na Moravu, učitelem na Dobříši

IV. Jaro 1883 – červenec 1888

Na Dobříši, Březové Hory, Uhry, sňatek s Kamilou, Láda narozen 1887, vojna v Písku

V. Rokycany kurz 1888, Uhry s Kamilou 1889, výstava jubilejní 1891, klinika ušní

VI. Léta 1892-1898

Studentská výprava, výstava v Příbrami 1894, Morava (Hračky), ustanovení do Staré Huti, školní koncert 1898

VII. Prázdniny 1898, Plitvice 1901, Jih slovanský 1903, knížecí svatba 1903

VIII. Prázdniny 1903, do Norimberku 1904, divadla ve Staré Huti, Rujana 1906, Benátky 1908

IX. Zář 1908, Francie 1909, Dr. Drtina, přehled cest, přednášek, divadel, brdský výlet 1912

X. Zář 1912, světová válka, uprchlíci ve Staré Huti, Cheb s Mařenkou 1916, k Vltavě s dětmi 1917

XI. Prázdniny 1917, za aprovisací, konec války, žakovské produkce, Ládova vojna, na sčítání do Košic 1919, školská výstava 1920, Jiráskova oslava 1921

XII. Červenec 1921, cesty slovenské, přehled činnosti ve Staré Huti do 1923, do penze 1923, odstěhování do Příbrami 1923, do srpna 1926

- XIII. Srpen 1926, N. Zámky, Vojta z Bordeaux 1928, Hejnic, Žilina, Sv. Anna, svatohorské jubileum 1932, do července 1934, žena zemřela
- XIV. Na Slovensku, od července 1934, přes Hradec na Slovensko 1935, zima a jaro v Žilině, Krumlov s Otouškem, slavnost 50 let muzea, Slovensko s Otouškem 1937, do prosince 1937
- XV. Od prosince 1937, prezident Dr. Hácha, okupace Čech 1939, výlet do Zlína a Luhačovic 1940, požár v Sychrově

Text č. 4

Ukázka z rukopisu *Francie, Istrie*

SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Francie, Istrie*, inv. č. 35, kart. 4, s. 35-102.

Paříž: Jako doma

V Paříži – nuže rychle do toho Babylonu nad Seinou. Sortie – Ausgang – Way out. Víím tedy, kudy z nádraží ven! Víím, že „Gare de l’Est“ má průčelí přímo s osou k „Boulevard de Strassburg“, jehož pokračováním je „Boulevard Sevastopol“, ke středu města vedoucí. Sednu si tedy jako doma na elektrický omnibus s nápisem: „Boulevard Sebastopol“, a sice nahoru, na tzv. Imperiál a jedu k obědu. Kam? Však uvidím. A uviděl jsem – veliký nápis „Grand restaurant du Commerce, Dejeuner 1,15 fr[anků]“.²⁵⁶

Sláva – je to na pravé straně blízko „Halles centrales“. To není drahé. Sestoupil jsem a zřízenec na chodníku vtlačuje mi do ruky prospekt restaurantu. Vešel jsem a studoval bohatý výběr krmí a volil a jedl:

Hors d’oeuvre: tři lístky salámu s kouskem másla a chlebem.

1 plat de la viande: dobré maso s polévkovou omáčkou a kost?

1 legûme au poisson: opékané brambûrky na másle.

1 dessert: kus ementálského sýra.

K tomu půl litru červeného vína a chleba dle libosti a toho chleba přinesou celé poleno! (Pain à discrétion).

Sklepník peníze nazpět dodává na malém tácku plechovém, jež před hosta položí, kdež zůstává se mu zpropitné 10 c[en]t[i]m[ů].²⁵⁷ Po obědě dal jsem se na pochod Paříží, abych vyhledal palác našeho knížete²⁵⁸ v „Rue Bugeaud“.

Trefím zcela dobře, ba lépe než ve mnohé vesnici, mámť v ruce plánek. Na křižovatkách leží plno papíru – hotový Augiášův chlív,²⁵⁹ neboť všude rozdává se spousta reklam, jež okolojdoucí sice chňapnou, ale hned také po nakouknutí odhazují. Na hlavních třídách jde to takřka o život. Celé nepřetržité řady kočárů, autobusů, automobilů, řítí se bezohledně kupředu. Chceme-li přejít na druhý chodník, děláme

²⁵⁶ Dále v textu ponechána pouze zkratka *fr*.

²⁵⁷ Centim je drobnou mincí franku. Dále v textu ponechána zkratka *ctm*.

²⁵⁸ Knížete Josefa Colloredo-Mannsfelda (1866-1957), tehdejší držitel dobříšského panství.

²⁵⁹ Podle řecké mytologie Héraklés vyčistil zanesené chlěvy élidského krále Augiáše, syna boha Hélia, a to tak, že do nich svedl toky řek Alfeios a Péneios.

v duchu testament, nepočkáme-li, až strážník dá rukou znamení. Tu řada jako začarována stane a proud lidu se přešine – za chvíli ruka strážníková klesne a příšera automobilního hada znovu se řítí kupředu. Ale i v Paříži vidíme lehkomyšlnou mládež, sedající příležitostně za automobily a vezoucí se v úžasném nebezpečí do neznáma. Někde nabývá pouliční ruch takové síly, že cestovatel z klidného východu právem se domnívá, jakoby právě revoluce propukla, či že kohos zabili, jestli ovšem na blízku nehoří.

Divím se skutečně, jak dobře předběžným prostudováním plánů (však už jsem se sem tolikráte chystal) jsem informován. Poznávám i jednotlivé čelné budovy a ptám se na ně i na cestu jen proto, abych se pocvičil v jazyku francouzském. Vida, k čemu mi to učení bylo dobré, ač ulovil jsem od profesora Lorenze hezkých pár „pecek“, než jsem pár nosových zvuků se naučil.

Paříž: Kam hlavu uložit?

Největší zajisté starost v cizím městě a tím spíše v takovém Babylonu je o to, kam hlavu dnes uložit. Mocní tohoto světa hlavu si lámati nemusí – nádherné hotely s nejvyšším komfortem vypravené vyrovnávají se dnes jejich palácům a zámkům.

Luxus a pohodlí přijmou a zlato za to vydají. Našinec musí přemýšlet a zaříditi se dle Vymazalových návodů: „Pohodlně a lacino“.

Nocleh laskavým zprostředkováním slečny Josefiny Bouškové, rodačky z Plzeňské ulice, měl jsem zajištěn, ale ulice „Nouvelle“ na mém malém plánu zanešena nebyla. Nezbylo mi tedy než obrátiti se na známější adresu v „Rue Bugeaud“. Zajel jsem tam vlakem „metro“ na „Place Victor Hugo“, k němuž ústí šest tříd, z nichž jedna je „Avenue Bugeaud“, ke které vbíhá ze strany „Rue Bugeaud“.

Již vidím dům se známým znakem Colloredo-Mannsfeldským – a portálové dveře se přede mnou otevírají. Vstupuji – nikoho tu není, ani v portýrně, ani na dvoře. Teprve na schodišti komorná paní kněžny slečna Betty Kohlmanová, udivena zírá, kde že jsem se v Paříži octl, a jak také do paláce dostal. A sama otevřela mi tím, že u pana správce Grossmana v pokoji hrála si s míčem, jímž pneumaticky dveře portálové lze otevřít.

Dobrym vínem pohoštěn, dozvěděl jsem se tu dle velkého plánu, kde vlastně je „Rue Nouvelle“. Nacapal bych se ovšem, ale „metro“ mne tam dopraví – je to pouze sedmá stanice – „Boulevard de Clichy“ – odkudž je tam blízko.

Prohlédl jsem knížecí sídlo, ne sice rozsáhlé, ale s mnohem větším přepychem zařízené, než je tomu v zámku dobříšském. Tehdy nový palác knížecí vystaven ještě nebyl.

Ze stanice na „Boulevard de Clichy“ jde se nejprv do „Rue de Clichy“, v níž je slepá ulice na levé straně, moje „Nouvelle“.

Sotva jsem v průjezdu vstoupil k portýrovům, již svižná paní podávala mi ruku se slovy: „Monsieur Malý?“ Co dál mi říkala, tenkrát jsem neporozuměl, neboť řeč její byl tok horské bystřiny, v němž stržen, marně jsem se snažil břehů hovoru uchopiti. Bylo to ostatně dobře, pročež kýval jsem souhlasně. Konečně paní přehodila si šáteček – ah teď rozumím, ona vlastně prý slečna Boušková není doma a budu veden do bytu jí opatřeného v téže ulici č. 9.

V první etáži přijala nás služka a paní Prevostová. Pomoz Bože! Všechny dámy vesele mne přijímají a závodí v rozprávce. Tři bystřiny spojily se v tok, v němž plavu celý zmatený. Slyším „mademoiselle Josephine“, slyším „sejour“, ale rozuměti – ani za království.

Pustil jsem se odhodlaně do vyjednávání, jež prováděno s nemalou obtíží, až konečně, když přijati jsem nechtěl byt zdarma slečnou opatřený, přijal jsem jej na svůj účet za denní poplatek tří franků. Tak konečně jsem zase ve „svém“ a mohl jsem renovovati toaletu. Za tři franky appartement takřka knížecí! Nádherný krb mramorový s mozaikami a obrovským zrcadlem, před nímž stojí mnoharamenné, pozlacené svícný, velké trimeau²⁶⁰ a dokonce i zrcadlo skříňové, koberce a což postel. Můj ty světe, v té mám spáti já sám? Vždyť je široká jako dlouhá – nejméně tři mají tu místa na proválení dosti! Jsem náležitě spokojen a za chvíli oplácím madame Prevostové návštěvu. Poznávám tak i monsieur Prevosta a slečnu, jež však rovněž jako já u manželů bydlí a je tanečnicí při velké opeře.

Zahrál jsem jim na pianino a hleděl brzo zmizeti, ježto konverzace mne děsně unavovala.

Odběhnuv ke „Clichy“, dovezl jsem se až k „Place de la Bastille“ a šel pěšky k rozsáhlé radnici „Hotel de la ville“. U „Theatre du Châtelet“ přestoupil jsem opět „Boulevard Sevastopol“ a kolem „Châtelet“ šel dále k Louvru a Tuilleriím. Obě stavby vpravdě vznešené mi velice imponovaly. Však si je ještě lépe prohlédnu.

---

²⁶⁰ Pilíř mezi okny.

V zahradě Tuillerií krmil nějaký starší pán ptáky: dva holuby a celé hejno vrabců, kteří ho na slovo poslouchali, jak je komandoval, tak že i nehybně stáli s hlavičkami do výše obrácenými a nic se nebáli okoloidoucích. Pán znovu a znovu se produkoval a dostával – almužnou několik sou,²⁶¹ také živnost, než pravdě průchod – velmi dojemná.

Na náměstí „de la Concorde“, kde je monumentální ministerstvo mariny²⁶² mezi krásnými dvěma fontánami, je pověstný obelisk luxorský, monolit ze syenského růžového granitu, vysoký 23 m a vážící 1/4 milionu kg. Převéztí dal jej Ludvík z Egypta.²⁶³

Paříž: Metropolitaine

Pařížská dráha podzemní „Metropolitaine“ či zkratka „metro“ je nejdokonalejší forma dopravy, jaké bylo lze za naší doby dosíci.²⁶⁴ Jsouc podzemní, není zdržována přeplněnou dopravou uliční a chodci i může vyvinouti rychlíkový pohyb, jenž podporován je znamenitými elektrickými lokomotivami, náhle a bez trhnutí se rozjíždějícími i zase náhle se zastavujícími. Než se nadějeme, vlak jede i zase zastaví. Tratě Metropolitaine jsou dvoukolejné, tak že srážka vlaků je vyloučena. Proto zřízeny jsou v každé podzemní stanici²⁶⁵ dva zvláštní perony a přejítí z jednoho na druhý možno buď schodištěm nad klenbou, neb pod kolejemi. Podobně zřízena jsou různá schodiště tam, kde křížují dvě trati – (čtyři perony), ba i tři trati (šest peronů). Schodiště a perony vyloženy jsou lesklými chamotami a osvětleny skvěle elektrickými žárovkami. Na peronu jsou četné reklamní nápisy a musíme dáti pozor na vlastní nápis zastávky. Tunely jsou rovněž osvětlovány, jakož samozřejmě i elektrický vlak, sestávající z pěti vagonů. Střední patří první třídě, dva vpředu a dva vzadu druhé řídě, kteréžto pořadí vyplňuje celou stranu peronu, takže obecenstvo rozestaví se už před příjezdem na místa, kde ona třída brzy zastaví.

Vlak za vlakem střídá se vždy po čtyřech minutách, kdy nové a nové obecenstvo v nepřetržitém proudu se nashromáždí. Lístek druhé třídy stojí pouze 15 ctm, první třídy

²⁶¹ Drobné dřívější měny, později obecně drobná mince malé hodnoty.

²⁶² Ministerstvo námořnictva.

²⁶³ Obelisk byl darem egyptského místokrále Muhammada Alího (1769-1848) francouzskému králi Ludvíku Filipovi (vládl 1830-1848).

²⁶⁴ První část pařížského metra byla uvedena do provozu roku 1900 v souvislosti s konáním Světové výstavy.

²⁶⁵ Ilustrace viz Obrázek č. 12.

30 ctm. Prodávány jsou v celé řadě pokladen při prvním schodišti do podzemí, načež nutno si povšimnouti (dle plánu), který ze směrů trati hodí se k dosažení našeho cíle. Jedeme-li tedy od „Theatre Châtelet“ na „Place Victor Hugo“, hledáme nápis „Direction Porte Maillot“, na níž jsou mezistanice: „Louvre“, „Palais Royal“, „Tuilleries“, „Place de Concorde“, „Champs Elysées“, „Marboeuf“, „Alma“ a „Étoile“. Ty v Étoile musíme přestoupiti a přejíti podle nápisu „Direction Dauphine“, na níž další stanice už je „Place Victor Hugo“. Druhý, třetí den jsme tu také jako doma a jedeme bez zablouzení, jež ostatně snadno poznáme a opravíme. Na dveřích vlaku je totiž uvnitř pořad stanic, z něhož patrně, je-li tam též náš cíl. Je-li, tož dobře, konduktor jmenuje stanici příští hned na peronu poslední stanice, takže můžeme hned své balíčky sbíratí a ke dveřím se odebrati, jelikož jízda mezistaniční je krátká. Tak všichni k jisté stanici spějící, stojí u širokých dveří, jež konduktor v okamžiku zastavení otevře, a to automaticky pro celý vagon. Lidé se pohodlně vyhrnou, ježto vlak stojí na 1 cm od peronu, jehož podlaha je v téže výši s vagonovou. Hned nato z obou stran vedle vystouplých vhrnou se nastupující a dveře rychle uzavřou. Napočítal jsem, že na důležitých zastávkách s návalem stál vlak deset vteřin, jinak pouze pět vteřin.

Síť podzemní dráhy je několikanásobně okružní a zároveň všemi směry napříč zřízená. Tím způsobem možno se v Paříži dostatí z kteréhokoliv kouta, kamkoliv chceme, a tom pořád za jednotnou cenu 15 ctm za druhou třídu, třeba při několikanásobném přestupování. Ve příčině té není žádné kontroly a mohl by někdo na týž lístek jezdití pod Paříží od rána do večera, aniž by kdo ho zadržel. Dokud se nevyjde z turniketu nahoru, má lístek stálou platnost pro všechny směry.

Stalo-li by se, že bychom přejeli stanici, kde měli jsme přestoupiti, zcela klidně vystoupíme a schodištěm přejdeme na druhý peron, odkudž opačným vlakem se stanici vrátíme a zase po schodiště přejdeme na peron dalšího směru. V Berlíně za podobné okolnosti musíme platiti třikrát: první jízdu, pokutovou za přejetí a druhou jízdu. V Paříži vědí, že v dusném ovzduší podzemním nikdo nebude z legrace marně jezdití. Obnovu vzduchovou v peronech obstarávají velké ventilátory, elektricky čerstvý vzduch vhnějí.

Na stanici „Père Lachaise“ u světoznámého hřbitova je schodiště samošinoucí (Éscalier Hocquart), kde člověk prostě se postaví a opěradlo přidrží, načež již automaticky pomocí elektrického motoru vzhůru je pošinut. Za jednu hodinu dopraví se tu vzhůru pět tisíc osob.

Během dne je tvářnost Metropolitan různá – někdy je vlak poloprázdný, jindy ani více přijmouti nemůže (complet). Největší frekvence je před osmou ráno, v poledne a po šesté večer, kdy vlaky převáží obyvatelstvo krámů, podniků a kancelářů [!].

Paříž: Večerní a noční život

Šeří se a Eiffelovka od „Place de la Concorde“ zdá se jen, jakoby ji v mlhách vysířoval. Jdu ulicí „Rivoli“, hledaje, kde bych po té denní štrapáci povečeřel, co pravím v Paříži: poobědval. Ajta, „Restaurant Lapière“ s velkou cifrou 1,30 fr. Uvidíme, či spíše ochutnáme. Z velkého výběru sestavil jsem si následující pořad:

Potage: Perles de Japan – naše ságová.

1 plat de la viande: Tete de veau à l'huile – což bylo telecí s cibulkou.

Poisson: Raie au beurre noir – měl to být rejnok, ale já měl z něho jen ploutev.

1 Fromage: Camembert – dobrý jak starý sýr.

1 Dessert: Crème vanille – výborný pamlsek – ale bohužel malý kousek.

K tomu zase „vin rouge“ a „pain discrétion“.

Náhle zablesknou se třídy elektrickým jassem a výkladní skříně oslňují nejen vnitřek, ale i ulici. Objevují se svítivé firmy nad obchody, sestavené z velkého počtu žárovek a transparentní oznámení září i z vysokých střech. Někde vyskakují jména firem po písmenách, ba i celé anonce, jinde znenáhla, jakoby je svítivá ruka psala a na chvíli mizí. Opět jinde na velké ploše ve výši odehrává se zdarma kinematograf. Obecenstvo se nakupí a směje vtipným scénám – tu náhle v nejlepším to přestane a čteme reklamu, že Mouierova čokoláda je nejlepší, za chvíli reklama zmizí a veselohra pokračuje. Bavíme se a již zase reklamní pauza s oznámením, kde mají nejlepší mýdlo. Chceme-li se zadarmo bavit, musíme si to vykoupiti přečtením reklam. Jinak ovšem je v Paříži spousta kinematografických divadel, jimž se tu zkrátka říká „kino“ nebo „cinema“. Nejvíce zábavních podniků je na Montmartru, ovšem podniků spíše prapodivných, neb prapodivně jmenovaných. Kupříkladu „Nebe a peklo“, kde s hostem provádějí všelike bláznovské obřady, „Moulin rouge“, to jest „Červený mlýn“ – vlastně tančírna veselé chasy, kde možno tančiti kankán a nyní jistě i tango a kde dámy se už nečervenají. Po francouzském obědě – večer – jde se do divadla neb do opery, ale sem jen v gala úboru. Ve foyeru uvidíme pak „crème“²⁶⁶ společnosti a výstavu dam dekoletovaných²⁶⁷

---

²⁶⁶ Smetánka.

²⁶⁷ S hlubokým výstřihem.

tak, že až draperie rudnou. Po divadle začne teprve pravý život pařížský, kdy páni odvádějí dámy k večeři – souper – buď do nádherných sálů restauračních, kde hrají vybrané – často dámské – hudby, i do šerých „chambres separées“,²⁶⁸ kde při šampaňském utrácí se lacino peníze a draze zdraví. Vlastní entréé života nočního tvoří už ulice, kde různé plavo- a černovlásky zcela nevinně se nabízejí, ba kde i vlastní matka dceru svou na jatky hříšné přivádí a „lacino“ nabízí. Ještě později objeví se na bulvárech náhončí všelikých „ústavů“, oplývajících krásnými jmény, jako „Cristal-palace“, ale přímo hnusnými to brlohy zastrčenějších ulic, kde není bezpečno samotnému a beze zbraně se ukázati.

Náhončí nakloní se k tobě úlisně a zdvořile upozorňuje, že by rád dovedl tam a tam. Spustí ovšem nejdříve francouzsky, nechce-li mu turista porozuměti, spustí anglicky, španělsky, německy i rusky a nezbavíš se ho, než když mlčky jdeš dále, nebo zakleješ třeba česky s příslušným už posuňkem.

Prvního večera pospíchal jsem domů dříve v obavě, abych v noci přece nezabloudil, ale druhého večera podnikl jsem večerní návštěvu do „Grand taverne“, sálu na Montmartru, kde hrála dámská hudba. S jistým Čechem, v Paříži usedlým, zabrali jsme stolec na galerii, kde již za chvíli objevila se černá kráska, jež zcela nonšalantně vedle usednuvši, žadonila o víno. Soused jí namluvil, že jsem plantážník z Brazílie a dáma tím spíše dožadovala se svého „du vin“, čemuž nechtěl jsem rozuměti a posměšně jen česky opakoval: „Nu tak jdi ven, když se ti chce, mně ne,“ kteréžto schválně nedorozumění působilo nám notně veselosti a dáma sebrala se na šťastnější snad štaci k jinému stolu. Za chvíli přišla jiná nešťastnice – Češka – jež z krajanské milosrdnosti vylovila aspoň malý pohárek vína. Průvodce můj chce mne trochu „olakovati“ a tvrdí vážně, že Apačové do roka tu pobijí šedesát tisíc lidí... No, no... Všecken respekt před jejich činností, ale šedesát tisíc je šedesát tisíc! Po půlnoci bulváry tak ožívují jako u nás velkoměstské ulice o slavnostních dnech – teprve po druhé hodině začíná se ponenáhlu Paříž uklidňovati.

Když druhého dne večer vrátil jsem se po půlnoci, měla paní domácí o mne strach, že snad mne Apači zabili, ráno se radovala, že se mi ničeho nestalo. Podivno bylo, že domovník ani nevylezl, když dům se mi na zazvonění otevřel – a že mne tak dovnitř pustili.

---

²⁶⁸ Oddělené pokoje.

Paříž: Trocadéro

Druhý den v Paříži! Kam dnes. Stojím na náměstí „Clichy“ a ptám se pána jakéhos, jak nejlépe bych se dostal ku Trocadéru, vrchem Paříže, abych nemusil se zas podvrtati drahou podzemní.

Pán chvíli se rozmýšlel, načež pozval mne do omnibusu, jenž tamtudy prý jede. Cestou vyprávěl, že sice Paříž je veliká, ale co je to vše proti Londýnu a dokonce New Yorku. Byl to Angličan, jenž už byl třikráte kolem světa, „Gentleman Globetrotr“. Když u Trocadéra jsme se rozcházeli, projevil jsem potěšení, že v tu stranu pán náhodou také jel a mne o všem poučil. „Nejel jsem náhodou,“ řekl Angličan. „Vrátím se zpět, ale chtěl jsem vás doprovodit k místu, kam jste hledal cestu.“ Gentleman v pravém slova smyslu, vždyť i jízdné omnibusu za mne platil.

Prší, tak honem dovnitř paláce: postaveného k výstavě světové roku 1878. Je v něm teď muzeum etnografické a sochařská výstava.

Kočár za kočárem přiváží hosty, spěchající někam dovnitř s hochy většími i menšími. Hrnu se tedy také, ale na chodbě odevzdává každý jakousi vstupenku, té já nemám. Ať už je to, co chce, žádám o sdělení, kde se vstupenky prodávají. Že prý se neprodávají – tím spíše ji chci. Kdo že prý jsem, táží se mne Cerberové ve fracích. Učitelem, hlásím a připojuji, že z Čech. Páni se domluvili a již sami zvali, abych jen vstoupil, vždyť jsou kolegové a tam uvnitř je konečná slavnost školní, kde za přítomnosti rodičů obdarovány jsou děti pilné a zvláště pilné nádhernými knižními dary. Jdu tedy dále a jakési baby mi odebírají deštník za malou diškreci.

Sál Trocadéra „la salle des Fêtes“ je ohromný – 30 m vysoká kopule nad amfiteátre sedadel a loží, připravených pěti tisícům hostům. Na estrádě jsou varhany ohromné, do jichž píšťal žene vzduch parní stroj. Kapela je připravena a pan kapelník stojí u největší píšťaly, nedosáhaje ani jejího jazýčku. Sednul jsem si na stranu rodičů, ježto pravá strana vyhrazena byla žákům. Vtom zašumělo to na estrádě! Začali vstupovati hodnostáři a již hudba spustila Marseillaisu. Vše v hledišti povstalo. Poté mluvil jeden, druhý, patrně pěkné věci, neboť obecenstvo chvílemi volalo „bravo“, ale Bůh je svědek, že jsem jim nerozuměl. Teprve třetímu jsem chvílemi rozuměl, že mládeži klade na srdce lásku k vlasti, a zase hudba hraje veselý marš. Nová řeč, veselá, jež chvílemi publikum rozesmála, tak že i zuřivě tleská. Po řečech voláni jsou hoši a přijali dary čestné. Podobně již včera potkával jsem dívky, jak družičky našňořené, jež vracely se z jiných slavností domů, některé i s papírovými korunkami ve vlasech.

Pohled od Trocadéra je pěkný, ovšem z věží 70 m vysokých přenádherný.

Paříž: Eiffelovka

Podle vodopádů parkem sestupuji k mostu „d’Jena“, za nímž rozkládá se Martovo pole – „Champs de Mars“ – s gigantem myšlenky Eiffelovy, rozkročeným na 100 m a hrozcím do oblačné výše plných 300 m. Věž, zřízená k výstavě roku 1888 hlásati má vyspělost a smělost techniky devatenáctého století. Zřízena byla nákladem pěti milionů franků a využitkování ponecháno Eiffelovi po dvacet let. Prorokováno sice, že obluda brzo se zřítí, leč věž stojí dodnes. Přes 6500 tun železa nakupeno je tu na mocných betonových základech půdorysu čtverečného a mezi masívními nohami je prostranné náměstí s velkolepou fontánou. Ascenseurem²⁶⁹ možno pohodlně do výše vyjeti i lacino – platí se všedního dne do výše prvního poschodí jeden frank, do druhé dva franky (ve svátek jen 50 ctm). Pohled zdola není tak ohromující jako z výše, neboť stavbou i perspektivicky se ztrácí. Vystoupíme-li však do druhého poschodí a hledíme dolů na hemžení té lidské drobotiny, nepatrné kočárky, a pohlédneme do výše, zdá se nám ostatek ještě nepoměrně vysoký. Galerie poschodí jsou značných rozměrů. První poschodí je slušné náměstí o 4200 m plochy, kde nalézají se rozsáhlé restaurace, kavárny, pošta a různé prodejní podniky, mnohé jen automatické, jako například fotografická židle s poplatkem jednoho franku, kde po chvíli stroj odevzdá vlastnoručně (snad kolečko-pákově) zhotovenou podobenku. Ještě druhá galerie má strany 30 m dlouhé, tak, že by na nich postaveny býti mohly čtyři huťské školy.²⁷⁰ Dostoupiti možno i třetího poschodí, kdežto výše už je obecnstvu nepřístupné oddělení meteorologické a jiskrové telegrafie. Věž může současně hostiti na deset tisíc návštěvníků. V půdorysu základním možno umístiti celé železářny huťské se všemi budovami, prostora příbramského náměstí jen tak že by pro ni stačila.

Rozumí se, že něco si tu koupiti musíme, byť by jen pohlednici, bychom ji mohli odtud přímo poslati, neboť na razítku pošty je psáno: „Tour d’Eiffel“. Dolů sjedeme zdarma. Ascenseur je pořádně velká sednice, kam vejde se velice četná společnost.

Za noci, kdy na vrcholu září čtyřicet osm elektrických lamp, a o slavnostech, kdy ověšena je věž tisíci žárovkami, pohled na ni je báchorový.

---

²⁶⁹ Výtahem.

²⁷⁰ Ilustrace viz Obrázek č. 13.

Na poli Martově snášeli právě poslední zbytky výstavních paláců a jeřáby spouštěly obrovské traverzy, určené do starého železa.

Hned v cípu Martova pole je zas památka výstavy roku 1900 „Grande roue de Paris“. Ohromné kolo v průměru 100 m, na ose ve výši 67 m (váží 360 q), na obvodu mající 40 vagonů, každý pro čtyřicet osob. Sedmipatrový dům vedle kola krčí se před kolosálním kolem, jež v nedělích se rozjíždí k závratné jízdě (50 ctm).

Paříž: Cestou do Louvru

Z pole Martova jel jsem parolodí k Cité rovněž velmi lacino (10 ctm) jako i příjemně a poznal tak všechny hlavní mosty v ladných obloucích Sequanu²⁷¹ přepínající, z nichž nejnádhernější je „Pont Alexandre“ a nejstarší „Pont Neuf“ – tedy „Nový“ (z roku 1578) u Cité. Na ostrově (Cité) je proslulý „Notre Dame“, nádherná gotická katedrála dvouvěžní. Věže nemají střech, jsou zcela ploché. Pohled zvenčí i uvnitř překvapuje bohatým rozčlankováním architektonickým. U vchodu klečí zcela slušná jeptiška a modlí se na klekátku, drží v ruce sáček na almužnu. V ponurém, ale velebném vnitřku poněkud disharmonicky a spíše teatrálně působí rákosové židle a klekátko. Za chrámem je pověstná „La Morgue“, síň neznámých mrtvých, jež ztotožňovány jsou tu příbuznými. Ztratí-li se tu kdo – každý spěchá nejprve do „La Morgue“, by se ujistil – tam že není jeho drahý a novou nadějí ho tudíž očekával. Odtud podél nábřeží, kde pouliční knihkupci vyloženy mají antikvární zboží, dal jsem se k Louvru.

Dnešní Louvre je přebohaté muzeum, zdarma otevřené poučení chtivé Paříži. V muzeu je šestnáct samostatných oddílů: 1. Malby, 2. Kresby, 3. Sochařství antické, 4. Sochařství středověké a renesanční, 5. Sochařství francouzské moderní, 6. Rytiny, 7. Starožitnosti egyptské, 8. Starožitnosti asyrské, 9. Starožitnosti řecké a etruské, 10. Námořnictví, 11. Etnografie, 12. Emaily a skvosty, 13. Sauvageot, 14. Campana, 15. La Caze, 16. Orientální a sbírka Lenoir.

Tehdy zajímala mne nejvíce doba asyrská (ježto psal jsem povídku o Esteře) a viděl tu v originále všechny obrazy, plastiky a předměty známé mi z nádherného díla Dieulafoy: „L'acropole Suse“. Zahledl jsem v báječné zbytky mocných Asyřanů, viděl basreliéfy chorsábádské a nimrodské. Obrovské býky a reliéfy paláce Sardanapalova, proslulý sarkofág Esmunasarův s nápisy fénickými i drobotiny šperků, fajáns a skla i zase ohromnou nádobu Amathouty (fénickou) z doby as Šalamounovy.

²⁷¹ Obrazné označení řeky Seiny, Sequana byla v galo-románském náboženství bohyní řeky Seiny. Dnešní název řeky zřejmě vychází ze jména bohyně.

Už jsem z toho celý pitomý!

V etnografickém muzeu pozoruhodné malby čínské na listech, ohromné gobelíny a sta tisíce šperků a uměleckých drobotin. Zvláštní jsou též mapy Francie, obě z Ruska. První z roku 1684 z drahokamů zhotovená a druhá z roku 1900 ruským národem Francii darovaná, kde departmenty jsou z broušených polodrahokamů, řeky stříbrné, nápisy zlaté a města z drahokamů vsazených.

Skvostnou skříňku dalo také Francii město Petrohrad (St. Petersburg družstvenému [!] francouzskému národu). V obrazárně už jsem se jen potácel. Louvre musí být studován jen po malých partiích.

Dnes obědval jsem zase v „Maison Grave“:

Potage: Consommé (zcela čistá)

1 Plat de la viande: Rosbif (ještě syrový se salátem řeřichovým)

1 Legume: Epinard (špenát) a k tomu sýr roquefort (pikantní!).

K večeři vyhledal jsem si krajana Štence v „rue St. Anne“, jenž mne na uvítanou hostil absintem. Kuchyně jeho předložila mi:

Potage paysanne (bramborovou)

Escalope viennise (řízky)

Fromage Münster.

Vše za jeden frank a za jeden frank dvě ze z Plzně. Tu jsem si zase jednou zahrál na piano a tím restaurátéra sobě naklonil, takže jsme spolu hráli čtyřručně, já dvěma na klavír a Štenc na tahací harmoniky, také francouzská specialita.

Musil jsem se zapsati do pamětní knihy jeho restaurace („À la ville de Prague“), jež zapsána je už v inventář Muzea království českého.

V novinách všude nadšení nad zdařilým letem Louis Blériotovým, jenž 34 km absolvoval v 23 min a 21 vteřině.²⁷² I na ulicích kupí se lidé a hle, kdes na podstavci stojí zpěvák, pějící hymny nad Blériotem a dav zpívá spolu refrén „Gloire à Blériot“. Druhý občan po 10 ctm prodává píseň o mnohých verších. Jinde zase koncertuje na ulici a smyčcem rozhazuje, jakoby byl na podiu v Rudolfinu a sklízí i potlesk i sous. Každý živí se – jak jen dovede.

Teď málem bych byl zašlápl nějaký automobil, anebo on mne – člověku dvě oči naprosto tu nestačují. Také na „Avenue de l'Opera“ kdos střelil z revolveru zcela

---

²⁷² Louis Blériot (1872-1936) byl francouzský vynálezce a letecký konstruktér. Dne 25. července 1909 přelétl se svým letounem Blériot XI Lamanšský průliv. Více viz Břetislav DITRYCH, *Báječní muži na létajících strojích*, Praha 2003.

nablízku mé hlavy – chumel – strážník – zastavení pasáže na nějaký okamžik a Paříž uhání zase dále.

Večer strávil jsem v „Grand Taverne“, jak poznamenal jsem na straně 55.

Paříž: Jak ráno vstává

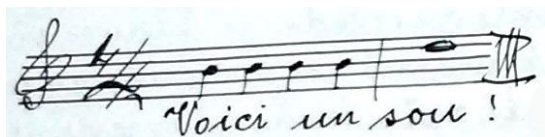
Jsem tu již třetí den (čtvrtek, 29. července). Už jsem rozpoznal povahu Paříže se probouzející. První je – já totiž to dělal – že se protáhneš – a při té šíři postele a nepokojném spánku hledáš, kde je hlava či nohy postele, pak marně rozeznáváš zvuky cizí a postrádáš zpěv kohouta, jenž v Paříži objevuje se leda jen na pekáči.

Ale přec – slyším to stále silněji – patrně nějaký velký kohout (Chanteclér) střídavě s větší „slepici“ zpívá mi už pod okny:

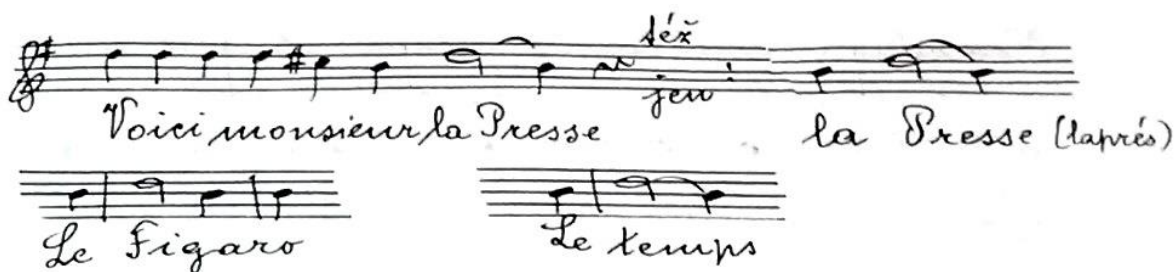
Vyskočím, vytáhnu žaluzie – a hle, tu před domem pějí dědek s bábou při vozejčku, na jehož vrchu jsou kornoutky se semenem a zobem. Text přesný je: „Voilà du mourron pour les petits oiseaux!“ „Zde potrava pro malé ptáčky!“

Zpěvně nabízí se též květiny, zvláště růže:

Za jeden sou!

Jinak i kameloti, nejvíc malí kluci nabízejí zpěvně své čerstvě z tiskáren přinášené noviny a to i v běhu:

Po takovém kokrhání musíme chtěj nechtěj z postele ven. Paní se mne včera ptala, budu-li u nich také snídati, a tedy jsem snídal. Umučená hodina, ještě že mi nenavařili

prádelní hrnec – však to už byl hrnec, vždyť dobře pasovala k tomu lžice – polévková. Boh pomozí! Nu a Bůh pomohl – snědl jsem to i s dvěma rohlíky. Na ulici se poklízelo, metař přišrouboval hadici, již vychrlil se proud vody až ke středu a spláchl všechny dary lidí i koní do úžlabinky při „trottoiru“,²⁷³ odkudž voda i smetí sjela kamsi dolů do kanálů – ostatně světoznámých, aby kdes za Paříží zasnoubila se se Sequanou.

Kdo ráno v Paříži časněji vstává, ubírá se jistě do „Halles Centrales“, po česku do trhu, či po pražsku do tržnice. Pařížskou tržnici zvětšil Emil Zola, jmenuje ji *Břichem Paříže*.²⁷⁴ Ohromné pavilony a sklepy již brzo po půlnoci se ožívují a hltají tisíce vozových nákladů přímo z venkova harašicích neb jen z nádraží zboží převážejících.

Do rána je vše ladně vyrovnáno a kupy zeleniny všeho druhu, obrovské kvěťáky, národní naše ředkvičky, zvláštní saláty, fialové okurky, připraveny jsou napospas košíčků. Odlámané košťály, lupení, nať vozí zas odtud fůra za fůrou, kdežto na jinou fůru sbírají papíry, zbytky košů, bednění. Dělníci s ohromnými klobouky přenášejí pytle a čtvrtky dobytčat i vejce ve velkých bednách. Velká střecha je proto, aby jim za krk nezapadaly různé vzorky zboží. Rybí trh je ku podivu bez zápachu, ježto se upotřebuje tu mnoho ledu. Ryby obalují se též kapradím, jež ve svazcích zvláště se prodává. Velký výběr čerstvých ryb mořských, platýsů a též pěkné jsou langusty. Prodavačky velmi ochotně mi odpovídají, kdykoliv se ptám na jméno zboží či jeho cenu. Zbožní prodavači i kupci při této příležitosti zacházejí do protějšího chrámu sv. Eustacha s mramorovým bílým oltářem a kaplí sv. Panny, kteréž také jsem se poklonil.

K ránu pařížskému patří začátek toalety. Konec spadá do večerního období. Pařížská dáma začíná nejdříve (tak k desáté) s úpravou obličeje. Sejme nejprv noční masky, jimiž navyká nosu, aby se zmenšil, a vyrovnává vrásky čela. Pak nastane mytí, po případě úplná koupel. Po koupeli není Pařížanka rozhodně hezká, neboť musí nyní teprv pro svět se okrašlovati. Přimaluje si obočí, štětcem „naznačí“ větší oči, natře tváře a pysky na červeno, pak tváře a krk napudruje. Hrud' ovšem již v lázni přijala všeliké pasty a krémy. Pak je česání, při němž možno čekajícímu příteli přečísti menší román. To má naše dáma na sobě jen „negligé“. Po snídani začne vlastní strojení (rače se opatřiti delší novelou), jemuž nápomocna bývá buď komorná, nebo některý jiný člen ženské domácí posádky. Chef d'oeuvre – klobouk se také jen tak lehce nenasadí, ale důkladně

---

²⁷³ Při chodníku.

²⁷⁴ Román Emila Zoly s názvem *Břicho Paříže* (poprvé vydán roku 1873, originální název *Le Ventre de Paris*) se odehrává právě v hlavní pařížské tržnici.

vyzkouší, aby trčel hezky „chic“. A teď, monsieur, sejděte dolů a opatřte auto – madame podívá se do Bouloňského lesíka.

Paříž: „Jardin des plantes“ a „Jardin d'Acclimatisation“

Široká „Avenue Saint Jaques“ přivede nás proti velebné budově Pantheonu, založené roku 1764 a navržené Sonfilotem, jemuž ke cti průčelní ulice nazvána. Spatřujeme ohromnou kopuli nad antickým průčelím, nesoucím nápis: „Aux grands hommes la patrie reconnaissante“.²⁷⁵ Uvnitř jsou velké fresky nástropní a po stranách též fresky znázorňující život sv. Jenovéfy, patronky Paříže.

Nedaleko je známá vysoká škola Sorbona, rovněž s chrámem kupolovitým a neméně proslulá „Latinská čtvrť – Quartier latin“. Odtud několika úzkými ulicemi, v jejichž „hotelích“ a „grand hotelích“ věru bych přespati nechtěl, spěchal jsem k „Jardin des plantes“, dnes po celý den přístupné. „Plantes“ jsou sice rostliny a „jardin“ zahrada, leč jiný zájem vede sem dnešní publikum. Jsou tu muzea (anatomické, paleontologické, zoologické, mineralogické, botanické), dále velký zvěřinec, laboratoře, knihovna a ovšem i skleníky. Ach, kolik času bychom zase potřebovali – ne ku jejich studiu všeobecnému, na to čas lidský krátký, ale jen ku ledabylému prohlížení. Nemožno – musíme jednotlivé vchody míjeti, abychom jen u nejvýznačnějších sbírek zastaviti se mohli. Náhoda svedla mne s dobrým průvodcem, pařížským učitelem (Henri Dormoy, instituteur, 7bis rue Laromiguière), jenž trpělivě snažil se poučiti mne o všech zvláštěnostech muzejních. Taktéž v přírodním muzeu, kde jsou kostry všech obratlovců, mohl jsem si povšimnouti pouze geologických specialit. Tu leží obr všech obrů plazů Diplodocus Carnegii z Ameriky (25,60 m) a Megatherium Cuvieri z pamp amerických, ohromný táta dnešních slonů Elephas meridionalis Durfort, hrozný děda jelenů Cervus megaceros a matka želv – Glyptodon. Kam jsme dotrhli po potopě! Vše proti těmto již zakrnělé!

V mineralogii jen tak, že ohlédl jsem se na metr široké zkamenělé kmeny arizonské, jež měly to štěstí změnit se v polodrahokamy a zdají se nám spíše uměle vyloženými acháty, jaspisy, chalcedony a karneoly. Kusy ty o váze 2000 kg daroval sem Pierpont Morgan. Křišťálová koule (průměr as 20 cm) ve skříni téměř mizí a zdá se spíše mýdlovou bublinou – zkamenělou.

„Jardin des plantes“ doplňuje univerzitu a vzdělání středoškolské měrou nejtědřejší.

---

²⁷⁵ „Vděčná vlast velkým mužům.“

„Jardin d'acclimatisation“, jež nalézá se na druhém konci Paříže, při lesíku bouloňském, je podnikem jiného směru. Určena byla k pokusům zdomácňovacím a udržována je ze vstupného (1 fr). Zdomácnění provádí se i v rostlinách i zvířatech. Ochočená zvířata (zebry, sloni, velbloudi, lamy) možno za malý poplatek použít přímo ku jízdě i k tahu vozíků. Zahradou vede drobná železnice s dvousedadlovými „kupé“ a miniaturní lokomotivou. Také jsou velké skleníky, zvěřinec (zvláště opice), psinec se zvláštním zařízením válečkové obruby, aby psi vyskakovali nemohli, takže tlapy po nich sjíždějí. Též akvárium, papouščí villegiatura, „galerie d'oiseaux“ se živými i vycpanými ptáky. V skleníku palmový háj a fikusy velké. Též pěkní dikobrazové a čtyři tuleňové, ve vodě se produkující a bečící.

Mimo to ve farmě prodávají pravé, nefalšované mléko kravské a „urinoir“²⁷⁶ je tu „gratuit“.²⁷⁷

Paříž: Velkoobchody

I tu, kdo chce nabytí určitého pojmu o velkoobchodech pařížských, musí je buď přímo vidět, neb přečíst si Zolův román „U štěstí dam“.²⁷⁸ Tam to má vše – od obchodů drobných až k oněm „Grands magasins“, jež ty malé obchody beze všeho ohledu požirají. Magacíny hromadného zboží požerou vše, niťaře, mydláře, košíkáře, truhláře, uzenáře, soukeníky, papírníky, ševce, krejčí, voňavkáře, hračkáře. Není obchodu a řemesla, jež by v nich nebylo zastoupeno.

Nahý vstup! Máš-li v ruce hrst' zlata, vyjedeš odtud dle nejnovější módy oblečen na vlastním automobilu do bytu, jenž během několika hodin zřízen ti bude s nejvybranějším přepychem. Všecko tu koupíš, snad i spravedlnost, ctnost a jiné ty drobotiny světského bytí a šílení. A takových bumbříčků obchodních je tu slušný počet: „Lafitte“, „Printemps“, „Bon Marché“, „Louvre“ a jeden těž „Samaritain“ i jiných více.

Statistika jejich je poučná. Pohlédněme kupříkladu na „Bon Marché“. Zaměstnává jen 4000 lidu, jenž též v domě se stravuje. V jeho kuchyni pracuje 60 kuchařů a 100 kuchtíků. Peče se najednou na 50 pánvích po 300 kotletách. Při obědě omeletovém spotřebují za jeden den 7800 vajec. Obrat roční má závod na 210 milionů franků. Zřízení mají penzi a mimo to nastřádají si kapitál, jež po dvaceti letech smí

---

²⁷⁶ Záchod.

²⁷⁷ Zdarma.

²⁷⁸ Román (v originále *Au Bonheur des Dames*) poprvé vydán roku 1883.

si vyzvednouti. V čele každého oddělení je „chef du rayon“, jenž oddíl samostatně vede, nakupuje, prodává a má ročních 15,000 fr.

Závod „Samaritain“ zřizovali na celém bloku domů mezi čtyřmi ulicemi a přec sotva dostavili, musili přikoupiti blok protější, jenž rovněž kolosální budovou zastaven a spojen s prvním dílem galeriemi podzemními i nadzemními. U mnohých předmětů jsou neuvěřitelně levné ceny (hedvábí) a právě ty lákají obecnstvo, jež dalším prohlížením navnadí se k nákupům drahým.

I „Louvre“ je ohromný dům. Četné lifty a šikmé výtahy místo schodiště do výše se posunující usnadňují spojení mezipatrové. Ovšem i o občerstvení je postaráno v útulných koutcích za peníz pranepatrný, kde také po uličním běhání ve chládku nikým nerušení můžeme si odpočinouti. Prodavači se nevtírají, ale nemilují dlouhého rozmýšlení. Vybeř si – co se ti líbí, zeptej se na cenu a – už balí. Dostaneš lístek, jdeš k pokladně naznačené, neboť pokladen je tu na dvě stě! A po stvrzení o zaplacení jdeš k bališti, kde se ti balíček odevzdá.

Pozor na zloděje! Statistika sice nepraví, kolik zlodějů v obchodě prochází, ale při mnohatisícové denní návštěvě bude jich tu několik set. Také obsluhují tě ve všech světových řečech – česky si tu tedy začíněj! Ještě tak rusky! Zcela dobře jsem se tu dorozuměl a koupil ženě blůzu a Mařence hedvábnou šálu a sobě košili. Nic se neohlížejí, dáš-li utržiti třeba jen několik sou.

Paříž: Burza

Co pravíte, že jsem dnes nejedl? To by bylo pěkné! Nu napiši, co jsem dobrého pojedl. „Dejeuner“:

Potage nouilles (nudlová)

Gigots (skopové stehýnko)

Haricots verts (zelené fazole)

Fromage Coeur (sladký sýr řídký)

To přece dá se jísti a „diner“? (1 fr. 60)

Potage nouilles (jako v poledne)

Veau paprika (telecí s bramborami)

Fromage Münster

Zašel jsem také do „Express baru“, jenž však s jinými toho druhu v Německu nedá se srovnati ani v rozsáhlosti a eleganci (kupř. Drážďany), ani v láci, neboť zde malé

porcičky všeho stojí hned 30 ctm – nu a proto je tu jen jeden bar a k tomu po celý den prázdný. Byl jsem dnes ve zvěřinci, kde bylo hojně zvířat, ale řevu tam nebylo – zato jinde. Přijel jsem k polednímu k Burze. Vystupuje z Metra, myslím, že nahoře je revoluce, a skutečně proti paláci burzy je plno lidu. Nahoře na schodišti je takový řev, že bys musil angažovat 10 párů berberských lvů, 20 oslů, 15 volů, 50 prasat a jiné zvěře ad libitum a nedat tomu po tři dni žrát – snad bys měl malou slyšitelnou ukázkou burzovního řevu. Tak pracují tam ústně dva tábory „à la baisse“ a „à la hausse“. Až pot se jim z čela lije, jak horlivě nabízejí nejlepší papíry a podle gest všichni prodělávají. Jdi sem jen kdo máš silnější nervy a pojisti se dříve na protržení bubínku, sic mrzákem bys se [!] odtud vrátil.

Paříž: Musée pédagogique a Palais du Luxembourg

Máme v pátek (30. července), tak něco „postního“ – jsem konečně kantorem – půjdu do pedagogického muzea. Ještě dále za Pantheonem, ze třídy „Saint Jacques“, odbočuje ulice „Gay Lussac“ a tam je „naše“ muzeum. Snad všechny školy světa mají tu různé své knihy, diagramy, mapy, obrazy, pomůcky, sešity, výkresy, vůbec vše, co se školou souvisí. Pravím „všecky“, ač českých věcí jsem náhodou nenašel, neboť musil bych se prohrabat všemi zásuvkami. Toho nemohl ani Komenský ode mne požádati, ač dozorce stále upozorňoval, že „ostatní“ k vystavenému je v zásuvkách a skříních a ochotně vše otvíral. Zde také neplatí jinak obvyklé „žádá se ničeho nedotýkati“. Ba i věci ze skříní mi vyjímal, bych vše dobře mohl prohlédnouti. Počítadel velkých i malých bylo to velké množství.

Sbírkou kovů na menších destičkách, ale velmi poučně sestavené. Vůbec nejen že je tu velké bohatství sbírek pro školy všech stupňů, ale i úprava jich je vzorná a přiléhající. Skříně na různé výkresy, mapy a diagramy jsou nejdokonalejší, jaké k tomu cíli vyrobeny býti mohou.

Na lavičce druhé třídy namalována byla stovka, 10 x 10 čtverečků. Nejdéle jsem se zdržel v oddílu mateřských školek, kde zajímaly mne četné papírové hračky. Při muzeu je ústav projekční, jenž půjčuje školám zdarma skioptikony a velmi bohaté kolekce diapozitivů – ach, u nás prý jde vše ráz! Když jsem podobné zavést chtěl po vzoru francouzském u nás, sdělila mi c. k. zemská školní rada, že na podobné projekty není peněz!

Nedaleko odtud, při bulváru „St. Michel“, kterýžto je jaksi pokračováním Sevastopolského na levém břehu Seiny, rozkládá se velkolepý park „Jardin du Luxembourg“ s palácem muzejním, obsahujícím moderní sochařství a malířství.

Sbírky hýří mramorem a alabastrem. Tu spatřujeme honosné výtvoř Rodina a zvláště krásnou Barriasovu „Přírodu se odhalující“ („La Nature se dévoilante“), z několika druhů mramorů polychromicky zpracovanou. Z portrétů nápadna je socha slavné Sáry Bernhardtové.

V jedenácti sálech obrazárny mnoho mistrné práce, známé mi z reprodukcí jiných obrazáren i děl obrázkových.

Ó obrazárny, proč vás tak koncentrují, že svým bohatstvím unavujete!

Na zpáteční cestě podivil jsem se přeskvostné fasádě chrámu „St. Sulpice“ a přešel „Boulevard Germain“ k „Akademii des beaux arts“, na nábřeží proti Tuilleriím. Tu zase pouliční produkce: housle, kytara a dvojzpěv. Ale čas už k obědu, kde předloženo:

Potage de l'avoine (ovesná)

Colin souce capre (kaprlatová omáčka na rybě)

Fromage suisse (švýcarský)

Při obědě seznámil jsem se s panem Vlkem, velkoobchodníkem z Prahy a jeho chotí.

Paříž: Royaume de Liliput

Ano, až do království liliputánského jsem se dostal, aniž třeba mi bylo se ztroskotati na břehu neznámé pevniny – mohu vám prozraditi, že je při samé Paříži u „Bois de Boulogne“. Místo loďky k rozkotání stačí pouze 50 ctm vstupného a jste v drobné říši maličkých světaobčanů, jež špekulace sehnala ze všech koutů světa, takže „Liliputáni“ mluví všemi jazyky světovými. Žije jich tu prý na tři sta – ale stačilo by jediné sto, kdyby vymýtili trpaslíky, jichž maličkost prozrazuje zřejmě mrzáctví – jako známá pajdava Liliputka na Dobříši. Za to jsou někteří páni skutečně úměrní elegáni a některé dámy zcela fešné panenky. Království jejich je vlastně jediná osada s velkou návší, kde přecházejí návštěvníci „Guliverové“ od „atrakce“ k „atrakci“, neboť podnikatel Liliputánů rozumí dobře kšeftu. Vstupné opravňuje pouze k povšechné prohlídce budov, jež dělány jsou poměrně menší, než by býti měly, a když jsem viděl občánky vcházejí do nízkých dveří, připomínali mně pejsky, vlézající do boudy.

Domky zřízeny jsou jednak „obývací“, pak mají tu kostelíček, domy obchodní s prodejem voňavek, pohlednic, památek, restaurace, divadlo, hypodrom, divadlo to

dokonce honosí se názvem „Grand théâtre du royaume de Liliput“. U cirku prochází se dokonce Lilipután – černoš. Maličtí jsou dobří obchodníci, nabízejí „své“ pohlednice a podobenky. Návsí prochází hudba – opět liliputská – při níž ne právě liliputský hluk a křik trochu se ztišuje. S jedním Liliputíkem jsem se smluvil – byl to Rus – zná také Prahu, neboť ukazován byl ve Varieté. Liliputský je zde též potah s poníky, zapřaženými do malého kočáru. Rodina má právo bez příplatku své jedno dítě dáti svézti kolem návsi.

Odtud šel jsem pěšky k „Étoile“, kde vypíná se pyšný vítězný oblouk „l'arc de Triomphe“ z roku 1806, vypínající se do výše 45 m. Jen velkého oblouku obnáší 29 m! Náklad vyžádal sobě přes devět milionů franků. K náměstí „Étoile“ ústí celkem dvanáct bulvárů a „avenues“. Na obrázku vidíme, jak někdy nutno na ně se dívati, abychom si uvědomili ohromné rozměry lidského díla.

Pěšky šel jsem pak přes „Champs-Élysées“ (vyslovují „šamzelizé“) ke Štencovi, kde večereli jsme:

Patage (houbová)

Jambon (šunku s bramorami)

Fromage Coeur.

Po večeri shledal se se slečnou Bouškovou, jež vede domácnost skladatele Moszkovského a zahrál si na jeho pianě „Španělský tanec“, načež s panem Vlkem projeli se automobilem a zastavili se konečně v „American baru“ pana Jelínka v „Rue Geoffroy“, kde dával pan Vlk souper a šťastně jsem se dostal domů o třetí hodině.

Paříž: Invalidovna

Jelikož jsem po pařížsku si lehl, musil jsem též po pařížsku – o deváté – vstávati. Dnes – v sobotu – pokloním se – na rozloučenou s Paříží velkému císaři. Metro zavezla mne k „Champs-Élysées“, odkudž pěšky putoval jsem mezi výstavními paláci (Grand a Petit-palais), kde právě měli také aviatickou výstavu k mostu Alexandrovu, ohromně širokému (pěkné sochy) a na protější „Quai d'Orsey“. Potkal jsem mladou Číňanku, velikou jako Mařenku. Od výstaviště vléknou právě na zvláštním voze balvan 220 q[uintal]²⁷⁹ těžký, pouze šesti koňmi, zapřaženými v dutých postraňcích a protažených řetězy. Potkávám oddíly vojenské beze zbraně, ale s knihami, patrně jdoucí z učiliště. Zvláštní podívána je na africké znávy.

---

²⁷⁹ Metrický cent, lidově metrák. 1 q = 100 kg.

Že by Francouzky byly hezké – nemohu tvrdit, leda bych jejich vousiska pod nosem považoval za zjev krásy. Jsou ovšem tu také krásky, ale ne ve větším poměru než u nás. Spíše je to kraj, jemuž v metropoli módy rozumějí dobře a strojí se „chic“, a pak umělá oprava přírody, jak jsem na straně 75 pověděl.

Na „esplanadě des Invalides“ musíme počkati, než uhodí dvanáctá polední, dříve nás přes příkop kasáren nepustí. Vikýře invalidovny podobny jsou brnění.

Střed tvoří rozsáhlý „Cour d'honneur“. Většina návštěvníků spěchá vzad ke chrámu, vyzdobenému množstvím dobytých praporů. Nápis prosí, by se tu – sundal klobouk! Oltář ozáren je žlutým přisvitem, ale v nádherném sloupoví je modravé přítmí.

Jsme tedy v „Tombeau de l'empereur“ a přistupujeme se zvědavostí i úctou k obrubě mramorové bezestropní hrobky císařovy. Sarkofág Napoleonův je z jediného kusu finského růžového granitu, odpočívající na podstavci zeleného granitu z Vogés. Ostatní výzdoba je z mramorů korsických a stojí tu dvanáct mramorových soch u sloupů, horní galerii podpírajících.

„Muzeum de l'armée“ otevřeno je od 12-5, než pospíchal jsem už hladov k Štencovi a potkával řady „midinetek“, hledajících buď také oběd, neb někoho, kdo by jim ten oběd zaplatil. I dnes oběd dobrý:

Potage boulette (s jaternými knedlíčky)

Cotelette de veau (telecí kotletka)

Flageolets (fazole)

Fromage Geuève.

Po obědě prošel jsem znovu velké bulváry: „de la Madeleine“, „des Capucines“, „des Italiens“, abych obdivil se bohatým výkladům (perleť, šperky, ba i „Cristallerie de Carlsbad“). Na Montmartru život denní nevyrovná se nočními, kde proslulé tančírny shromažďují tancechtivé (například „Moulin de la Galette“ studenty navštěvovaný). Někde vidím velmi komické obrazy, kde zesměšněny jsou scény biblické (Zuzana, Putifarka) i historické. Portréty čelných potentátů našich rovněž jsou karikovány. Na jednom obraze je také „Zátiší“: stojí deštník u dveří, od něhož odtéká loužička. Pejsek se tlapkou škrabe za uchem a praví: „Zut! On va encore dire, que c'est moi!“²⁸⁰ V knihkupectví jsou knížky pro mládež, čím chtějí jednou býti. Také jedna má zajímavý nápis: „Serai je riche?“, což zcela pěkně se vyslovuje: „Sereš rýž?“ Nad Paříží nese se

---

²⁸⁰ „Hrome! Musím zase říct, že jsem to byl já!“

právě veliký balon kulovitý. Z jakéhos „Café“ zní řízný pochod „francouzského orchestru“.

Paříž: Lunapark

Na rozloučenou s Paříží pozván jsem slečnou Bouškovou k večeři, a sice do nejelegantnější restaurace „Taverne de Paris“. Proti nám usedla se svým kavalírem hezká dáma s drahocenným kloboukem, jehož péro stálo nejméně čtyři sta franků. A beze všech oklik obrací se dáma k zrcadlu a připravuje se pudrovou štětíčkou. Sklepník žádá naše rozkazy. Moje hostitelka sama vybírá a upravuje pořad „diner“:

Ryba s majonézou

Kuře s artyčoky

Moučník čokoládový.

Chef restaurační dává dokonce přinést kuře, je-li podle libosti hostů upečené. Vše je na stříbrných mísách a táčích. K tomu zapíjíme výborné burgundské. K příboru přikládají i vějířek. Po večeři jelo se Metropolitainou k „Porte Maillot“, kde etablován velkolepý podnik „Lunapark“. Naše vesnice mívá občas svoji „komedii“, města „cirkusy“, „varieté“, „mechanická divadla“, „kolotoče“, „houpačky“, Praha má svoji „fidlovačku“ jednou za rok a ty ostatní podniky stále, nu a Paříž má Lunapark.

Lunapark je Fidlovačka stálá, ve velkém slohu a ohromným nákladem (šest milionů franků) zřízená a otevřená v noci. Je to jedna z filiálek americké společnosti, jež má podniky své v Londýně a jejíž vídeňský Lunapark tak neslavně ztroskotal, ježto i Vídeň na takový hec je ještě maličká a obsloužena je dostatečně svým „prótrem“.²⁸¹

Za frank jsme uvnitř a máme právo účastnit se pouze jediné atrakce. Volili jsme se slečnou Bouškovou „Zkázou města Johnstown“. Katastrofa předvádí se ve zvláštním mechanickém divadle, kamž vždy po hodině pouští se nová skupina davu zvědavého. V hledišti panuje přítmí a na jevišti vidíme tovární Johnstown v jeho rozkvětu za dne i v noci. Vlaky jezdí, v továrnách se svítí, pracuje, z komínů valí se kouř, lidé přecházejí a zvláštní vykladač přednáší o životě města (což ostatně i tiskem se nabízí). Pojednou přizpěně se hrozná bouře a jezero nad městem strženo zaplavuje město a rázem je ničí, což i v malém je ohromující katastrofou.

Ostatní podniky pouze prohlížíme jako diváci a ne přímí účastníci. Jsou tu kolotoče a excentrické ruské houpačky, lávky a schodiště kolísavé, po nichž nelze jít, takže

²⁸¹ Prátr (německy Wurstelprater) je vídeňský zábavní park, veřejně zpřístupněný císařem Josefem II. roku 1766.

vidíme zábavné scény s padajícími lidmi. Pěkná je horská dráha vedoucí podle umělých ledovců do značné výše. Malé vláčky se potkávají na staničkách, mizí chvílemi v tunelích a nad „propastmi“ po viaduktech přejíždějí. Interessantní je vodní skluzavka. Tu ve značné výši jsou lodčky, jež naplněny obecnstvem pojednou závratnou rychlostí řítí se (po kolejích) do rybníka, nad jehož hladinou takřka poskakují jako hozený nad vodou oblázek. V šíleném smyku ovšem účastníci řvou z legrace i strachu, ale zřízenec kapitán šťastně dopravuje je do přístavu. Květiny prodávají tu velmi draho, chtěli za jednu růži dva franky a viděl jsem blázny, kteří tak platili, odpoledne jsou v Paříži po jednom sou!

Odtud vrátili jsme se ke „Clichy“ a vypivše v restauraci po pivku, odešli domů, kamž dorazil jsem zase po půlnoci. Člověk by tomu pařížskému rozdělení času také zvykl.

Text č. 5

Pravidla „Válečné hry“

SOkA Příbram, Písemná pozůstalost L. M., *Štěpařství, telegrafie, různé*, inv. č. 72, kart. 8, s. 209-211.

Válečnou hru hrají dva hráči, již jsou protivníky. Jeden hledí nad druhým zvítězit. Každý z nich má k dispozici 61 hracích kamenů. Hraje se na prkně čtyřhranném a čtvercovaném. Uprostřed naznačena je řeka s třemi mosty a pak město na obou březích ležící (v 8 fig.). Ve dvou rozích jsou pevnosti protivníků, jež temným obhradím opevněny jsou. Pevnost i s obhradím zove se okres pevnostní. Každá pevnost má dvě poboční a jednu hlavní bránu. Pole před branami jsou označeny I. a šest polí v obhradí číslem 1. Kameny jsou červené a modré (a) a jsou:

1. král

20. infanterie těžká

20. infanterie lehká

10. kavalerie

10. artilerie

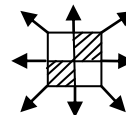
Průběh hry:

Každý hráč má svou pevnost po levé straně. Položí si své kameny na sedm nejbližších řad polí podle vlastní libosti. Král nevkročí však nikdy do opevnění (kvůli nepříteli). Dále nesmí v pevnosti nikdy své nejvyšší tři kameny artilerie dlít (přátelské). Po sestavení počne útok, udělá se najednou pět tahů jedním kamenem neb pěti kameny jeden tah; taktéž i nepřítel; podruhé šest tahů až do dvaceti, pak znova po pěti tazích, šest, sedm etc. repete! Cílem je dobýt druhou pevnost, totiž obsadit šest jedničkou označených polí těžkou infanterií; pole před pobočnými branami artilerií a pole před hlavní branou králem. Komu se to podaří, je vítězem, neboť postoupením devátého kamene hra ukončena je.

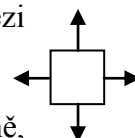
Pohyb těchto kamenů dle směru je neobmezený – pohybuje se na všech bílých polích à Glacis.²⁸²

Vchod do pevnosti děje se jen branami, ale nikdy do nich nevkročí nepřítel. Pohyb jednoho kamene neb truppy²⁸³ (oddělený) téže ceny (jeden kámen pětkrát = pět kamenů jednou) slove tah. Postup v několika tazích slove operace.

Král musí v každé operaci táhnouti, a sice na kterékoliv s ním sousedící pole mezi osami.

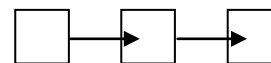
Artillerie táhne na pole stranou přiléhající (volí mezi čtyřmi).

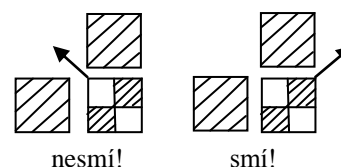
Taktéž táhne těžká infanterie, má však to zvláštně, že deset aneb méně kamenů této vedle sebe může se považovati jako jediný celek, a tedy táhnouti všech deset na sousední pole najednou jest také jen jedním tahem.

Myslivci táhnou také jako těžká infanterie a i tu pět neb méně kamenů u sebe přilehlých platí za jeden celek. Mimo to myslivci mohou v jednom tahu i přes jedno pole skočiti.

Kavalerie táhne jak myslivci a může i přes dvě pole skočiti.

Konečně budiž připomenuto, že král mezi dvěma kameny sousedními v diagonále nesmí se hnouti.

Bitva:

Ve hře té se nebije, nýbrž kameny ustupují aneb i opouštějí hrací místo dle těchto pravidel:

1. Potkají-li se oba králové, zůstanou proti sobě stát.
2. Z osmi polí, která s králem sousedí, musí ihned všechna nepřátelská vojska se odstranit. Tento zpětný pochod musí vykonat protivník v nejbližší operaci. Jeho okresu taktéž nesmí se nepřítel zmocnit (okres = osm polí).

²⁸² Z fr. – po kolišti.

²⁸³ Z it. – oddíl vojáků.

3. I artilerie má svůj okres osmi polí, na nějž nesmí vstoupit aneb z něho nepřítel vůbec musí se odstranit.

4. Táhne-li artilerie na artilerii tak, že boky se přiblíží (ne tedy v diagonále), rozhodne se losem, kdo má opustit bojiště.

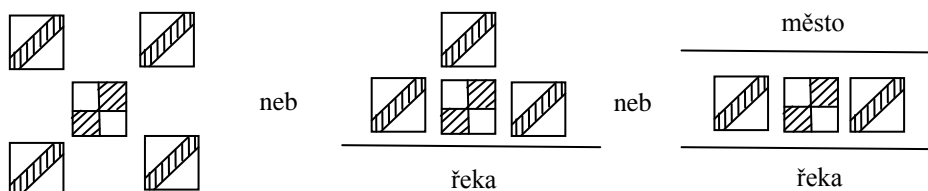
5. Taktéž losem se rozhoduje, kdo má při infanterii a kavalerii bojiště opustit.

6. Má-li oddělení zároveň ustoupit a bojovat, volí raděj ustupovati bez boje, které oddělení zpět táhnout nemůže neb nechce, opustí bojiště.

Závěr:

Kdo vítězem dotčeno již shora.

Král se zajme, dostane-li se do polohy, z které nelze mu jinam táhnouti.

Obsazená místa na pevnosti nesmí se již opustit. Má-li obhájce pole I u postranních bran artilerií obsazena, mohou tyto kameny jen tehda být zahnány, když útok vedoucí nepřítel dva artilerické kameny na jich stranu přistaví. Na to musí hned baterie ustoupit.

Text č. 6

Provolání městské rady královského horního města Příbrami z roku 1897

Provolání, Horymír XXVII, 1897, č. 5, s. 4.

Provolání

Sbíratí památky umění a historické vůbec a pečlivě zachovati je a ostříhati jich, jmenovitě z průmyslu uměleckého a umění prstonárodního, jest obecnou důležitostí kulturní a přímo čestnou povinností každého občana vůči veškeré generaci budoucí.

Toto uvažujíc městská rada král[ovského] horn[ího] města Příbrami, ujednotila se dáti podnět k založení musea městského, v němž by se město naše i okolí zračilo ve všech svých přírodních i duchovních vztazích z nynějška i z minulosti, jakož i ve svém rozvoji historickém a přírodním.

Městská rada trvá, že setká se úmysl její se souhlasem veškerého obyvatelstva jak místního, tak i vůkolního.

I toho jest si vědoma, že nelze jí v této příčině spoléhati toliko na síly své vlastní, nýbrž jen za podpory a přispění všech, jimž král[ovské] horní město naše buď rodným jest, nebo druhým domovem milým se stalo, dojde cíle kýženého.

Počátek ku zařízení jmenovaného musea učinila naše slavná spořitelna městská, poskytnuvši již po dva roky peněžitých příspěvků na uhrazení výloh v první době nejnnutnějších.

Městská rada připravuje za týmž účelem z archivu svého některé předměty velice vzácné a cenné.

Aby však vzrůst musea co nejdříve se urychlil a blahodárně [v]zkvétal, obrací se městská rada k vlasteneckému občanstvu zdejšímu i vůkolnímu, jakož i ke všem rodákům příbramským v cizině žijícím se žádostí, aby památnosti a vzácnosti své ku všeobecnému poučení a potěše do místního musea (pak-li ne na vždy, tož alespoň na čas) propůjčili.

Užitek, který z tohoto musea vzejde, bude zajisté mnohonásobný, neboť krajina naše bude v něm zobrazena v malém, zvláštnosti a ráz její pozná zde každý na první pohled. Mnohá krásná a drahocenná starožitnost, která jinak v privátních rukou dříve nebo později na zmar přichází, bude zachována.

Mnohý milovník starožitností a sběratel privátní bedlivě ošetřuje své sbírky, dokud jest živ a zdrav, a toliko z milosti občas je někomu ukáže; zemře-li, nemívají příbuzní

vždy smyslu pro takové věci a po několikátém stěhování ocitne se vše otlučené, poprášené a jinak poškozené někdy i – na smetišti, nebylo-li dříve za fatku do ciziny zavlečeno. Náležitého ocenění i uznání byl by zajisté takový sběratel horlivý došel, kdyby byl za živobytí svého pracoval pro místní museum, kde by vše po jeho úmrtí bedlivě bylo ošetřované jakožto trvalý pomník jeho neúnavné pilnosti.

Všecky vhodné předměty museu našemu věnované nebo propůjčené budou s díkem přijaty a zůstanou po všechem čas s plným jménem dárcovým nebo propůjčovatelovým v museu vystaveny a v seznamu musejním zapsány.

Starosta nebo jeho náměstek přijímá v úřadovně své v radnici v hodinách úředních nebo i v jinou dobu, kterážto byla dříve oznámena, všecky předměty, jež budou městskému museu věnovány nebo propůjčeny.

Městská rada král[ovského] horn[ího] města Příbrami, dne 9. ledna 1897.